

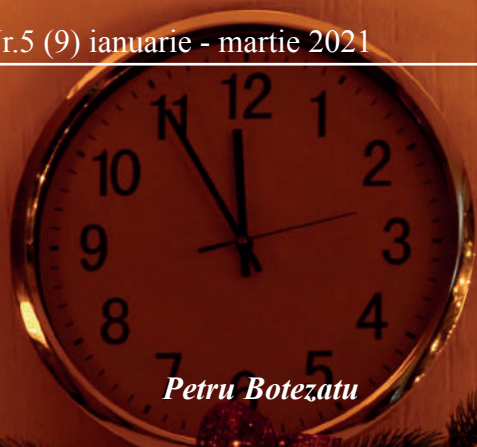
PRIMĂRIA
MUNICIPIULUI
CAHUL

CAHULUL

LITERAR ȘI ARTISTIC

Revistă literară și social-culturală trimestrială
Nr. 5 (9) ianuarie-martie 2021
ISSN 2345 1416

Crăciunul

La streășină grei țurțuri au înflorit. Pe Cer
O stea ca niciodată s-a aprins.
Copii zglobii în cete aleargă. Lerui-ler
Se-aude-n satul peste care-a nins.

Lumini vioaie-n geamuri se-oglesc,
Domnește busuiocul la icoane...
La ușă trei colindători primesc
Un măr, un leu și câteva bomboane.

Spun „bogdaproste” și de duc în sat,
Călcâbd zăpada moale în picioare,
Că multe case sunt de colindat,
Gătite-n strai frumos de sărbătoare.

O voce se desprinde dintr-o ceață
Și răsună, dulce, peste zarea ninsă:
Veste minunată-n
Bethleem se-arată!
S-a născut Mesia! Moartea e învinsă!

Strane în biserici, îngerii în Cer
Cântă osanele, steaua sus se-aprinde.
Iar prin sat copiii merg cu Lerui-ler
Și cu moștenite din strămoși colinde.

CAHULUL LITERAR ȘI ARTISTIC
ISSN 2345 - 1416

Revistă literară și social-culturală
trimestrială

Nr. 5 (9) ianuarie-martie 2021

Fondator:

Primăria municipiului Cahul

Redactor-șef: Alexandru MANOIL

Secretar de redacție:

Alina VOICU

Paginare computerizată:

Nadejda CUDOBETCHI

Cules: Aurica ȚURCANU

Redactori asociați:

Victor Axenti

Petru Botezatu

Tatiana Butnaru

Sava Calabadău

Valentina Carastan

Alina Carp

Nina Covole

Nicolae Dandiș

Anatol Eremia

Ion Iachim

Lidia Istomina

Tatiana Luchian

Nicolae Mățaș

Anton Moscovciuc

Ionel Novac

Dumitru Păsat

Veronica Popa

Marina Porumb

M. Sandu

Ion Vicol

Rodica Zbârțog

Email: cahululiterar@gmail.com

Tiraj: 400 exemplare

Tiparul a fost executat la

„Bons Offices” SRL, Chișinău

Numărul este ilustrat cu tablouri ale unor pictori din Cahul prezentate în cadrul Expoziției „Elegii autumnale” vernisată de Hramul municipiului.

Coperta1: Cunună cu îngeri. *E.Ajder*

Coperta 2: Pomul de Crăciun din Piața

Independenței

Coperta 4: Cununa pământului. *E.Ajder*

Responsabilitatea pentru conținutul textelor publicate și-o asumă în exclusivitate autorii acestora.

SUMAR

Alexandru Manoil	Ctitorul orașului de pe Frumoasa.....	2
Ion Vicol	Creștinătorul neamului românesc	8
Alexandru Manoil	Un egofuturist de la Cahul	11
Ionel Novac	Reîntâlnire...după o viață	16
Nicolae Mățaș	„Ca un Hristos, împart culant preaplinul/ Cu cel ce pleacă sau cu cel ce vine/ Și-s fericit c-așa mi-a fost destinul”	20
Tatiana Luchian	Scriitor cu viziune filosofică	23
Valentina Carastan	<i>Homo universalis</i> al sloboziamărenilor ..	25
Dumitru Păsat	Vasile Conta: ispita de a construi un sistem	26
	Agenda profesorului de literatură	33
Lidia Istomina	Pedagogi de altădată.....	33
Sava Calabadău	Orașul adolescenței mele	39
M. Sandu	Lingvista Sofia Pereva.	45
Veronica Popa	„Frunzele rotind a mirare/ cântă mai frumos/ toamna”.....	47
Ion Iachim	Ion Vodă cel Viteaz	49
Anatol Eremia	Pâinea noastră cea de toate zilele	53
Victor Axenti	Hipercorectitudinea	56
Anton Moscovciuc	„Când vorbesc cu Dumnezeu,/ Aplec ochii spre pământ”.....	58
Rodica Zbârțog	Dezideratul ce ne-a preocupat în permanență	60
Alina Carp	Studioul Teatral „Masca”	62
Marina Porumb	<i>Ecaterina Ajder</i> : „Nu poți să devii un bun profesor de arte plastice fără să fii și un bun artist plastic ”	63

Ctitorul orașului de pe Frumoasa

Pe 28 august 1834, după o evoluție fulgurantă în postura de autoritate militară a orașelor Nikolaev și Sevastopol, general-maiorul Pavel Ivanovici Fiodorov a fost desemnat guvernator civil al Basarabiei, el cumulând o habă, începând cu 29 noiembrie 1835, și funcția de șef al Administrației Speciale a Ismailului instituită în rezultatul celei de a cincea diviziuni administrativ-teritoriale, de la 1830, când centrul fostului județ Ismail a fost transferat la Leova, noua unitate administrativ-teritorială devenind astfel cea mai vastă din teritoriul anexat la Rusia în 1812. Poate că tocmai după investirea-i în menționata funcție cumulardă, trecând, în drum spre Ismail, și prin satul Frumoasa, Pavel Fiodorov, surprins de privilegiile așezării ce – vorba de mai târziu a actorului, dramaturgului și publicistului State Dragomir – avea „o poziție așa de frumoasă naturală, încât aici trebuie căutat motivul care i-a îndemnat pe primii lui locuitori s-o numească Frumoasa”, o fi decis, spontan, să cumpere moșia în cauză, fie și pe numele soției sale, Ecaterina Fedotovna. Pentru a oferi viitoarei sale achiziții funciare șansa unei avansări mai intense în continuare, o mai fi hotărât, în cadrul aceluiași escapade, să priveze târgul Leova de statutul ce-i fusese conferit cu doar cinci ani în urmă, chiar dacă Frumoasa, inacceptabilă ca centru județean și din punct de vedere geografic, îi ceda categoric și la diverse compartimente social-economice. Nu în zadar, după reîntruparea sudului Basarabiei în Principatul Moldovei conform Tratatului de Pace de la Paris din 18/30 martie 1856, logofătul Istratie Roset, președintele Comisiei pentru constituirea noilor administrații în spațiul retrocedat, concluziona : „Socotința jios iscălitului este că (...) se va găsi mai îndemânatecă așezarea Isprăvniciei și a Judecătoriei la Leova decât la Cahul, unde s-a făcut locul administrației pentru că era proprietatea fostului Guvernator Teodorovici”¹(Fiodorov – n.n.), doar grație insistențelor noului proprietar al orașului, Dimitrie I.Caravasile, acesta păstrându-și statutul de reședință a județului. Tot lui, guvernatorului P. Fiodorov, omul armelor, care

Alexandru MANOIL

*nutrea un cult firesc pentru tradițiile militare ale belicosului imperiu, i-a aparținut, probabil, și ideea de a-i atribui localității un nume nou: Cahul, în memoria victoriei repurtate de către feldmareșul P. Rumeanțev, cu 65 de ani mai înainte, lângă râul omonim ce-și ducea, potolit, apele spre lacul de lângă Etulia. Istoricul A. Boldur, din imboldul unei simpatii nedisimulate față de generalul P. Fiodorov, opina că afecțiunea respectivului pentru Basarabia era confirmată și de cumpărarea moșiei și a târgului Frumoasa.*³

Intenția-i a fost fructificată peste prea puțină vreme: invocând „inconveniențele provenite din disproporțiile spațiale și demografice existente” – inconveniențe sugerate și de către guvernator, firește –, pe 18 decembrie 1835 țarul Nicolai I emise decretul promulgat peste aproximativ o lună, la 14 ianuarie 1836, decret ce stipula printre altele: „Scontând comoditatea contactului locuitorilor din toate părțile județului Leova cu Administrația și Judecătoria Județeană și oferirea Poliției de Zemstvă a acestuia a posibilităților pentru exercitarea cu succes a atribuțiilor sale, Administrația județului Leova și Judecătoria Județeană să fie transferate în târgul Formoza, denumindu-l pe acesta drept orașul Cahul, iar însuși județul, în loc de Leova, să fie numit Cahul; cât privește orașul Leova, a-l preface în târg, cum a fost

1 St. Dragomir. Din Basarabia. Iași, 1908, p.179

2 Citat după V.Văratec. Un moment „de cumpănă” în istoria târgului Cahul//Revista de istorie a Moldovei, nr.2, 1995 p.65

3 A. Boldur. Istoria Basarabiei. B.,1992, p.336

mai înainte”⁴. Emulațiile guvernatorului au fost, însă, temperate de absența în abortiva capitală județeană a unor imobile oricât de rudimentare pentru amplasarea celor mai importante instituții de stat, abia peste mai bine de doi ani, la 24 mai 1838, P. Fiodorov raportând general-guvernatorului Basarabiei și Novorosiei, M. Voronțov, că pentru a executa prevederile decretului respectiv „Cărmuirea Regională încă în luna martie 1836 a emis dispoziția de rigoare”, transferarea la Cahul a Administrației Județene a fost amânată până la construirea în acesta din urmă a clădirilor de utilitate publică, după darea în folosință a cărora, conform dispoziției Guvernatorului Militar al Basarabiei, Judecătoria de zemstvă a trecut la Cahul încă în septembrie 1837, iar Judecătoria Județeană și Poliția Orășenească s-au mutat tot acolo și și-au început activitatea: prima la 28 aprilie, iar ultima – la 4 mai curent.⁵ De altfel, multă bătaie de cap i-a provocat și „satelitul” celor două structuri represive – temnița din ceamur dată în exploatare pe la sfârșitul anului 1837, cu o capacitate de o sută de deținuți: conform unui act elaborat pe 30 iulie 1838, acoperișul de scânduri învelite cu pământ al închisorii se deteriorase, pereții în unele locuri se năruiră din cauza curenților comise în procesul de construcție, consecința fiind iminentă: cinci arestați evadară. Alertat și revoltat, în noua-i ipostază de guvernator general interimar al Basarabiei și Novorosiei, P. Fiodorov poposi la Cahul, dispunând elaborarea proiectului și a devizului de rigoare în vederea reconstruirii temniței – reconstrucție tergiversată ulterior din diverse motive. În același an 1837, guvernatorul civil al Basarabiei a solicitat și elaborarea proiectului și a devizului pentru construirea în oraș a cazarmei unității de invalizi, ce trebuia să execute paza temniței și escorta convoaielor de arestați, peste un an, la 14 iulie 1838, el insistând: „Vă rog cu plecăciune să-mi oferiți permisiunea de a edifica respectiva cazarmă prin metodă economică, utilizând în scopul dat mașina comandată de mine cu bunăvoința Dumneavoastră” – un agregat pentru fabricarea cărămizilor inventat de către comerciantul G. Isnar din Odesa, aplicarea căruia, conform afirmațiilor lui P. Fiodorov, ar fi determinat nu numai o reducere categorică, de la peste 80 mii la 20 mii ruble, a cheltuielilor implicate de obiectivul în cauză, ci și o intensificare substanțială a construcțiilor capitale în ținut. Peste câteva luni, în februarie 1839, convins de utilitatea „mașinii” comandate de P. Fiodorov și relevând pionieratul lui P. Fiodorov în implementarea tehnologiei respective în domeniul construcțiilor edilitare, M. Voronțov va remarca și efectele, zicând

„așa, adiacente ale inițiativei acestuia: „Concomitent cu o reducere considerabilă a cheltuielilor, mașina va aduce și alt folos pentru ținut, demonstrând pe cale practică populației autohtone posibilitatea construirii unor edificii tot atât de durabile din piatră artificială, fapt deosebit de important pentru realitățile or. Cahul, în care, precum și în împrejurimi, pe spații întinse, nu există nici păduri, nici piatră bună pentru construcție, particularitățile solului favorizând, însă, fabricarea pietrei cu mașina lui G. Isnar”.

Constituind factorii determinanți ai unei concludente avansări ierarhice, spiritul de inițiativă, perspicacitatea și abnegația manifestate încă la începutul activității sale civile în 1820, când deveni polizeimeister (șef al poliției în orașele-reședință ale guberniilor) în Nicolaev, i-au fost remarcate pe bună dreptate, un biograf al amiralului Alexey Greig (în 1816-1833 comandant al Flotei Mării Negre, membru de onoare al Academiei de Științe din Peterburg) menționând: „Polizeimeister era atunci Pavel Ivanovici Fiodorov, un om deștept, capabil, energic și respectat de toată lumea (...) Trebuie să recunoaștem că în perioada când el exercita funcția respectivă poliția se distingea printr-o corectitudine ireproșabilă, iar orașul – prin ordine și curățenie”. Aceeași râvnă și perseverență a demonstrat, desigur, și pe parcursul celor două decenii de activitate în Basarabia, el devenind astfel poate că cel mai popular și mai memorabil dintre toți guvernatorii perindați în cei peste o sută de ani de aflare a ținutului în componența Rusiei, după cum estima eminentul bibliograf și slavist Piotr Draganov în monumentală-i „Basarabiana”.⁶ A fost, însă, iminent faptului că din capul locului a acordat o atenție oarecum aparte provincialei așezări de pe Frumoasa. Intenția de a o cumpăra l-a determinat să întreprindă grabnic și măsuri în vederea ameliorării căilor de acces spre prospăt pospăitul oraș sudic, o preocupare deosebită suscitându-i drumul de poștă Cahul-Leova – drum care, șerpuiind de-a lungul Prutului, traversa un relief accidentat, dealurile alternând cu văile afectate intermitent de revărsările râului. Concomitent, și apele pluviale, ce în timpul ploilor torențiale inundau depresiunile, deteriorau atât drumul, cât și podurile de lemn durate peste râpi și peste sectoarele înmlăștinite – probleme, de acuitatea cărora, după cum mărturisea într-o adresă din 16 noiembrie 1837 către același M. Voronțov, P. Fiodorov s-a convins însuși în repetate rânduri, în consecință el optând pentru construirea unui șleah nou, pe creasta dealurilor. Asentimentul țarului Nicolai I fu obținut în august 1839, noul drum de poștă fiind inaugurat în

4 Fotocopia documentului există la Muzeul Ținutului Cahul 5 M. Maței, L. Istomina. File din istoria orașului Cahul. Documente din patrimoniul Muzeului Ținutului Cahul. Cahul, 2013, p.15. Documentele invocate pe parcurs fără specificarea sursei vor fi reproduse din ediția respectivă.

6 Citat după Павел Любич. Генерал-губернатор Бессарабии Федоров Павел Иванович – основатель города Кагула. Чисинау, 2019, pp. 11 și 20

noiembrie 1840. În același an Pavel Fiodorov a și achiziționat Cahulul, fiind „cumpărate tot atunci patru mii desetine de pământ din ocina Frumoasei revenită prin moștenire lui Egor Balș după decesul unchiului său, kamergherul Ivan Balș”.⁷ Peste doi ani, un document de la 15 septembrie 1842 relatează că, în conformitate cu decretul Maistății Sale Imperiale Nicolai Pavlovici, „în regiunea Basarabiei a fost realizată hotărnicia orașului județean Cahul, cu toate domeniile-i existente la cumpărarea lui de la consilierul de clasa a șaptea Egor Alexandrovici Balș de către Excelența sa, soția general-locotenentului Fiodorov, Ecaterina Fedotovna Fiodorov”.⁸

Una din primele acțiuni importante, cu implicații magistrale în evoluția ulterioară a localității, o constituie întocmirea planului ei urbanistic ce conferi orașului fizionomia citadină ce surprindea ulterior prin „așezarea lui atât de precis aliniată: zece străzi paralele, pe care le taie perpendicular alte zece străzi paralele. Pare construit cu rigla și echerul”.⁹ Hotarnicul județului, S. Miculin, elaborează planul respectiv la începutul anului 1841. Aprobare de către P. Fiodorov peste puțină vreme și prezentat Ministerului de Interne pe 30 august, planul a fost, însă, respins, deoarece Departamentul Economic al ministerului, derutat de discrepanțele constatate în statisticile furnizate de către autoritățile locale și cele regionale, puse la îndoială veracitatea datelor din compartimentul „Descrierea statistică a orașului”. Necoincidențele au fost comise, așa crede, cu bună știință, „instigator” fiind tocmai guvernatorul P. Fiodorov, tot el și proprietar al orașului: dacă descrierea menționată indica, bunăoară, că populația Cahulului se cifra la 1894 de suflete, un borderou al orașelor Basarabiei prezentat de P. Fiodorov în martie 1841 consemna doar 454 de locuitori, adică de patru ori mai puțini, același borderou relatând că în localitate existau 92 de case și nu 154, după cum se specifica în aceeași descriere statistică. Discrepanțele o fi fost inoportune, dar prin denaturarea cifrelor P. Fiodorov sconta lărgirea viitorului intravilan al orașului – intravilan ce putea fi majorat, dacă populația ar fi fost mai numeroasă, sau redus, dacă numărul locuitorilor nu era conformat suprafeței acestuia, surplusurile de teren urmând a fi rezervate preocupărilor agricole. Abia pe 9 februarie 1845 Altețea Sa Imperială, Nicolai I, aprobă planurile urbanistice ale orașelor Cahul și Bălți.

Avansarea demografică a orașului constituie, de altfel, cea de a doua preocupare prioritară a noilor proprietari, Pavel și Ecaterina Fiodorov. În memoriile-i „Pictură rupestră”, dintr-o firească tentație de

Blazonul familiei Fiodorov

aureolare a lui Dimitrie I. Caravasile care, prin actul de vânzare-cumpărare din 18 octombrie 1854, va procura de la E. Fiodorov moșia Cahulului, descendentă acestuia, E. Kersnovskaia, declara că respectivul „a anunțat că dă gratuit în posesie câte zece desetine de pământ și materiale pentru acei decizi să-și ducă case”¹⁰, dar afirmația ei este năruită de documentele vremii – documente ce demonstrează că D. Caravasile torpilă Legea rurală de la 1864 a domnitorului A. I. Cuza care stipula, în particular, și împrumutarea țăranilor României, implicit și a locuitorilor Cahulului, unde exista „o mahala cu totul osebită” ce, conform „învoielii” de la 4 mai 1840 „cu fosta proprietăreasă Generaleasa Feodorova”, obținu pentru fiecare locuitor al ei câte 18 desetine de pământ „la deal și baltă”¹¹ – locuitori care s-au instalat aici cu traiul, venind din așezările din preajmă anume din îndemnul Fiodorovilor. Este edificator, în contextul dat, că în 1846, analizând evoluția, „în primul deceniu al vieții lor tinere”, a unor orașe apărute în Novorosia și Basarabia după 1831, un N. Murzakevici constata că în cinci ani Cahulul „a demonstrat succese grabnice”, drept argument confirmativ el invocând faptul că în perioada respectivă numărul caselor „a crescut de la 78 până la 686”¹², dinamica în cauză suscitând, totuși, anumite dubii. Așa ori altfel, în iulie 1854, cu puțin timp înainte de schimbarea ordinară a proprietarului orașului, pri-

⁷ Operele Comisiunii guberniale a Arhivelor Basarabiei, vol. II. Chișinău, 1902, p.49

⁸ A.N.R.M., f.121, inv.1, d.142, p.1

⁹ G. Bogza. Basarabia, țară de pământ. B., 1991, p.6

¹⁰ E. Керсновская. Наскальная живопись//Знамя, пг.3, 1990, p.15

¹¹ A.N.R.M., f.1252, inv.1, d.33, p.49

¹² Н. Мурзакевич. Очерк успехов Новороссийского края и Бессарабии в истекшее двадцатипятилетие. Odesa, 1846, p.26

marul P. Gherța-Vinogradski pleda majorarea efectivului poliției locale, deoarece la stabilirea statelor de funcții ale acesteia Cahulul „nu era decât un sat moldovenesc Frumoasa” ce la transformarea lui în oraș „nu avea mai mult de 200 de familii”, peste 15 ani populația lui depășind, însă, 3000 de locuitori.¹³

Creșterea treptată a populației și transformarea localității în târg pe la 1821-1823 a implicat construirea unui nou lăcaș de cult, înălțarea căruia s-a început, grație donațiilor enoriașilor, probabil în deceniul al treilea al sec.XIX. Precaritatea condiției materiale a locuitorilor și, implicit, deficitul de resurse financiare s-a soldat cu tergiversarea lucrărilor, deși serviciile divine se oficiau, pe parcursul mai multor ani, în biserica nouă, dar nefinisată. Transferarea autorităților județene de la Leova la Cahul și apariția în noul oraș a unei pătri mai înstărite de funcționari publici l-a determinat pe capul zemstvei locale să lanseze în mediul acestora un apel cu privire la colectarea suplimentară de mijloace, pe 28 august 1839 respectiv solicitând, însă, concursul guvernatorului P.Fiodorov pentru instalarea iconostasului. Pare-se, și demersul în cauză a fost scris din imboldul nemijlocit al lui P.Fiodorov, care în aceeași lună august poposisse la Cahul, el însuși procedând cu promptitudine la acțiunile implicate de obținerea subvenției jinduite: în septembrie, prezentă intervenția de rigoare și schița iconostasului executată de funcționarul de birou Ivanovici guvernatorului general al Novorosiiei și Basarabiei, Voronțov, care pe 14 octombrie 1839 scria Administrației Financiare a ținutului: „D. Guvernator militar, în timpul aflării sale recente la Cahul (...), a examinat biserica sus-numită. Chiar dacă ea nu-i mare, în actuala situație a orașului, cu populația-i redusă, este destul de încăpătoare (...) Având în vedere că locuitorii or. Cahul, puțin numeroși și săraci, într-adevăr nu-s capabili să colecteze, pe lângă donațiile lor anterioare, încă trei mii de ruble”, Voronțov propuse administrației nominalizate să aloce suma solicitată.¹⁴ Intențiile de a construi la Cahul o nouă biserică P. Fiodorov și le-a declarat în 1844, el invocând și de această dată intervenția guvernatorului general Voronțov, care, exagerând unele aspecte ale problemei pentru a releva gravitatea acesteia, pe 21 ianuarie 1845 semna circulara „Cu privire la construirea în Cahul a unei biserici noi”: „În orașul județean Cahul exista o biserică înălțată încă în timpurile când acolo se afla localitatea Formoza. Această biserică în prezent s-a șubrezit în așa măsură, încât desfigurează chiar și fizionomia ora-

șului, în înfățișarea-i exterioară ea neavând măreția inerentă unui templu al Domnului; totodată, ea e atât de mică, încât nu poate să încapă mai mult de o sută de oameni, deși în prezent numărul enoriașilor constituie circa trei mii de suflete de ambele sexe. Guvernatorul militar al Basarabiei, constatând acest important neajuns al orașului județean și dorind să-l recupereze, a dispus elaborarea proiectului pentru construirea la Cahul a unei biserici noi, mai decente și mai spațioasă, pentru ca mai apoi să caute mijloace pentru înfăptuirea acestei construcții; dar toate străduințele, în cazul dat, nu s-au încununat de succes, deoarece locuitorii acestui oraș, trecuți nu de mult acolo cu traiul și nereușind să-și întărească bunăstarea, nu-s în stare să facă anumite donații în scopul dat. Cât privește moșierirea orașului, cu toată abnegația ce o manifestă pentru această întreprindere plăcută lui Dumnezeu, ea nu poate să-și asume toate cheltuielile necesare pentru înălțarea sus-numitei biserici – cheltuieli semnificative ce constituie, conform devizului întocmit de Arhitect, 22.757 rub. 72 cop. argint; dar ea consimte cu plăcere să ridice biserica menționată, dacă Guvernul o va ajuta în această privință, alocându-i măcar șase mii ruble argint din suma prevăzută de deviz... Convingându-mă de necesitatea reală (...) a construirii în Cahul a unei biserici noi, încuviințez fără reticență proiectul examinat deja de Comisiunea pentru Construcții a Basarabiei”, conchidea Voronțov, el solicitând, de asemenea, alocarea celor șase mii ruble din Fondul de utilități publice al ținutului.¹⁵ Sinodul majorând devizul pentru înălțarea bisericii elaborat de același arhitect Zaușkevici până la 24.379 rub.97 cop.¹⁶, peste opt luni, la 26 iunie 1848, Departamentul Economic al Ministerului de Interne îl informa pe P. Fiodorov că, la propunerea Comitetului de Miniștri, pe 15 iunie țarul Nicolai I dispusese alocarea sumei de „șapte mii șase sute douăzeci și două rub. douăzeci și cinci cop. argint întru susținerea proprietarului or. Cahul în vederea construirii acolo a unei biserici conform proiectului aprobat de Alteța Sa.”¹⁷ Biserica a fost finisată în anul 1850, suprafața noului lăcaș constituind 267,3 metri pătrați. Anume acest edificiu s-a păstrat până în zilele noastre, constituind unul din puținele monumente arhitectonice ale orașului. În anii 1848-1849, de asemenea cu concursul nemijlocit al lui P. Fiodorov, la Cahul a fost construit și podul peste râul Frumoasa, pentru care au fost alocate 640 rub. 40 cop.,¹⁸ pod exploatat și în prezent.

Pavel Fiodorov s-a născut, pe 15 ianuarie 1791, la Snt.-Petersburg. După încheierea studiilor în Corpul 2 de Cadeti, în ianuarie 1808 a fost încorporat 15 A.S.O., f.1, inv.214, d.20, pp.2-2v,7 și 8
16 Ibidem, pp.18-18v
17 Ibidem, p.21
18 M. Maftai, L.Istomina, op.cit., pp.116-117

13 M. Maftai, L.Istomina, op.cit., p.23

14 Arhiva de Stat din Odesa (A.S.O.), f.1, inv.214., d.28, pp. I-IV. Xerocopiile dosarelor 20 și 28 ale fondului respectiv au fost realizate de profesorul universitar din Odesa, de V. Kubâșkin, și donate Muzeului Ținutului Cahul

Ctitoria Fiodorovilor: Catedrala Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil

în Regimentul de Infanterie Starooskol implicat în același an în noul război ruso-turc declanșat cu doi ani mai înainte, peste un an, în 1809, el fiind identificat în Flotila de la Sulina, braț al deltei Dunării. Și în Războiul pentru Apărarea Patriei de la 1812 a participat la toate operațiile militare mai importante ale armatei ruse, traversând în componența acesteia Polonia, Austria, Germania. Contuzionat pe 27 aprilie 1813, la Elba, din care cauză își pierde auzul la urechea dreaptă, a fost apoi rănit, în august, lângă Holdberg, pentru ca la început de octombrie 1813, grav rănit lângă Leipzig, să fie evacuat de pe câmpul de luptă. A fost distins, pentru vitegia și abnegația manifestate, cu ordinul Sf. Vladimir clasa IV, conferindu-i-se și gradul de maior, dar timp îndelungat, până în 1817, a trebuit să-și vindece rănila, tratându-se inițial în spitale din Germania, iar mai apoi, până în 1819, și cu apele minerale din Caucaz. Trecut în rezervă, pe 25 septembrie 1820 P. Fiodorov a fost numit polizeimeister al orașului Nikolaev, regiunea Herson, exercitând ulterior și alte funcții importante ce i-au favorizat și avansarea în ierarhia militară: deveni colonel în 1826 și general-maior în 1833, când a fost numit comandant al aceleiași oraș Nikolaev, pe 23 iunie 1834 devenind, pentru puțină vreme, guvernator militar al localității.

La 29 august 1834 a fost desemnat, după cum spuneam, guvernator civil al Basarabiei – demnitar care „din vremea lui Fiodorv întrunea în mână sa toată puterea civilă și militară”.¹⁹ Funcția de guvernator general interimar al Novorosiei și Basarabiei P. Fiodorov a exercitat-o în câteva rânduri: septembrie 1838-septembrie 1839, iulie-octombrie 1840, 1843-septembrie 1844, septembrie 1850-decembrie 1853, menționează D. Poștarencu, istoricul mai specificând, însă, că duratele asumării funcției respective sunt stabilite cu o anumită aproximație.²⁰ A fost distins, pentru zelul demonstrat în cele două funcții frecvent exercitate simultan, cu ordinul Sf. Vladimir cl. II, în 1839, și cu ordinul Sf. Gheorghe cl. IV, în 1840, când i-a fost atribuit și ordinul austriac „Coroana de Fier” cl. IV pentru asigurarea eficientă a navigației pe Dunăre a vaselor comerciale; în același an i-a fost conferit gradul de general-locotenent, iar în 1852 – de general de infanterie. După 1854, când fu absolvit de postul de guvernator al Basarabiei, a fost titular al Senatului, până la decesul său din 30 iulie 1855.

A fost un om complex, fără îndoială, cu destule calități, dar și cu nu mai puține trăsături negative ce s-au manifestat și pe parcursul celor circa două decenii de activitate în Basarabia. „General-locotenentului Fiodorov i se atribuie multe calități pozitive și unele aptitudini; concomitent, i se reproșează o recalcitrantă excesivă și incapacitatea de a comunica cu subalternii, se remarcă într-un raport prezentat în acei ani țarului. Măsurile îndărătnice adoptate de el ne determină să regretăm absențele frecvente ale contelui Voronțov; ultima-i dispoziție cu privire la încasarea necondiționată a dăjdiilor, fără a se lua în considerație secetele și pieirea masivă a vitelor în anii anteriori, a provocat protestele vădite ale oamenilor. Spune lumea că funcționarii împuterniciți de către conducerea locală să încasese dăjdiile aplică, împreună cu moșierii, măsuri într-atât de violente, încât scade inevitabil respectul locuitorilor față de dispozițiile conducerii”.²¹ Chiar dacă inflexiunile pline de venerație ale lui A. Boldur la evocarea lui Pavel Fiodorov sunt adesea derutante, istoricul trecând cu vederea unele abuzuri comise de generalul aflat o perioadă atât de îndelungată la cârma ținutului, iconografia realizată de autorul „Istoriei Basarabiei” este, probabil, cea mai desfășurată și argumentată, concluzia sa fiind pe deplin justificată: „Fără nici o exagerare, el a fost un amic al Basarabiei și ocupă în istoria ei un loc cu totul aparte. De o energie excepțională, inteligent și priceput, iute în hotărâri, lipsit de sentimentele șovinismului rusesc,

19 I. Nistor. Istoria Basarabiei. Ch., 1991, p. 189

20 D. Poștarencu. Contribuții la istoria modernă a Basarabiei, vol. I. Ed. „Grafema Libris” S.R.L., 2005, p. 23

21 bazar.nicolaev.na /.../генерал-от-инфантерии-павел-иванович-фьодоров-штрихи-к-портрету-которого-нет

el a putut schimba radical înfățișarea Basarabiei.”²²

Relevând „administrarea Basarabiei de distinsul guvernator Pavel Fiodorov, între anii 1834-1854”²³, pe bună dreptate și acel neobosit explorator al istoriei spațiului dintre Prut și Nistru, Gh. Bezviconi, pleda în 1936 pentru ca două străzi ale capitalei ținutului să poarte numele poetului A. S. Pușkin și al guvernatorului P. I. Fiodorov, ctitorul noului Chișinău, istoricul conchizând că numele acestor ruși sunt inseparabile de Chișinău, ca și cel al contelui P. Kiseliov de București.²⁴

În câteva articole publicate în ultimii ani în presa locală, am pledat pentru faptul ca în Cahul să avem străzi ce ar purta numele proprietarilor localității: Niagoeștilor, Mănăstirii Putna, Balșilor, Caravasiliilor. Și, desigur, ale lui Pavel și Ecaterina Fiodorov.

22 A.Boldur. Istoria Basarabiei. B., 1992, pp.335-336

23 Gh. Bezviconi. Profiluri de ieri și de azi// Fapte trecute și basarabeni uitați. Ch., 1992, p.65

24 Gh. Bezviconi. Semimileniul Chișinăului//Din trecutul nostru, 1936, p.15

Veaceslav Ciusov. Toamna

Elena Ivanov. Peisaj

OBIECTIVUL AFECTIV

Preocupări autumnale

Doar câteva din sutele stocate în telefonu-i mobil, majoritatea lor covârșitoare avându-l drept protagonist pe acest puști cârlionțat și zglobiu surprins în diverse ipostaze, fotografiile în cauză dezvăluie, fără îndoială, afecțiunea autorului lor, Igor Terzi din Cahul, față de acest nepoțel al său, dar și hazul ce i-l provoacă peripețiile acestuia, inclusiv cele determinate de „preocupările” lui autumnale.

Trebuie să pregătim butoaiele; pentru a obține tot mustul din struguri, tragem la teasc; ce facem cu tescovina?...; după atâta trudă, să mă joc cu prietenul ce drag.

Dreapta Sfântului Apostol Andrei

– Fraților, ne-a zis preotul Ioan, de-abia întors dintr-un pelerinaj pe la sfintele mănăstiri din Moldova și Bucovina, vă întristați că în timpurile vechi Sfântul Duh se afla printre oameni, făcea minuni mai presus de fire, îi ajuta să se desăvârșească duhovnicește, să înalțe catedrale și mănăstiri impunătoare? Nu vă întristați, căci Duhul Sfânt și azi se află printre noi. Iar poporul român, datorită credinței, jertfei și muncii sale cu abnegație, a reușit să înalțe sfântului Apostol Andrei, care ne-a întemeiat și ne-a creștinat Catedrala Mântuirii Neamului, cea mai mare din Europa, după cea a sfântului Petru din Roma.

După un efort jertfelnic, de peste opt ani, bunul Dumnezeu ne-a învrednicit să ajungem la sfințirea Altarului Catedralei, la care au luat parte doi patriarhi: Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Arhiepiscopul Constantinopolului, această „Noua Romă”, și Preafericitul părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, precum și Înălpreasfințitul părinte Hrisostom, mitropolit de Patras, care a adus cu el mâna dreaptă a Sfântului Apostol Andrei. Au participat, de asemenea, șaiszeci de episcopi din țară și din afara ei. A fost o întâmplare, ca la această mare sărbătoare a ortodoxiei să fiu și eu părtaș? Nicidecum: fiind autorul romanului patristic „Noaptea Sfântului Andrei”, epopeea întemeierii și creștinării poporului român de către sfântul apostol Andrei și ucenicii lui, îmi vine să cred că însuși ucenicul Mântuitorului mi-a rânduit această întâlnire.

Deși, în acea binecuvântată zi, ne-am apropiat de Sfânta Catedrală în zori, curtea sfântului locaș era de acum înțesată de lume. Venisem cu fiul Ciprian de la Chișinău cu o mare dorință de a ne împărtăși la întâia Sfântă Liturghie în Catedrala Mântuirii Neamului, ținută de cei mai înalți ierarhi ortodocși ai lumii, și a săruta dreapta ucenicului Domnului, cu care m-a binecuvântat să-i descriu viața și faptele printre cei mai vechi strămoși ai noștri.

La sfințirea Altarului Catedralei veniseră

peste 50 de mii de creștini, organizatorii luaseră toate măsurile ca lumea să nu se înghesuie: fiecărui județ, fiecărui grup îi fusese rezervat un anumit loc, împrejmuit cu garduri de protecție, credincioșii fiind supravegheați de sute de polițiști și medici SMURD, precum și de mai mulți slujitori ai Patriarhiei, care aveau grijă de buna desfășurare a evenimentului. Grupul nostru din Basarabia se afla la vreo 50 de pași de Catedrală, fiind cu neputință ca după sfințirea Altarului Catedralei să ne apropiem și să ne împărtășim cu Sfintele și Preacuratele Taine. Dar nu ne-am pierdut speranța, ci ne-am rugat sfântului Andrei să ne ajute:

– Sfinte Andrei, am postit, am bătut atâta drum până aici, ajută-ne să ne împărtășim.

Și atunci, am văzut cum un slujitor al Domnului s-a apropiat de grupul nostru și a început să-l caute pe cineva cu privirea, dar, negăsindu-l, a plecat. După un timp a apărut din nou, cercetându-ne cu și mai multă luare aminte grupul. Luându-mi îndrăzneala, i-am zis:

– Părinte, suntem de la Chișinău, am făcut drum lung și vrem să ne împărtășim.

Auzindu-ne rugămintea, slujitorul Patriarhiei ne-a întrebat:

– Ați postit?

– Bineînțeles, i-am răspuns.

– De-i așa, așteptați, ne-a zis și a plecat, iar când a revenit ne-a spus să mergem după el, făcându-ne semn să-l urmăm. Cum am trecut de gardul

Laurențiu Colintineanu (RFE/RL)

de protecție, polițiștii ne-au oprit, întrebându-ne de avem permis sau invitație specială. Binefăcătorul nostru însă le-a zis:

– Dați-le voie, sunt cu mine, și ne-a condus până în fața Catedralei. Apoi a dispărut.

Sfânta Liturghie se sfârșise, câtorva creștini li s-a dat voie să se apropie de scările Catedralei pentru a primi Sfintele și Preacuratele Taine. Ni s-a dat și nouă voie să trecem, dar la plecarea din Chișinău nu ne mărturisisem. Nu știam ce să facem. Fiul Ciprian mi-a zis: „Tată, dacă am făcut atâta drum, poate ne împărtășim fără mărturisire”.

În jur era o mulțime de preoți, dar nici unul cu patrafir, când, deodată, am văzut apropiindu-se un slujitor al Domnului cu epitrahil și l-am rugat să ne mărturisească. Părintele ne-a pus epitrahilul pe cap și ne-a dat dezlegare. Ne-am grăbit apoi spre scările pe care urcau creștinii pregătiți pentru Sfânta Cuminecătură.

Din Sfânta Catedrală au ieșit câțiva preoți cu Sfintele Taine. Am pus mâinile cruciș pe piept și ne-am îndreptat spre cel mai apropiat de noi, care ne-a împărtășit și ne-a miruit, după care ni s-a permis să intrăm în Sfânta Catedrală.

Visul cu care venisem la Catedrala Mântuirii Neamului ni s-a împlinit: la cea dintâi Dumnezeiască Liturghie am primit Trupul și Sângele Domnului. Și iată-ne în Sfântul Altar, unde ne-am închinat și am sărutat dreapta Sfântului Andrei, cu care a predicat Cuvântul lui Dumnezeu pe meleagurile noastre, a hirotonit preoți și episcopi, a izgonit duhurile rele din cei demonizați, a înălțat primele biserici și a întemeiat din cele două stirpii - romanii, ajunși pe cea mai înaltă treaptă a civilizației, și dacii, cei mai viteji din lume - poporul român, cel dintâi popor creștinat.

CU APOSTOLUL ANDREI PRIN ÎNCHISORI

Rugămintea părintelui Mihail, parohul bisericii ”Sfântul Apostol Andrei” a penitenciarului din or. Leova, de a-l ajuta la împodobirea sfântului locaș nu ne-a surprins. Frații Centrului de Binefacere ”Maica Domnului – bucuria tuturor scârbiților” țin legături cu slujitorii Domnului care oficiază în închisori, le duc literatură creștină, icoane, cruciulițe, îmbrăcăminte, le organizează mese de binefacere.

Faptul că administrația și deținuții au înălțat un sfânt locaș pe teritoriul închisorii, închinat Sfântului Apostol Andrei, nu ne-a lăsat nepăsători. Cel mai mult a ținut să împodobim acest sfânt locaș fratele Ioan, scriitorul, biograful Sfântului Apostol Andrei, care ne-a zis:

– Fraților, după ce am descris faptele și minunile cu care Sfântul Andrei ne-a întemeiat și ne-a creștinat, hai să-i împodobim și biserica din acest penitenciar, în care apostolul va poposi de acum încolo.

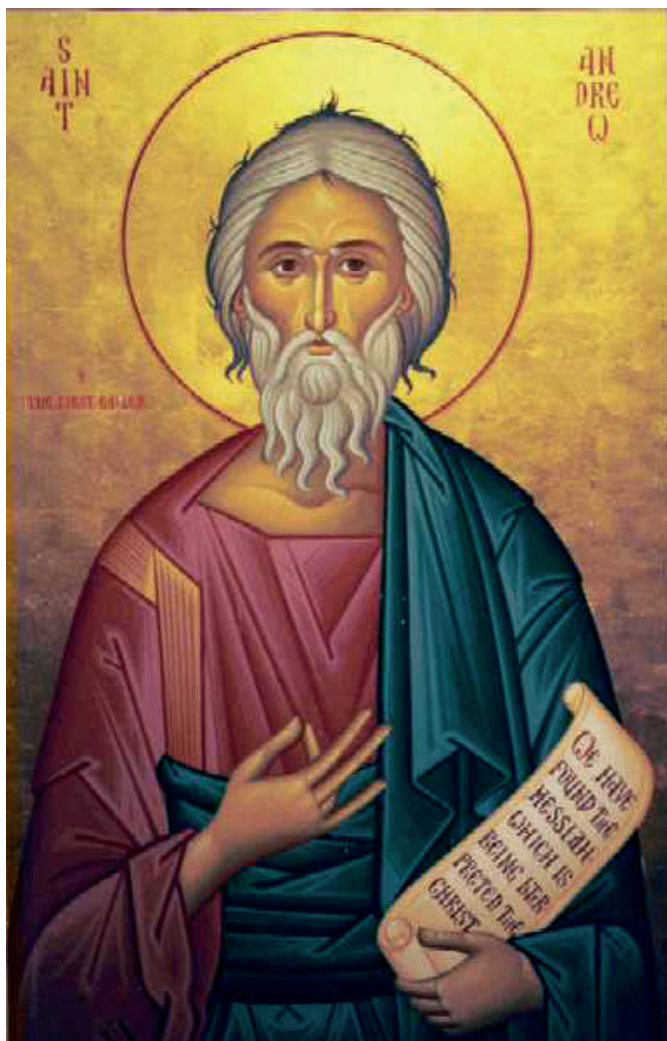
Părintele Gheorghe, îndrumătorul și duhovnicul nostru, i-a rugat, după Sfânta Liturghie, pe creștini să ne ajute fiecare cu ce poate.

Și iată-ne, după câteva luni, cu toate sfintele odoare de cult, de care are nevoie preotul pentru a săvârși Sfânta Liturghie, adunate: pentru preot – sfinte veșminte, stihar, mânecute, brâu, fenol; pentru Sfântul Prestol – Sfânta Biblie, Sfântul disc, Sfântul Potir, Sfânta steluță, Sfânta sulită; pentru iconostas – icoanele Maicii Domnului și a Mamei Sale, icoana Sfântului Andrei și ale Sfinților voievozi Mihail și Gavriil. Ne-am gândit și la o la o masă de binefacere pentru deținuți.

Seara, înainte de a pleca a doua zi spre Leova, a început însă un viscol care a ținut toată noaptea, acoperind totul în jur, încât drumarii nu mai știau cum să facă față intemperiei.

Încărcasem în ajun toate lucrurile pentru penitenciar în microbuzul fratelui Igor. În zori i-am telefonat și l-am întrebat, ce facem? Mi-a răspuns că nu pornește pe un asemenea timp la drum.

Mie nu-mi păsa ce era afară: în duminica următoare deținuții aveau să-l sărbătorească pe Sfântul Andrei și nu puteam să nu le împodobim Sfântul locaș. I-am telefonat unui prieten, Mihai, care lucra

taximetrist, și l-am întrebat, dacă mă poate rezezi până la Leova. Mi-a zis că, dacă îl plătesc, mă duce oriunde.

În scurt timp am ajuns la biserică, hotărâți să plecăm doar cu sfânta jertfă pentru preot, altar și iconostas, iar mesele, scaunele și bucatele pentru masa de binefacere să le lăsăm pentru mai târziu. I-am telefonat părintelui, i-am spus că fratele Igor nu se încumetă să pornească la drum, dar eu vin cu mașina unui prieten.

Părintele m-a binecuvântat și am plecat. Nu eram singurii care înfruntam stihia, am văzut de o parte și de alta a drumului mașini răsturnate, însă ne-am continuat calea, încrezuți că Sfântul Andrei nu ne va lăsa să ne împotmolim în nămeți. Și nu ne-a lăsat nici pe noi, nici pe fratele Igor și pe celelalte surori, care au pornit la drum chiar în urma noastră.

Părintele Mihail ne-a întâlnit cu bucurie, mulțumind Domnului că nu ni s-a întâmplat vreun necaz. Am urcat cu cele aduse în sfântul locaș și am început, ajutați de câțiva deținuți, să le aranjăm după rânduiala sfintelor biserici.

Mai târziu, părintele a început Sfânta Liturghie și biserica s-a umplut de gardieni și deținuți. Mă aflam în apropierea amvonului, lângă peretele

din dreapta bisericii, și am auzit pe cineva, din spate, cântând, în loc să asculte Sfânta Liturghie, un cântec despre Maica Domnului. Avea un glas duios ca de înger și m-am întors să-l văd. Era un deținut bătrân, cu barba până-n piept. Mi-am zis că noi, cei care suntem la libertate, avem multe necazuri, dar un deținut are și necazurile celor de acasă și cele din închisoare. Și m-am întors să ascult Sfânta Liturghie.

După slujbă, deținuții au fost serviți cu bucatele aduse de noi, apoi am mers cu toții în sala de festivități, unde le-am povestit despre viața și faptele Sfântului Andrei, care i-a creștinat pe cei mai vechi strămoși ai noștri. Le-am dăruit deținuților romanul "Noaptea Sfântului Andrei" și le-am dat autografe.

Un alt fapt mi-a atras atenția: pe scaunul din față nu se afla nici un deținut, decât bătrânul pe care îl auzisem cântând în biserică, un cântec despre Maica Domnului, în loc să asculte Sfânta Liturghie.

Am plecat de la penitenciar când a început să înnopteze. Viscolul încetase pe la amiază, dar nimeni nu începuse să curețe drumurile, și am văzut o mulțime de mașini ajunse în șanț. Însă noi parcă nu înotam prin nămeți, ci zburam pe deasupra lor.

Am ajuns acasă frânt de trudă și m-am culcat fără să mai servesc cina. De îndată ce am adormit, l-am văzut în vis pe bătrânul deținut care mi-a stat mereu în apropiere. Și m-am mirat, că nici eu, nici ceilalți deținuți nu ne-am dat seama că fusese Sfântul Andrei, Întâiul Chemat, care venise în penitenciar pentru a se bucura de întâia Sfânta Liturghie săvârșită în biserica care i-a fost închinată.

Ion VICOL,
scriitor

Marcel Manoli. Gara feroviară Revaca

COPĂMÂNTENI NECUNOSCUȚI

Victor Hovin, un egofuturist de la Cahul

Evocarea ce urmează am realizat-o cu multă dificultate. Nu numai din cauza că resursele de documentare mi-au fost extrem de puține și, într-un fel, unilaterale, ci și pentru că, tinzând a înțelege cât de cât cadrul literar atât de eterogen și ambiguu al Rusiei în care s-a manifestat, exercitând o influență aproape că diriguitoare, și acest atât de necunoscut nu numai la noi copământean al nostru, Victor Hovin, a trebuit să revin precipitat la pagini de mult nerăsfoite de istorie și teorie a literaturii. Un cadru plurivalent marcat de imperative categorice și inedite, chiar dacă unele constituiau, în fond, niște reflexe ale unor deziderate și opțiuni mai vechi; un peisaj literar policrom, dar și cu segmente executate ostentativ în alb și negru, cu tușe sigure sau neglijente; un timp al frământărilor și al blazărilor, al renunțării și evadării din persistența unor criterii tradiționale și nu știu dacă și anchilozate; o perioadă a angajărilor și a nonșalanțelor, a decantărilor și a contradicțiilor, a căutărilor febrile și dispersate, dar și a scindărilor și aglomerărilor, când neoromantismul din a doua jumătate a celui secol al XIX-lea generează un alt curent – modernismul ce, ca într-o reacție-n lanț, proliferă, prin dezagregare, altele: decadentismul, simbolismul, futurismul, egofuturismul, cubofuturismul, acmeismul etc., mai toate cu „frontiere” convenționale și estompate, literatura cu reperele-i difuze având, atunci, și o configurație eclectică din cele mai intrigante, dar și bizare.

Viitorul critic literar, estetician, publicist și editor s-a născut la Cahul în 1891, acum 130 de ani, în familia lui Roman și Eugenia Hovin, ea, mamă-sa, fiind o descendentă a vechii seminții a Coganilor. Nu știu unde și-a făcut studiile primare și secundare – poate că la școala urbană de băieți din localitatea de baștină, poate că la vreun gimnaziu din Basarabia sau din oricare alt oraș al imperiului, inclusiv Snt.-Petersburg, Petrogradul de după 1914, unde în anii 1910-1916 își realizează și studiile universitare. Adolescența și tinerețea, adică vârstele cristalizărilor, dar și ale aspirațiilor fertilizate cu elanuri pe cât de entuziaste, pe atât de spontane, vârstele când realitățile sunt interpretate tranșant și trăite cu intensitate i-au coincis cu seismele sociale din primele două decenii ale secolului XX – zguduirii ce au afectat și denaturat, în fond, toate domeniile de activitate: războiul ruso-japonez din anii 1904-05, prima conflagrație mondială, precum și cele trei revoluții – din 1905-07, februarie și octombrie 1917 – soldate, până la urmă, cu demolarea unui sistem economic și social-politic. Dar nu numai respectivele cataclisme și-au lăsat amprenta asupra viziunilor și, în ultimă instanță, asupra personalității impulsivului Victor Hovin și a modului său de a aborda un fenomen sau

altul, ci și datul său temperamental, probabil, el încadrându-se, în linii mari, în aserțiunea scriitorului și publicistului italian G. Papini născut cu zece ani mai devreme și care parcursese ulterior calea sinuoasă de la anarhism la catolicism: „Pentru tânărul de 20 de ani orice om în vârstă e un inamic; orice idee e suspectă; orice om mare trebuie dat în judecată; istoria trecută pare o lungă noapte întreruptă de fulgere, o așteptare cenușie și nerăbdătoare, un etern crepuscul al acestei dimineți care, în sfârșit, răsare acuma cu noi”.

M-a surprins la acest Victor Hovin încadrarea, dar și afirmarea lui atât de timpurie, deja în 1910, adică la vârsta de doar 19 ani, în mediile literare, polarizate în virtutea diversității opțiunilor estetice, ale Snt.-Petersburgului. Prospătul student al universității a aderat, după anumite ezitări probabil, la futurismul ce se manifesta tot mai sigur și în literatura rusă, articolele incitante ale tânărului tributar unui juvenil spirit polemic fiind remarcate tot mai frecvent în publicațiile curentului inițiat de italianul Filippo Tomaso Marinetti printr-un manifest lansat în 1909 – manifest ce „a șuierat ca un glonte turbat de-asupra întregii literaturi”, după cum constata, flatat, unul dintre adepții acestuia.

O fi ezitat, zic: într-un articol semnat spre sfârșitul anului 1920, V.Hovin își mărturisea „o răscruce a propriilor rătăcirii”, el mai notând că într-o scrisoare primită de la publicistul și filozoful V. Rozanov acesta „se strădui să se apropie de futurismul ce, în ansamblu, nu-l interesa în nici un fel, dar procedă astfel, aş crede, din dorința de a-mi adula pasiunea, deși nu reuși în această privință, deoarece esența dinamică a futurismului, vocea lui de bălci și boxul din mână nu puteau să nu fie ostile lui Rozanov”. Anume această „esență dinamică”, dar și felul său de a fi, i-au determinat ralierea la respectiva ramificație avangardistă, cu suporturi și obiective mai radicale, a simbolismului. Pentru că, prin negarea tradițiilor considerate drept prejudecăți și prin detașarea demonstrativă de moștenirea literară („Să aruncăm clasicii de pe Nava Contemporanietății!”, după cum revendica manifestul futuriștilor din orașul de pe Neva), curentul ce-și asuma, prin această atitudine nihilistă, și misiunea de a crea o supracultură capabilă să transforme lumea nu putea să nu-l capteze pe emulativul student al universității; pentru că îmboldurile din manifestul lui Marinetti („Dat fiind că până acum literatura exalta reveria inertă, extazul și somnul, noi vrem să declanșăm mișcările agresive, insomnia febrilă, mersul precipitat, săriturile riscante, loviturile de pumn!..”), acel limbaj „de bălci” ce bulversa publicul (în acest sens erau edificatoare și denumirile insolite date unor publicații și manifeste: „Duceți-vă naibii!”, „O palmă gustului public”, „Mulgătorii broaștelor vlăguite”, „Luna jigărită”, „Lapte de iapă”, „Parnasul care rage” etc), precum și revoluția veritabilă din domeniul limbii literare ce se manifesta nu numai prin ignorarea ortografiei, punctuației și sintaxei, ci și prin inventarea unor neologisme simulacre printr-o pretinsă „descătușare a cuvintelor”, nu puteau, zic, să nu pară intrigante și inedite pentru un tânăr, căruia nu-i erau străine, probabil, snobismul și epatarea. Chiar dacă inițial manifestase și anumite reticente față de sterilitatea acestor exerciții lexicale. În 1911, într-o recenzie la placheta „Versuri electrice” de I. Severeanin ce constitui, în accepția lui Victor Hovin, o parodie la poeziile decadentilor, va persifla atât unele imagini dubioase ale poetului ahtiat după originalitate („hamacul valului”, „pinii – idealurile egalității”, „șenelul ce foșnește sub roți”, „plescăitul de lămâi al lunii” etc.), cât și unele invenții lexicale („глазы”, „июневый” ș.a.), el rezumând drastic: „Totul, începând de la titlul cărții și terminând cu poeziile, e o cochetație și epatare incorrigibilă, totul mizează pe efecte, dar foarte neîndemânatic, desigur. De altfel, volumul poate conta pe succes doar în calitate de „carte a parodiilor involuntare”, dar e dificil să credem că tocmai acest succes l-a răvnit autorul”, mai ironiza Victor Hovin.

Rătăcirile-i de la „răspântii” erau firești, ba chiar și inevitabile în anumită măsură. Acel an 1910, când tânărul jurnalist cu dexterități evidente de critic literar s-a implicat temerar în viața culturală a capitalei Imperiului Rus, a fost „anul crizei simbolismului, după cum conchidea poetul A. Blok în prefața la poemul „Возмездие” („Răzbunarea”). În acest an s-au dezvăluit distinct direcțiile ce au ocupat o poziție adversă atât față de simbolism, cât și una față de alta: acmeismul, egofuturismul și primele germene ale futurismului” – o criză ce constituia o repercusiune, dar și o previziune a dezastrelor sociale din acele efervescente și catastrofale două decenii de început ale secolului XX. Acmeismul (de la grecescul *akma* – grad avansat, culme, apogeu), apreciat de către animatorii săi drept nu atât o bază superioară a simbolismului, cât o replică dură acestuia, n-a fost agreat de către fostul cahulean Victor Hovin. În 1913, în cea de a opta ediție a almanahului „Nebocopi”, el evalua decepționat „insurgența” oportuniștilor S. Gorovețki, A. Ahmatova, N. Gumiliov, O. Mandelștam ș.a. ieșiți recent, zicând așa, din mantaua simbolismului: „Țâșnit din iureșul vieții literare, un grup de poeți s-a declarat drept „noi adami” (menționatul S. Gorovețki insista ca noului curent să i se atribuie o denumire „mai virilă” – *adamism*, ca mărturie a plămuirii unui nou Adam, un Adam robaci, „un meseriaș al poeziei detașat de reverii și nebulozități, ceva de felul unui olar care frământă lumea ca pe un boț de humă, un prim-om care dă nume lucrurilor” – n.n.). Poți accepta sau nu simbolismul, dar nu poți nega că școala în cauză, în persoana lui Balmont, Blok, Briusov, V. Ivanov și Sologub – constituie o etapă semnificativă în dezvoltarea literaturii ruse, le reproșă V. Hovin. Desigur, tinerii literați au dreptul să vorbească despre noile orizonturi ale creației, însă, din păcate, acmeismul nu le are; ei au dreptul să nege, într-un paroxism al pasiunii și al elanului revoluționar, importanța precursorilor, dar această problemă nici n-a existat în acmeism”.

A acceptat în schimb, în 1912, un alt produs al dezintegrării simbolismului din cele menționate de A. Blok – egofuturismul (din latină: eu + viitorul), un curent care, preluând în mod firesc unele trăsături ale futurismului, mai cultiva rafinamentul senzațiilor, narcisismul, egoismul afișat. Tentația implementării unor cuvinte împrumutate din alte limbi se solda și cu aglomerarea noțiunilor artificiale, frecvent private de sens – o manie pe care anterior V. Hovin o condamnase atât de vehement în recenzia la placheta de versuri a lui I. Severeanin, poetul pe care-l contestase, dar care a „instituționalizat” egofuturismul ce pleda pentru autoafirmarea personalității, pentru identificarea unor noi modalități de expresie fără renunțarea la cele de odinioară,

pentru epitete și metafore neordinare, combătând „stereotipurile” și „vinietele”: în 1911, constituind grupul „Ego” și publicând broșura „Prolog. Egofuturismul”, Severeanin a fondat Societatea Egofuturistilor, promovarea căreia și-o asumă, prin intermediul Editurii „Peterburgskiy glașatay”, „Asociația intuitivă” constituită de către I. Ignatiev. Venit în egofuturism nu ca poet, ci ca publicist ispitit de critica și teoria literară, Victor Hovin se complăcu și el în manifestări individualiste, considerând în particular că „doar prin consolidarea propriei personalități criticul poate interpreta operele și personalitățile altora, și cu cât interpretarea în cauză e mai personală, cu atât ea devine mai reală și mai apropiată de adevăr... Creația artistică este culmea intuiției, fundament al căreia e individualitatea. Fără intuiție nu există creație, fără individualism – intuiție”. Fenomen literar relativ efemer și fluctuant, egofuturismul se destrămă peste puțină vreme, declanșatorul procesului fiind tocmai cel care, asumându-și pionieratul, își savura notorietatea și se declara genial (Я, гений Игорь – Северянин,/ Своей победой упоен:/ Я повседневно озкранен!/ Я повсесердно утвержден!”): deja peste un an, acesta scria cu o afectare și o aroganță nedisimulată: „Acum, când nu mai am nevoie de doctrina *eu – în viitor* și considerând misiunea Ego-Futurismului meu îndeplinită, eu mă consider doar poet, pentru care fapt sunt solar de fericit”.

După suicidul lui Ivan Ignatiev, pivoți ai promovării egofuturismului au devenit, la Moscova, „Mezonin poăzii”, iar la Snt.-Petersburg – almanahul „Ocearovannâi strannik” („Pribeagul fascinat”), fondator al căruia, grație asistenței financiare a soției sale, Olga Voronovskaia-Hovina, deveni „cutezătorul și puternicul” copământean al nostru. Almanahul, dat fiind periodicitatea-i preconizată și parțial realizată, poate fi considerat drept prima revistă literară a futuriștilor în genere: atunci, la lansarea primului număr pe 1 noiembrie 1913, se miza pe apariția lui lunară, însă, începând cu cel de al V-lea, poate că din cauza unor probleme financiare, el începu să fie editat odată în trimestru cu specificarea anotimpului – „Almanah autumnal”, „Almanah hibernal”, „Almanah vernal” și „Almanah estival”. Primul număr apărui cu subtitlul „Criticul-intuit”, ulterior – cu mențiunea „Almanah de critică intuitivă și poezie”, chiar dacă erau inserate poezii puține: deși mai colaborau D. Kriucykov, A. Cebotarevskia, N. Evreinov, B. Gusman, S. Vermel, V. Hlebnikov, V. Șerșenevici ș.a., de fiecare dată o bună parte din texte era scrisă de către Victor Hovin, care semna articole programatice și de critică literară.

Pe coperta acestui almanah-revistă a fost produsă o afirmație a scriitorului O. Wilde, cel mai

ponderabil exponent al decadentismului în Anglia: „Unica formă ireproșabilă a amăgirii o constituie minciuna de dragul minciunii, iar faza superioară o constituie minciuna în artă” – un citat la care V. Hovin a renunțat tocmai în ultima ediție, din 1916, a publicației. Selectarea citatului – o veritabilă deviză a almanahului – n-a fost întâmplătoare: rusul I. Anenski, poetul care-și înglobă articolele critice în cele două volume, din 1906-09, ale culegerii „Cartea reflectărilor” și care afirma că „eu-l vrea să se identifice cu întreaga lume, să se reverse, să se dizolve în ea, eu-l fiind torturat de conștiința singurătății sale disperate”, precum și englezul O. Wilde, care declara că arta prin însăși esența sa este ostilă realității și oricăror precepte sociale și morale („Crima nu este niciodată vulgară, dar vulgaritatea este întotdeauna o crimă”, el mai afirmând că „o creație a naturii devine mai frumoasă, dacă ne amintește de o operă de artă, dar opera de artă nu câștigă în frumusețe din cauza că ne amintește de o creație a naturii”), erau considerați de către Victor Hovin fondatori ai criticii intuitive – o critică irațională, subiectivă, străină de orice sisteme și formule, așa-numiții intuiți pledând pentru cunoașterea adevărului fără a-l fundamenta prin invocarea argumentelor convenite. A fost, adică, firesc și faptul că primul număr al „Pribeagului fascinat” fu inaugurat cu articolul programatic al lui Victor Hovin „Fanaticul cu mantie purpurie” dedicat „celui mai mare și mai netăgăduit individualist” O. Wilde – „genialul intuit” care a demonstrat că numai „o personalitate pregnantă poate naște artă și numai o personalitate pregnantă poate s-o perceapă”. Prin prisma criteriilor wildiene și Victor Hovin defini intuitul autentic: conform lui, o trăsătură distinctivă a acestuia o constituie individualismul, deoarece numai o personalitate puternică, liberă de legi și prescripții, este aptă să se apropie de adevăr, abordarea operei sau a personalității artistului fiind cu atât mai verosimilă, cu cât în efortul dat criticul se va călăuzi doar de propriile senzații și impresii. Invocând una din afirmațiile lui O. Wilde despre Hristos („El a fost primul care a spus: trăiți ca florile de câmp, sufletul fiecăruia trebuie să fie ca o copilă care zburdă și atunci când plânge, și atunci când râde”), într-un articol de o mare densitate ideatică, dar și de o surprinzătoare trăire poetică, inspirat de cartea „O călătorie pe insula Tahiti” a pictorului francez Paul Gaughin, în acea perioadă captiv al impresionismului, Victor Hovin va sublinia că „visul lui Wilde la triumful emoțiilor sterile asupra pragmatismului, a ficțiunii creației asupra adevărului rutinar al realității și-a găsit întruchiparea în legenda suavă și ardentă a artistului fără căpătâi, care a evadat din cultura urbană în hățșurile naturii barbare a insulei Tahiti”. Era o concluzie ce infirma obiectivul urbanizării scontat de futuriști printr-un paradoxal cult al for-

ței, vitezei, dezechilibrului, al tehnologiilor și mașinilor. Menționând că F. Marinetti „a înțeles exact spiritul culturii urbane”, dar „a renunțat disprețuitor la tot ce nu era orășenesc”, Victor Hovin imputa că italianul era „prea prozaic, din care cauză a uitat de comunicarea misterioasă a spiritului poetului cu spiritul lumii, a uitat că visătorul, plimbându-se acum pe trotuarele orașului, își caută palpațiile tot acolo – în castelele de cristal ale fanteziei creatoare”. În fond, prin aceeași prismă Victor Hovin a abordat, în recenzia „Poezia amurgurilor topite”, și creația poetică impresionistă a celui de al doilea ctitor convențional al egofuturismului – I. Annenski. Considerându-l drept „reprezentant tipic al vastei culturi a decadentismului rus” și examinând obiecțiile critice ale lui G. Ciulkov, M. Voloșin și V. Ivanov care-i reproșau poetului „impresionismul și subiectivismul excesiv ce împiedică definirea adevărilor de natură realistă și simbolică”, precum și absența „cuvintelor cu semnificații multiple” ce ar apropia cititorul „de o lume mai profundă și mai reală”, Victor Hovin va conchide că impresionismul lui Annenski, „adică reticența și incifrarea poeziei sale”, constituie „o cerință imperativă a individualității lui lirice”.

Fără îndoială, pe tapetul dezbaterilor desfășurate în paginile „Pribeagului fascinat” – dezbateri susținute prioritar de către Victor Hovin – frecvent era pusă și „matricea” curentelor în vogă din acea perioadă: simbolismul, în interiorul decadent al căruia atât în primii ani de existență, cât și la etapa înfloririi sale ulterioare, se produceau niște procese destructive ce s-au manifestat acut în anul 1910, după cum considera fostul cahulean, care opina, de asemenea, că doar egofuturismul „a rămas fidel decadentismului rus în lupta-i pentru valoarea autonomă a artei, a acelei arte ce vrea să fie doar artă și nu pretinde la nimic altceva, fie și ceva mai mult”. Era semnificativ și faptul că, după cum mai releva Victor Hovin, concomitent cu egofuturismul în literatura rusă se afirma tot mai sigur și critica intuitivă ce „fugea de modelele moarte ale literaturii dogmatice, orientându-se spre spațiile astrale vaste ale neostoitelor prefaceri creatoare”, Hovin pledând pentru datașarea criticii intuitive de tradițiile criticii literare ruse „bazată pe un rușinos profesionalism și având drept obiectiv popularizarea realizărilor artistului, tălmăcirea *limbii divine* în cea uzuală”. E mult snobism și nu mai puțină epatare în aceste declarații ale lui Victor Hovin, mai ales dacă luăm în considerație că de multe ori el afirma contrariul.

Erau diverse preocupările critice ale redactorului-șef al almanahului „Pribeagul fascinat”: semna recenzii și ecouri la articole din alte publicații, articole programatice și de analiză a proceselor literare prin prisma curentelor la care aderase un poet sau

altul, dar optând fervent pentru renunțarea la „școlile literare”. În articolul „Siluetele decadentismului rus” a recenzat culegerea „Slovo” („Cuvântul”) apărută în 1913, în care au fost incluse creații ale lui V. Veresaev, I. Șmeliov, A. N. Tolstoi, I. Bunin ș.a., concluzia-i fiind tot atât de drastică și paradoxală: subliniind că principala deficiență a volumului rezidă în faptul că pe toți autorii „i-a blocat o idee mică și deplorabilă, tendința bicisnică a însănătoșirii”, va repudia jurnalismul angajat în „igiena socială”. A abordat, de asemenea, culegerea „Sirin”, în care au fost publicate și primele două capitole ale romanului „Peterburgul” de A. Belâi, V. Hovin combatând atitudinea ostilă „a criticii profesionale” față de proza în cauză: „Cu un stil greoi, cu o arhitectură neîndemnatică, pe alocuri contestatar și străin de „excelenta claritate”, cum și este întreaga individualitate de creație a lui A. Belâi, romanul cere o atenție încordată, dar această cerință e cel mai puțin interpretată de către critica contemporană”. Sunt semnificative, însă, mai ales articolele sale programatice și de investigație – „Arama bubuitoare și chimvalul sonor”, „Futurismul și războiul”, „Dinamită, domnilor, dinamită!”, cele trei fascicule ale articolului „Vocea din ilegalitate” ș.a. S-a produs și o răsturnare de idei: în ultimul an al apariției almanahului, 1916, în „Scrisoare deschisă lui Victor Hovin”, copământeanul nostru se va distanța de I. Severeanin, autorul cel mai intens publicat, în postura-i de inițiator al egofuturismului, în paginile „Pribeagului...”, fascinațiile lui Victor Hovin, zicând așa, destrămandu-se: îi va imputa poetului respectiv renunțarea „la spiritul insurgent” succedată de „o lipsă de gust anostă, circumspectă, avidă de succes”.

Victor Hovin, cel care s-a încadrat organic, fie și animat de un spirit critic difuz și intolerant adesea, în realitățile sociale și culturale ale tumultosului început de secol XX, le va repudia pe cele survenite după controversata revoluție din octombrie 1917, el fiind derutat de „incredibila catastrofă în care ne-a aruncat viața” și de cinismul ce bântuia pe „ruinile Rusiei”. În anii 1918-1922, edită și redactă la Petrograd o nouă revistă – „Knijnâi ugol”, la care au colaborat și scriitori de prestigiu, inclusiv Iu. Tâni-anov și V. Șclovski; o revistă ce s-a impus în mediile literare printr-un elevat spirit de independență, fostul acmeist, scriitorul, compozitorul și criticul muzical M. Kuzmin remarcând cu o anumită ocazie că publicația se distingea „prin aprecieri de o sinceritate identificată cu curajul” a aspectelor sociale și culturale din viața Rusiei postrevoluționare. Victor Hovin se pronunța vehement contra colaborării futuriștilor cu noua putere ce se impunea dur prin dictatura proletariatului, critica incisiv conotațiile politice flagrante ale poemului „Cei doisprezece” de A. Blok, pozițiile politice ale lui M. Gorki și V.

Maiakovski, promovând însă activ creația scriitorului și filozofului V. Rozanov pentru concepțiile neordinare ale acestuia – un zel pentru care a fost criticat de unul din pivoții noului sistem social-politic și economic, L. Troțki. Respectivul V. Rozanov deveni colaborator al revistei începând cu cel de al treilea număr, din 1918, al acesteia. De menționat, de altfel, că prima dată creația blamatului pe timpuri scriitor și filozof Victor Hovin o abordă încă într-un articol de la 1916, intitulat provocator „Nu doriți să?...”, el devenind pe parcurs „un rozanovist convins”, după cum se va defini într-un răvaș către autorul „Apocalipsei vremurilor noastre”: în unul din articolele ciclului „Întrebări fără răspuns” publicat în paginile propriei reviste, polemiză cu invectivele lui V. Briusov la adresa lui V. Rozanov, în același „Knijnâi ugol” va însera 12 din textele târzii ale filozofului, o parte din care a fost inclusă în volumul „Din ultimele file” apărut cu puțin timp înainte de moartea lui V. Rozanov. Gesturi similare făcu și filozoful: îi dedică un fragment dintr-un articol, calificându-l drept „dragul Hovin, care m-a înțeles și m-a apărut ca nimeni altul”.

Organic neîncadrându-se în noul context social-politic, în 1924 nonconformistul Victor Hovin a emigrat în Letonia, instalându-se în capitala respectivei țări baltice, Riga, unde, cu pseudonimele Vehin (Jalonarul) și Priezjiy (Venitul), a publicat diverse articole în ziarele „Novâi mir” și „Naș ogoniok”. O fi împărtășit acolo, în vechiul oraș de pe Daugava, anumite decepții și insatisfacții, o fi râvnit un mediu artistic mai dinamic, dacă peste doi ani, în 1926, s-a stabilit la Paris, unde, pe str. Monsieur le Prince, a deschis o librărie și fondă o editură, căreia îi dădu numele revistei sale de altădată: „Pribeagul fascinat” – editură ce lansă mai multe cărți din seriile „Biblioteca poetului” și „Beletristii Rusiei contemporane”. Și-a continuat cu aceeași pasiune și activitatea literar-publicistică: începând cu anul 1925, a fost redactor al revistei „Naprolom”, însăși titlul căreia îi divulga stilul și orientarea („Fără înconjur”), din 1928 a fost redactor al revistei artistico-umoristice cu o denumire tot atât de semnificativă, „Zvonary” („Clopotarul”).

Probabil, și acolo, în Franța, n-a renunțat la cetățenia rusă – o supoziție vehiculată de faptul că în martie 1944 nimeri în valțurile rasiale ale celui de al Doilea Război Mondial: ca cetățean străin de proveniență izraelită, a fost deportat în lagărul de triere din Dranci, de unde a fost trimis în „fabrica morții”, Oswiecim (Osvențim), devenind una din cele peste patru milioane de victime ale odiosului lagăr de concentrare. Repudiind interpretarea războiului de către futuriștii italieni drept „igienă a lumii”, într-o conferință susținută în 1914, în cadrul unor

seri de poezie egofuturistă desfășurate la Petrograd și Moscova, Victor Hovin conchidea că în doctrina lui F. Marinetti se intercalase „temperamentul meridional” al acestuia și „ideologia inspirată de idealul reanimării germanismului”, el mai subliniind: „Și dacă până mai deunăzi futurismul însemna în primul rând o ceată de vandali care a zguduit lumea prin impertinența unui aventurism hrăpăreț și pragmatic, în continuare drept religie a futurismului autentic va deveni religia făuririi neostoite. Numai mărginirea vandalismului, numai ignoranța vulgară a fanatismului vulgar educat de stradă nu poate împăca patosul religiei viitorului cu fascinația trecutului. Numai dogmatismul hidos i-a determinat pe acești scandalagii neagreabili să pună mâna pe pari și să distrugă nu mausoleele somptuoase și nu monumentele trecutului, ci lumea vie a frumuseței artei nemuritoare”.

Alexandru MANOIL

Bibliografie:

1. В. Чалтаев, С. Зинин. История русской литературы XX века. М., 2006, pp.203-211
2. Русская литература XX века, часть 1. Под общей редакцией В. В. Агеносова. М., 2004, pp.42-47
3. Русская литература XX века. Под редакцией В. П. Журавлева. М., 2001, pp.4-22
4. А. А. Волков, Л. А. Смирнова. История русской литературы XX века. Дюоктябрьский период. М., 1977, pp. 260-296
5. История английской литературы, том III. М., 1958, pp.235-256
6. История русской критики XVIII-XIX веков. М., 1972, pp. 416-437
7. С. Можнягун. Модернизм без прикрас//Эстетика сегодня. Актуальные проблемы. М., 1968, pp.317-353
8. www. Poet – severyanin.ru/library/igor – severyanin-tsarstvenniy – payats77.html
9. lib–ru3dn.24/publ/khovin_victor_romanovich_v_v _rozanov_i_vladimir_majakovskij/ I-I-O-146
10. www.philol.msu.ru/~riltsm/materials/strannik

Reîntâlnire... după o viață

Viața le-a hărăzit celor doi eminenți fii ai Cahulului, poetul Andrei Ciurunga și profesorul Constantin Reabțov, un destin dramatic, evenimentele anului 1944 despărțindu-i pentru foarte multă vreme. Andrei Ciurunga, crezând că astfel se va salva de ororile staliniste, a ales să se retragă, împreună cu mama și bunica, în dreapta Prutului, la Brăila, nebănuind atunci că aici îl va aștepta calvarul închisorilor și al lagărelor „cumplitului Canal”. În schimb, Constantin Reabțov a rămas la Cahul, unde, după ce urgiile celui de-Al Doilea Război Mondial (la care a fost participant activ, fiind înrolat, pe rând, atât în Armata Roșie, cât și în cea Română) s-au liniștit cât de cât, s-a pus în slujba creșterii și educării tinerei generații, căreia i-a insuflat dragostea nețărmurită pentru limba și literatura română.

Despărțirea, chiar dacă de foarte lungă durată, nu a reușit să-i înstrăineze pe cei doi, prietenia încheată pe băncile Liceului „Ion Voievod” din Cahul rezistând în timp. Ca urmare, reluarea legăturii, chiar și după zeci de ani, a apărut ca ceva firesc, ca un vis frumos întrerupt de un coșmar nedorit de niciunul dintre protagoniști.

La început, dată fiind bariera impusă de granița ridicată pe Prut, între cei doi prieteni a avut loc un intens schimb de scrisori, din păcate multe dintre ele risipite odată cu trecerea la cele veșnice a ambilor. Dar tot mai insistent, și unul și celălalt, își exprima dorința revederii, după atâta amar de vreme: „*Am aflat cu mare bucurie de la Mariana¹ că vreți să ne vizitați de Paști. Oare chiar să am eu norocul de-a te mai vedea o dată, înainte de a mă înfățișa la porțile Raiului? (că de-ale iadului am avut parte aici!). Abia aștept, am început să am insomnii*”². Numai că vârsta, la care se adăugaseră nenumărate probleme de sănătate („*am folosit mașina ca să-ți scriu mai multe, altfel, după vreo zece rînduri, scrisul de mîna îmi obosește ochii*”)³, îl împiedicau pe Andrei Ciurunga să facă o deplasare la Cahulul său iubit.

Rămânea, așadar, ca bunul său prieten Costică să se deplaseze el la București, acolo unde era așteptat cu drag și mare nerăbdare. Lucru pe care Constantin Reabțov îl va și face, la sfârșitul lunii martie a anului 1992, cu câteva săptămâni înaintea mării sărbători a Învierii Domnului. Plecat cu noaptea în cap de la Cahul, acompaniat de soția sa, doamna Daria, de doamna Doina Focșă⁴ și de soțul acesteia, regretatul Nicu Focșă, pe post de șofer, ajunge la București într-o dimineață însorită de sâmbătă, parcă dătătoare de speranță. Gazdele

încă mai dormeau, când musafirii le băteau discret în ușă...

Bucuria revederii celor doi vechi colegi și prieteni, acum oameni în toată firea, este greu de descris în câteva cuvinte. Iată cum au decurs pregătirile și întâlnirea propriu-zisă, potrivit mărturisirilor⁵ doamnei Doina Focșă, singurul martor ocular, aflat și azi în viață, al emoționantei revederi: „*În 1992, domnul Reabțov îmi zice: „Aș vrea să-i fac o vizită lui Robert și cred că voi sunteți copiii potriviți!”*. Și în acea zi⁶ ne-am încărcat cu cele necesare, pentru că, în prealabil, vorbisem la telefon și l-am întrebat: „*Ce ați vrea să vă aducem din Basarabia?*”. Poetul Andrei Ciurunga a zis: „*O pâine, coaptă așa, în cuptor din Basarabia, un pahar cu vin și poate brânză. Și încă nuci*”.

Cu astea ne-am încărcat, i-am luat pe iubiții mei profesori Constantin și Daria Reabțov și ne-am îndreptat spre București. Am ajuns la București, ne-am urcat pe scări, acolo, la apartamentul poetului, am bătut la ușă și a ieșit o doamnă. S-a uitat și a spus: „*Vai, da' ce mărgele frumoase ai!*” Le-am luat de la gât și i le-am pus ei. Am intrat în apartament, l-am văzut pe nenea Robert⁷, un om de o statură mică, dar de o înălțime intelectuală mare.

Am stat la taifas, am răs, am plâns de

⁵ Înregistrare emisiune Radio Moldova din 28 octombrie 2015

⁶ 28 martie 1992. Maxim Papană, „Destinul poetului Andrei Ciurunga” în „Revista română”, nr. 2 (76) din 2014, afirmă, eronat, că Andrei Ciurunga a fost vizitat și de Valeriu Vdovicenco, primarul orașului Cahul. Informația, neverificată, este preluată de Mihai și Teodor Papuc (Andrei Ciurunga – Scrieri. Poezie. Memorialistică, Î.E.P. Știința, 2018), care, mai mult, precizează ca dată a vizitei anul... 2000 (Constantin Reabțov decedase la 29 martie 1997).

⁷ „Nenea Robert”, apelativ cu care i se adresau cei apropiați poetului Andrei Ciurunga

¹ Mariana Cembirgi (născută Paiu), cahuleană, bună prietenă a celor doi, stabilită cu familia la București

² Scrisoare Andrei Ciurunga, 12 martie 1992

³ Scrisoare Andrei Ciurunga, 31 decembrie 1991

⁴ Doina Focșă, profesoară, fostă președintă a Despărțământului ASTRA Cahul, în prezent stabilită la Brăila. Una dintre elevele preferate ale profesorului Constantin Reabțov la Școala Pedagogică din Cahul fusese de nenumărate ori invitată în casa acestuia și, după absolvire, rămăsese o prietenă apropiată a familiei.

bucurie, am plâns de zilele negre pe care le-a descris, zile petrecute la Jilava, la Canal, la Gherla și la alte pușcării. A fost o zi de neuitat! Îi sorbeam orice cuvânt și mă uitam la el. Și vorbea, și vorbea! Și avea ochelarii cu lentilele așa de groase, și-i curgeau lacrimi... Și mă uitam la el și el zicea: „**Ce te uiți așa la mine? Păi, uite, ăsta e Nistru, și ăsta e Prut**”. Și o lacrimă era mai lungă, și una mai scurtă... Îi curgeau lacrimi și atunci când povestea, îi curgeau lacrimi și atunci când spunea o epigramă. A fost foarte frumos”.

Discuțiile animate, depănarea unor amintiri dragi din anii de tinerețe, despre colegi trecuți de mult în lumea umbrelor, despre familii, copii și nepoți, dar și rememorarea momentelor tragice prin care trecuse „poetul pe schimbul căruia a înviat Hristos”, au făcut ca timpul să se scurgă fără de știre. Aveau atâtea să-și spună, despre atâtea lucruri să vorbească, încât părea că le-ar mai trebui o viață pentru toate! Nici nu au realizat cum a trecut ziua până în momentul în care gazda, doamna Ina, a aprins lumina în sufrageria inundată de cărți.

Peste noapte, familia Reabțov a rămas la dragii lor prieteni, în modestul lor apartament, prilej de a continua încă ore bune discuțiile de peste zi. Doina și Nicu Focșa au plecat cu mașina la rudele lor din Bolintin Vale, de unde au revenit a doua zi, dimineța. De aici, au plecat cu toții la Mariana și Andrei Cembirgi, o altă familie de cahuleni stabilită de mulți ani la București și aflată în relații foarte bune atât cu familia Ciurunga, cât și cu familia Reabțov. În fapt, Andrei Ciurunga, Constantin

Reabțov și Mariana Cembirgi (născută Paiu) se cunoșteau din anii copilăriei, aceștia fiind colegi de școală la Cahul, dar și „eroi” ai multor întâmplări nevinovate din luxurianta luncă a Prutului.

Spre seară, cei patru (familia Reabțov și familia Focșa) trebuiau să se întoarcă la Cahul. Treburile cotidiene îi așteptau a doua zi, așa că nu aveau de ales. Cei doi vechi prieteni s-au despărțit cu multă greutate, promițându-și, însă, că se vor revedea cât de curând. Lacrimi de bucurie le-au curs șiroaie pe obraji la sosire, noi lacrimi le-au inundat ochii acum, la despărțire...

Din păcate, nu ne-a rămas nicio amintire fotografică de la acea memorabilă revedere, căci lui „nenea Robert” nu-i plăcea să fie fotografiat. De altfel, prea puținele fotografii rămase cu el stau dovadă în acest sens.

„În acel apartament modest de pe șoseaua Nicolae Titulescu din București am văzut miile de cărți, mașina de scris specială pentru persoanele cu vedere slabă – rezultatul anilor de carceră, panglica de culoare întunecată adusă din pușcărie cu titlul a 59 de poezii compuse în condiții vitrege, neomenești, dar reținute în memorie nu numai de autor, ci și de ceilalți deținuți politici”, va consemna ceva mai târziu doamna Doina Focșa⁸.

La rândul său, rememorând întâlnirea, într-o scrisoare adresată prietenului Costică, Andrei Ciurunga afirma următoarele: „În altă ordine de idei,

⁸ Amintiri despre poetul martir Andrei Ciurunga, în Dacoromania (https://www.dacoromania-alba.ro/nr88/amintiri_despre_cirunga.htm)

nu te scuz că ne-ai sculat din pat în acea dimineață. Dacă aș fi aflat că ați venit, iar noi am fi continuat să dormim ca puturile, nu l-aș fi iertat pe Morfeu pînă la sfîrșitul zilelor mele. Să știi că nici Ina nu se entuziasmează prea repede și e foarte rezervată față de noile cunoștințe. Totuși, pe voi v-a îndrăgit imediat, i-a plăcut mult de doamna Daria și acum îmi tot spune: „Dacă le scrii, nu uita să le transmiți și din partea mea...”, după care urmează un potop de delicatețuri...”⁹.

Își promisese să se revadă, fie la București, fie, cu mai puține șanse, la Cahul. Dar n-a fost să mai fie! La 17 august, același an 1992, Andrei Ciurunga îi reproșa că nu a revenit la București, așa cum se înțeleseseră: „Zadarnică mi-a fost așteptarea de-a vă vedea. Ai făcut ce-ai făcut și-ai reușit să nu vii. Dar am înțeles că teribila zăpușeală te putea pune în primejdie. Lasă, măi, că vine și botezul (nu tocmai peste nouă luni, ci peste cinci, vorba parodistului Florin Iordăchescu) și-atunci va fi mai răcoare și poate ne vom vedea”.

Timpul se va scurge cu grăbire, problemele de sănătate ale lui Andrei Ciurunga se vor accentua tot mai mult („Cu piciorul (arterita) o duc destul de rău, nu mă prea pot deplasa decât foarte aproape și foarte puțin. Har Domnului că pot face măcar atât și că încă mai am amândouă picioarele. Cu ochii - nu mai întreba.”¹⁰), iar ale prietenul său așîșderea. Ba mai mult, profesorul Constantin Reabțov se dedică redactării admirabilei monografii a așezării de pe Valea Frumoasei, „Cahul. Istorie, Personalități, Cultură”, pe care o va finaliza, dar pe care nu va avea bucuria să o vadă și tipărită. Cei doi vor continua să-și scrie, chiar dacă și cu unele intermitențe, să se încurajeze reciproc, să creadă într-o nouă revedere...

La 20 martie 1997, Andrei Ciurunga se îngrijora de „tăcerea” prietenului său: „Iubite Costică, nu mai știu nimic despre tine, dar câtă vreme nu mi se bate ochiul stîng, înseamnă că totul e bine”. Nu bănuia că peste doar nouă zile firul vieții „iluministului de la Cahul” se va întrerupe brusc, în urma unui nefericit accident de mașină. Poetul îi va supraviețui mai bine de șapte ani, trecând la cele veșnice la 6 august 2004, la București, fără ca întâlnirea convenită cu prietenul Costică să se mai poată realiza. Sau poate că acolo, sus, de unde acum ne veghează amândoi, le-a fost hărăzită întâlnirea veșnică...

Ionel NOVAC

9 Scrisoare Andrei Ciurunga, 17 aprilie 1992
10 Scrisoare Andrei Ciurunga, 20 octombrie 1994

MANIFESTĂRI

Andrei Ciurunga comemorat la Chișinău

Împlinirea a o sută de ani de la nașterea celui mai mare poet pe care Cahulul l-a dat literaturii române a fost marcată de Muzeul Național de Literatură „Mihail Kogălniceanu” de la Chișinău, prin vernisarea unei expoziții de carte și organizarea medalionului literar „Centenar. Andrei Ciurunga, poetul temnițelor comuniste”. În ciuda restricțiilor impuse de pandemia COVID-19, evenimentul, desfășurat la 31 octombrie 2020, în Sala „Gheorghe Cincilei” a Casei Uniunii Scriitorilor, a adunat câteva nume importante din literatura și cultura basarabeană.

În prima parte a manifestării, doamna Lucia Țurcanu, director adjunct al Muzeului, care a îndeplinit și sarcina de moderator, a făcut o succintă trecere prin biografia poetului-martir, punctând principalele etape din viața și creația lui Andrei Ciurunga. „Rămâne în istoria literaturii române, în primul rând, ca un poet al detenției, mai ales prin decastihuri – poezii compuse în închisoare, având numai două rime; primul vers al mai multor poeme l-a cusut în căpușeala unui pieptar, reușind ulterior să reconstituie poemele după aceste versuri-cheie”, a subliniat Lucia Țurcanu.

La rîndul său, Arcadie Suceveanu, președintele Uniunii Scriitorilor din R. Moldova, a afirmat că Andrei Ciurunga este un nume de referință în literatura română și în istoria rezistenței anticomuniste, subliniind totodată că, în perioada următoare, la Cahul va fi ridicat un bust al poetului.

Vasile Malanețchi, unul din curatorii expoziției, a subliniat faptul că împlinirea unui secol de la nașterea poetului Andrei Ciurunga este un eveniment ce nu putea fi trecut cu vederea. „Prin expoziția și medalionul literar ce i le-am consacrat, am încercat să ne onorăm datoria față de un meritos înaintaș. Propriu-zis, expoziția reprezintă o reconstituire a destinului de scriitor-martir al celui care, pe drept cuvânt, poate fi considerat un erou al culturii și care, alături de poezii Radu Gyr și Nichifor Crainic, au constituit veriga subțire a rezistenței antitotalitare împotriva regimului comunist instaurat în România postbelică”, a subliniat acesta.

Ionel Novac, autorul volumului „Coreșpondență Andrei Ciurunga – Constantin Reabțov”, a apreciat exponatele pregătite și a felicitat organizatorii pentru inedita expoziție dedicată centenarului poetului născut în orașul de pe malul Frumoasei. Totodată, a arătat că volumul recent

finalizat se dorește a fi un modest omagiu adus memoriei celor doi iluștri fii ai Cahulului și a ținut să mulțumească domnului profesor universitar Gheorghe Reabțov, cel care i-a făcut cunoscute și i-a pus la dispoziție scrisorile primite de tatăl său de la colegul și prietenul din copilărie, Andrei Ciurunga.

La rândul său, Gheorghe Reabțov, care a avut privilegiul de a-l fi cunoscut personal pe „nenea Andrei”, așa cum obișnuia să-i spună, a prezentat câteva amintiri emoționante din cursul vizitelor pe care i le-a făcut la București, ultima cu puțin timp înainte de trecerea acestuia la cele veșnice.

Au mai luat cuvântul Mihai Papuc, responsabilul de ediție al volumului „Andrei Ciurunga. Scrieri”, apărut la Editura „Știința” (2018), pictorul Sava Mihailenco și scriitoarea Maria Șleahțișchi, directorul instituției, care a precizat că „expoziția conține documente inedite, care abia urmează să fie valorificate” și că, după închidere (10 ianuarie 2021), aceasta va fi transmisă în custodie temporară la Cahul, locul nașterii lui Andrei Ciurunga.

De asemenea, doamna Maria Șleahțișchi a evidențiat lucrarea pictorilor Luminița și Sava Mihailenco, fiică și tată, care constituie „al doilea centru ideatic al expoziției”. Este vorba despre un palimpsest, în care peste tabloul „Calamitate”, realizat în 2011 de către Luminița Mihailenco, a fost suprapus portretul lui Andrei Ciurunga, realizat de către tatăl acesteia, în 2020.

La finalul vernisajului, doamna Lucia Țurcanu i-a invitat pe cei prezenți să viziteze expoziția pregătită de curatorii Vasile Malanețchi și Victor Vasilachi, expoziție care conține cărți ale poetului Andrei Ciurunga (inclusiv placheta de debut „Melancolie”, apărută la Cahul, în 1936 și semnată cu pseudonimul Robert Cahuleanu), numeroase fotografii, scrisori, cărți poștale, ziare și reviste ș.a. Așa cum a subliniat Vasile Malanețchi, în cadrul expoziției a fost valorificată „o donație mai veche către muzeu a scriitorului Chiril Aldea-Cuțarov, fost coleg de liceu al lui Andrei Ciurunga, care ne-a oferit pentru păstrare scrisorile și cărțile primite de la prietenul său, file de manuscris, extrase din ziare și reviste, în care poetul și-a publicat textele”. Între materialele donate de Chiril Aldea-Cuțarov se află și un petec de pânză, rupt dintr-o cămașă de deținut politic, pe care este cusut cu acul textul unei poezii scrise în penitenciar, petec prezent, de asemenea, printre expozate.

În partea a doua a manifestării, participanții au vizionat filmul „Andrei Ciurunga”, realizat de muzeograful Valeriu Clapco în timpul vizitei pe care academicianul Mihai Cimpoi și Gheorghe Cincilei, directorul-fondator al Muzeului Național de Literatură „Mihail Kogălniceanu”, i-au făcut-o poetului, cu ani în urmă, la București. Filmul, de o

valoare istorică și literară inestimabilă, reprezintă una dintre rarele înregistrări în care apare Andrei Ciurunga.

În continuare, Ionel Novac și-a prezentat recentul său volum, „Corespondență Andrei Ciurunga - Constantin Reabțov”, o carte-document, care vine în mod fericit să întregască biografia celui pe bună dreptate supranumit „poetul cumplitudinii canal”. Volumul include 89 de scrisori trimise de Andrei Ciurunga prietenului său cahulean, dar și alte 21 de scrisori adresate lui Gheorghe Reabțov, fiul „iluministului de la Cahul”, profesorilor Lilia Popovici și Alexandru Tecuci, familiei Nicu și Doina Focșa, ziaristului Nicolae Roșca sau ziarului „Demnitatea”.

În contextul discuțiilor purtate, s-a evidențiat și faptul că la Cahul, locul de baștină al poetului, biblioteca raională îi poartă numele, dar că este prea puțin pentru ceea ce reprezintă Andrei Ciurunga pentru așezarea de pe Frumoasa. Ca atare, domnul Arcadie Suceveanu, a reamintit că, urmare a discuțiilor avute cu conducerea primăriei municipiului Cahul, va fi realizat și amplasat un bust al poetului în Parcul Central. Totodată, președintele Uniunii Scriitorilor a spus că, dată fiind starea precară în care se află în prezent mormântul lui Andrei Ciurunga la București (Cimitirul Bellu Catolic), va lua legătura cu conducerea Uniunea Scriitorilor din România în vederea obținerii fondurilor financiare necesare amenajării și conservării acestuia.

Manifestarea organizată de Muzeul Național de Literatură „Mihail Kogălniceanu” de la Chișinău se alătură inițiativei Poștei Moldovei care, la 28 octombrie, la o sută de ani de la nașterea lui Andrei Ciurunga, a emis un plic poștal cu marcă fixă și o ștampilă specială, precum și, în urma unei comenzi particulare, două timbre poștale personalizate. Din nefericire, restricțiile impuse de pandemia COVID-19 au împiedicat autoritățile cahulene să marcheze, așa cum se cuvenea, centenarul nașterii celui mai mare poet dăruit de urbe literaturii române. Cu excepția activității organizate la biblioteca raională care poartă numele lui Andrei Ciurunga, grație conducerii acesteia și a câtorva fideli colaboratori...

Nicolae Mățcaș:
*Ca un Hristos, împart culant preaplinul
 Cu cel ce pleacă sau cu cel ce vine
 Și-s fericit c-așa mi-a fost destinul.*

Amic mi-i Plato, totuși, adevărul...

Amic mi-i Pláto, totuși, adevărul
 E mai presus de toți prietenii din lume.
 De l-aș trăda, mai pot purta un nume?
 Sau, poate, și-n agóra-i putred mărul?

Nu poți căra oceanul cu ciubărul.
 De foame nú-ți ții mestecând la gume.
 Sus-pușii-și schimbă grijile pe glume,
 Năravul nu, chiar dacă-și schimbă părul.

De veacuri fierbe viața în cetate.
 Fărăștiința trece în știință.
 Retorii-și vând ideile în rate:

Suiș - căderi, putință - neputință...
 Principiul prim e, însă, - al lui Socrate.

Sunt ca Manole, un umil zidar

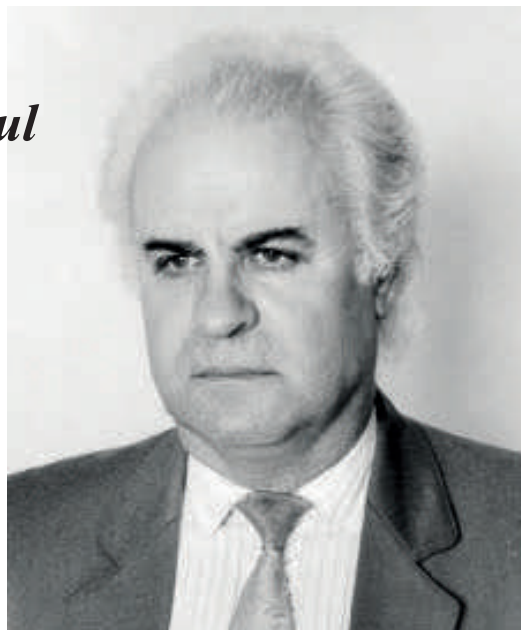
Sunt, ca Manole, un umil zidar
 Și-aș vrea și eu, spre-a neamului cinstire,
 Să-nalț, în timp, o sfântă mănăstire
 Cu vânj de bronz, sclipire de cleștar.

O lamă-n piept mi-i tainica jertfire
 Ce-o vom aduce, astăzi, pe altar,
 Dar cum, prin ploaie, umbre nu transpar,
 Mă trece-un gând, divină limpezire.

N-am jinduit ca alții, rânduri-rânduri,
 La stare de nirvána sau kiéf.
 Pe mine mă zidiți, rebele gânduri,
 Să-ntrecem oratóriul „Saint-Joseph”*.

Nu-i dar mai mare, care-n veci ne ține,
 Decât altarul arderii de sine.

*Oratóriul „Saint-Joseph” - catedrală de mari proporții din Montreal, Canada (construcție începută în 1924, terminată în 1967), situată în partea de nord-vest a platoului colinei Mont-Royal la o înălțime de 152 m deasupra străzii.

Un câmp minat, urcușul ce duce înspre pisc

Un câmp minat, urcușul ce duce înspre pisc.
 Câți temerari nu-ncearcă recordul să-l doboare
 Măcar c-un pas, doar unul, mai sus, ținind spre soare
 Și ignorând că-i doare entorsă, plex, menisc!

Chiar viața noastră însăși e-un câmp minat, pe care
 Îl tot parcurgem zilnic, sfidându-i orice risc,
 Pân-într-o zi o cruce, -un menhír sau obelisc
 Marchează-un pisc, râvnitul, sau dítamai eroare.

De ești, în lumea asta confuz-crepusculară,
 Astronaut notoriu, năier sau alpinist,
 Pe drumul ce te-nalță sau care te coboară

Tu nu uita o clipă să fii și bun genist.
 Un câmp minat e viața în drum spre Everest,
 Dar ce măreață-i clipa trăită fără rest!

Cocorii când se-nșiruie în zbor

Covorul toamnei frunzele își fripse
 La prima brumă, - al iernii vechi cuptor.
 Pe tobogan alunecau ușor
 Ca - în ureche - umbra unei clipse.

De-odată -un țipăt de cocor, fatal,
 Ca un cuțit în piept mi se înfipse,
 Iar leații lui - acestei mici eclipse -
 Îi deteră un gurluit banal.

Cocorii când se-nșiruie în zbor
 Și, gurluind, o iau spre paradis,
 Deasupra mea - damocleán - planează

Cuțitu-acelui țipăt de cocor.
Simt lama-i cum se-nfige-n cord deschis
Și inima-mi, zvâcnind, cum scânteiază

Eu nu te pot împarte doar pe tine

Un pom sunt la o margine de drum.
Înfrunt semeț urgiile naturii.
Îl omenesc pe cel ce-amic sau fur i-i
Și nu-i cer nimănui nici un uium.

Tu, trecător pribeag cu pas molcúm,
Ia loc un pic sub ramii mei, vergúrii,
Culege-un fruct cu strépedul răsúrii
Și potolește-ți setea, cum-necum.

Ca un Hristos, împart culant preaplinul
Cu cel ce pleacă sau cu cel ce vine
Și-s fericit că-așa mi-a fost destinul.

Atavic, însă, îmi păzesc taínul:
Din mult-puținul care-mi aparține
Eu nu te pot împarte doar pe tine.

Presimt cum mă preschimb, din nou, în lut

Am fost, cândva, se zice, - un boț de humă,
Api, pe rând, suflare, ochi, păcat,
Un Prometeu în beznă aruncat,
Să-mi dea, la păs, și orbul vreo ghioldumă.

Am fost sămânță, floare, pom rotat,
Cerb, vultur, om în viața mea antúmă,
Dar anii au trecut cum trece-o brumă
În necuprinsul timpului olát.

Presimt cum mă preschimb, din nou, în lut,
Grăunte, spic, buchet de albăstrele,
Fânăt, pădure, maci în freamăt, pom,

Maimuță, pește, ácvilă, mamút.
Ce-aș mai dori, în visele-mi rebele?
Mai fă-mă, Doamne, înc-o dată om.

Și omu-i o pendulă ordinară

În casa bătrânească din răzoare
Nici o suflare. Dezolant aspect.
Doar o pendulă tícăie suspect
Și-n colț, sfios, pălește-o lumânare.

E-un om pendula. Un proscris subiect,
Ce-aleargă, râde, cântă. Ápoi moare

Și nici un meșter, cât ar fi de mare,
Nu-i mai pornește inima din piept.

Și omu-i o pendulă ordinară:
Ici urcă munții, cólo ți-i coboară,
Se-nvârte-n loc, se-avântă-n infinit,

Descoperă americi, intră-n mit,
Se ia de piept cu zei la harahară.
Când - hop! - îi sună ceasul. Și-a murit.

Stejarii mor ca socluri statuare

Pe mal, în doliu, sălcii plângătoare
În luciul apei chipurile-și cată
Și-și plâng, amar, surata retezată
De-un cancer crud și-o crâncenă vâltoare.

Pe pisc, gorunul chica nu-și mai găță.
Stejarii mor ca socluri statuare
Și nu-i furtună-n stare să-i doboare
Nici după moarte, cât de-nverșunată.

Am fost, în viață, mare liniștită,
Corabie-n derivă, val în spume,
Fragilă salcă, frasin, tei în floare,

Áripi în nouri, pasăre rănită,
Dar când o fi să plec din astă lume,
Gorun m-aș vrea, pe creastă, în picioare.

Ne-a spart fortuna-n două răsuflarea

Eu m-am născut în graiul dulce-al mamei,
M-au legănat și muntele, și marea.
Până la Tisa se-auzea cântarea
Pe mal nistrean crestată-n buza lamei.

Ne-a spart fortuna-n două răsuflarea.
Și azi mai sângerează rana dramei,
Când dai, la Prut, umil, uiumul vamei,
Să poți să duci la Putna neuitarea.

În geana toamnei, când s-a stinge-n zare
Duiosul jalnic țipăt de cocor,
Pe ultim drum mă duceți la culcare
Sub tremur viu de falnic tricolor.

Eu m-am născut în România Mare
Și-n România Mare-aș vrea să mor.

Cultivă pasional majoritatea speciilor liricii literare, dar impresionează modul în care simte și readuce în atenția noastră poezia patriotică, o temă care după 1989 a provocat adesea prudențe excesive sau false discuții și comentarii. Este creatorul contemporan care, cu o deosebită forță expresivă, face ordine deplină în relația dintre literar și ideologic.

Theodor Răpan

...poezia lui Mățaș se întoarce armonios și sublim către acele izvoare perene cu undă vie, neliniștită și gravă, de unde ni se trage ființa. O face cu bună-credință, cu pietate, când încă destule răni au rămas încă necicatrizate, lupte încă neîncheiate: "Se dau bătălii pentru nume și grai./ Tu, frate-al meu drag, vei pleca ? Încotro vei ?/ Ia-ți calul și-un buciom și cheamă pe plai/ Bărbații Moldovei". Evenimente și sentințe ale unei istorii cumplite își găsesc răsfângeri în versurile sale, care mustesc de indignare, de revoltă și suferință, decantate în cântec grav și adânc. [...] Cu unele ecouri din Bacovia, Esenin, Cotruș sau Pușkin, asimilate firesc și constructiv, poezia lui Nicolae Mățaș stă, însă, categoric sub zodia stelară eminesciană. Acest fapt bucură, încântă și ne menține în starea de trezie, cumpănire de sine și bună speranță.

George Chirilă

Nicolae Mățaș se înscrie între adevărații poeți din Basarabia, continuând bătălia lui Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Dumitru Matcovschi, Emil Loteanu, Arcadie Suceveanu, Valeriu Matei, Ion Vatamanu, Ion Gheorghiță și aducând confirmarea lirică prin readucerea sonetului, în planul poetic, în linia Eminescu – Codreanu – Vasile Voiculescu, în volume compacte - caz unic în creația basarabeană.

Acad. Victor Crăciun

Nicolae Mățaș se impune ca o prezență notorie în poezia românească de azi.

Andrei Ciurunga

Înarmat cu o gamă întreagă de procedee poetice, având un simț ales al cuvântului, Nicolae Mățaș, deși vine mai târziu decât semenii săi la "ospățul" poeziei, apare tumultuos, plin de vervă, de energii interioare neexplorate, de iluzii, pe care mulți nu le mai au.

Leo Bordeianu

Poetul Nicolae Mățaș debutează în volum (...) la o vârstă când nu mai ai voie să greșești; de-atâta instrumentele lui poetice sunt impecabile -- o mânăuire abilă a meșteșugului versului liber sau clasic, un florilegiu de imagini și metafore care-l singularizează undeva în contextul celorlalte nume de poeți de la Chișinău, Cluj, București, Cernăuți sau Iași, o tematică a poeziilor eternă ca și însăși poezia, dar refractată de sufletul său inedit și acoperit de sinceritatea fără de care versul, poezia nu vor putea exista niciodată.

Anatol Ciocanu

POPAS ANIVERSAR

Dumitru Păsat, „un gânditor care, mișcându-se liber în cultură, limbă, filosofie, literatură, folclor, religie și morală, și-a însemnat locul său aparte în toate aceste drumuri”

Scriitor cu viziuni filosofice

Scriitor, publicist, eseist, poet, istoric, bibliolog și critic literar. Semnează și cu pseudonimele Dumitru Ioanide și Dumitru Delasloboziamare.

S-a născut la 25 februarie 1951, Bolșaiia Sia, Turaceak, reg. Altai, Siberia. Părinții au fost deportați în 1949 din satul Slobozia Mare, județul Ismail, azi Cahul. A revenit la baștină la 24 martie 1957. În localitatea natală a absolvit școala de opt ani (azi Gimnaziul „Gheorghe Mare”), apoi școala medie (azi Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”). A urmat Facultatea de Litere a USM, absolvind-o în 1979.

Între 1979 și 1992 a fost angajatul Bibliotecii Naționale, în calitate de șef oficiu redactare și editare. A urmat un alt loc de muncă, la Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, unde a exercitat funcția de șef al bibliotecii specializate. Tot acolo a ținut și cursul de filosofie (1993-1999). În perioada 2000-2005 a fost șef al oficiului studii și cercetări la Centrul Academic „Eminescu”. Ulterior a fost manager la Editura „Pontos”. Între 2009 și 2016 a lucrat la Liceul Profesional Nr. 1 din Chișinău, unde este șef al Laboratorului creativitate extracurriculară. Pe lângă acestea, este și redactor-șef al revistei liceului „Pro Lyceum”.

A început procesul de publicare în 1968, în ziarul raional din Vulcănești. De-a lungul carierei a colaborat cu periodicele „Literatura și arta”, „Făclia”, „Destin românesc”, „Basarabia”, „Limba română”, „Moldova suverană”, „Tineretul Moldovei”, „Natura”, „Realități culturale”, „Luceafărul”, „BiblioPolis”, „Univers pedagogic pro” etc. În calitate de scriitor cu viziune filosofică, a abordat în scrierile sale marii gânditori ai lumii și ai neamului: Avicena, Marcus Aurelius, Leibniz, Schopenhauer, Kant, Hegel, Nietzsche, Heidegger, Cantemir, Maiorescu, Conta, Eminescu, Iorga, Kogălniceanu, Vulcănescu, Eliade, Blaga, Cioran ș. a. A prefătat și a recenzat lucrări ale scriitorilor contemporani, precum: C. Partole, S. Belicov, M. Mardare, M. Neagu,

Ș. Sofronovici, V. Fonari, D. Dabija, A. Doga ș. a.

A debutat editorial cu lucrarea „Eminescu și fascinația cărții” (2002). După aceasta au urmat: „Peste secolele toate. Exegeze și creații semnate de bibliologi” (2003), „Profunzimi de spirit. Interpretări literare și deschideri filosofice” (2003), „Noptile oarbe” (2005), „Nimic mai aproape” (2006), „ABC-eu spiritual” (2006), „Omul și asteroidul Grebenicov” (2008), „Confesiuni epistolare: M. Eminescu – V. Micle” (2009), „Clipa, doar ea = Миг, только миг” (2010), „Dimitrie Cantemir: tentații metafizice” (2013), „Eminescu și cugetul german” (2013), „Slobozia Mare: Vatra dăinuirii strămoșești la 580 de ani” (2016), „Dialoguri la Masa Tăcerii” (2017), „Pastile de minte” (2017), „La vatra slovelor cu tâlc” (2018), „Interferențe filosofice germano-române” (2019) ș. a.

Membru al Uniunii Jurnaliștilor din Moldova, al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova, al Uniunii Scriitorilor Europeni de limbă română, membru al Asociației Foștilor Deportati și Deținuți Politici, membru al Uniunii Oamenilor de Creație, al Asociației Filosofilor și al Asociației Oamenilor de Știință și Cultură. Membru fondator și președinte al Asociației Obștești „Societatea Culturală Pro Filologie” (2019).

Laureat al săptămânalului „Literatura și arta” pentru publicistică, critică literară și știință (1999-2019). Deține Diplome de Excelență acordate de USM (2008) și Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România (2014, 2016, 2018, 2019 – „Pentru promovarea filosofiei în publicistică”), diploma Departamentului trupelor de carabinieri al MAI (2012), diploma Salonului Internațional de Carte, ediția a XXIII-a (2014), Premiul special al USM (2019 – pentru lucrarea „Interferențe filosofice germano-române”).

Tatiana LUCHIAN,
dr în filologie, Biblioteca Națională a RM

Festin dialogal, de aleasă și nobilă stirpe

Personalitate binecunoscută în viața intelectuală a republicii, Dumitru Păsat și-a adus aportul la valorificarea patrimoniului nostru spiritual prin formularea de axiome, postulate teoretice, principii estetice în domeniul filosofiei, prin sintetizarea experienței milenare a gândirii omenesti. Dovadă incontestabilă a contribuției Domniei Sale în cercetarea experienței creatoare a universului uman o constituie și cartea *Interferențe filosofice germano-române* care, pe bună dreptate, ar putea fi apreciată drept o lucrare de referință în problema dialogismului cultural uman.

Apărut în ajunul sărbătorilor de iarnă, volumul se prezintă ca o sinteză a unui bogat material factologic unde, prin dialog, are loc orientarea spre o complexitate de probleme de semnificație cognitivă, filosofică, ontologică, arhetipală. Dialogurile sunt intuite la anumite niveluri gnoseologice, de percepție a realității estetice curente, de aprofundare a valorilor în dependență de mesajul comunicat, ceea ce ne face să intuim în persoana autorului, așa cum sublinia undeva academicianul Mihai Cimpoi, „un om dialogal, un angajator de conversație”, dar în același timp un recuperator al adevărului științific și estetic, al valorilor incontestabile ale spiritualității germane și române. Dl Păsat se aventurează în niște „pelerinaje peripatetice” (M.C.) pentru a se încadra în discuții pertinente cu personalități notorii spre cunoașterea celor mai importante realizări din domeniul gândirii filosofice. Interviuurile sunt marcate de profunzime și spirit creator unde, sub o formă sau alta, sunt esențializate anumite dimensiuni gnoseologice ale cunoașterii umane, în același timp fiind concretizate niște pledoarii pentru omenie, spiritualitate, revigorare sufletească. Cu alte cuvinte, se face o retrospectivă analitică a itinerarului spiritual traversat de omenire, de la „memorie la istorie”, iar de aici autorul purcede spre contemplarea lăuntrică a unor rosturi esențiale multiple, dezvăluie valorile general-umane ale poporului, constituite de secole și perpetuate prin timpuri și generații. Metaforic vorbind, D. Păsat parcurge cu demnitate „munții albaștri ai filosofiei”, pentru a se menține în exigențele spirituale ale contemporaneității, a promova valori și semnificații din arsenalul gândirii naționale și universale.

Sfera preocupărilor de cercetare în interviurile solicitate este vastă și se manifestă în dependență de problematica abordată, pornind de la anumite postulate teoretice sau interpretări critice cu caracter

generalizator, cu deschidere spre recuperarea unor valori estetice fundamentale ale universului uman. Dialogurile sunt axate pe concepțiile filosofice ale gânditorilor germani și români, începând cu tandemul Helmut – Cantemir până la Martin Heidegger, unde legătura cu filosofia transpare dintr-o perspectivă hermeneutică. Interconexiunile cu marii cugeători germani, care au exercitat o influență benefică asupra gândirii românești, sunt expuse în profunzime. Este vorba despre niște orizonturi și dimensiuni ale cunoașterii condensate în bagajul intelectual al omenirii, într-o sferă complexă de noțiuni, meditații, principii de interpretare la nivelul unor exigențe filosofice. Discursurile și opiniile expuse, în această ordine de idei, capătă semnificația de integrare într-o lume a misterelor, a resorturilor mitice, dar în același timp este evidențiată și valoarea lor formativă, de modelare a personalității umane în conformitate cu un ideal estetic, spiritual și filosofic amplu preconizat.

Conotația creștină a sensurilor lărgiște și aprofundează dimensiunile cunoașterii printr-un joc al spiritului însoțit de contrastele izbitoare ale unor situații existențiale de limită, unde legătura dintre om și univers se prefigurează dintr-o perspectivă astrală, absolută, desăvârșită.

Confesiunile domnului Dumitru Păsat se manifestă prin niște calități în incursiunile sale filosofice notorii, autorul dă dovadă de argumentare științifică, sensibilitate și discernământ. Invitația în lumea lecturilor filosofice indică un proces de devenire spirituală, dar și alese virtuți de scriitor și filosof, de analist inspirat într-un univers existențial specific, cu orientare spre un spectru de probleme marcate de optimism și dragoste de viață, credință în Dumnezeu, acestea fiind trecute prin filiera erudiției sale intelectuale, a vocației și dorinței supreme de a atinge dimensiunile adevărului. Diapazonul empiric al cunoașterii umane este fără limită și capătă semnificația de „sărbătoare spirituală” a cugetului uman, sărbătoare care în permanență se dovedește a fi în preajma noastră, este sinteza unor îndelungi eforturi creatoare pe tărâmul unor ample preocupări de cercetare în contextul resorturilor filosofice.

Tatiana BUTNARU,
doctor în filologie

Homo universalis al sloboziamărenilor

Când satul nostru de baștină împlinise 580 de ani, atestat documentar fiind la 13 iunie 1436, ne-am inspirat – ca de atâtea și atâtea ori – și din consistenta carte „Slobozia Mare. Vatra dăruirii strămoșești”, adică din toate câte le face omul de cultură, scriitorul și filosoful Dumitru Păsat, harnicul și neobositul consătean, care și-a pus talentul și abnegația fără preget în slujba slobozienilor, și nu numai, pentru ca, peste ani, prestația spirituală a dânsului, simbol al integrității intelectuale, să poată fi răsfoită și să constituie noi puncte de plecare spre înălțimile umane ale celor care aparțin comunității locale. Întrucât formarea din punct de vedere cultural a individului constituie condiția *sine qua non*, pentru noi, cei din Slobozia Mare, autorul cărții a descoperit și oglindit trecutul, prezentul și viitorul ei. Or, altfel spus, ziua de azi este plină cu cea de ieri și orientată spre ziua de mâine.

Doream, atunci, ca respectivul gest omagial – editarea aceluia volum filosofico-spiritual – să constituie pentru sloboziamăreni o obligație de prestigiu, ca prin valorile spirituale create de ei vatra noastră străbună să dănuiască veacuri de veacuri, asemeni apelor Prutului care veghează și binecuvântează „mica noastră Patrie”, vorba domnului Păsat.

Puțin alta a fost intenția autorului: vroia să se prezinte cu *Slobozia Mare: Valori spirituale*, carte din seria *Galeria personalităților*. Ar fi realizat-o,

dacă noi, consătenii săi, n-am fi târăgănat procesul și i-am fi prezentat la timp informațiile și materialele necesare. Sper că noi, „valorile spirituale” care suntem destule, ne vom „trezi”, rând pe rând, și vom pune „piatra de temelie” a viitoarei monografii.

Dumitru Păsat, acest „Homo universalis” al sloboziamărenilor, ne demonstrează pe viu că, pe lângă producția agricolă sau vinicolă, orice așezare umană se deschide și înspre producția cultural-spirituală definită prin creativitate înaltă și imaginație bogată, al cărui produs poartă marca individului uman creator, caracterizându-se prin originalitate și unicat. Or, o creație culturală are menirea de a ne conduce spre armonie și nu spre haos sau derută. Cultura, astfel, ne poartă spre eternitate. În acest sens ea este cel mai mare folos, pătrunzând prin „Poarta Eternității”.

Slobozia Mare, chiar dacă e o comună provincială de pe Terra, cunoaște paleta creației (fapte avem destule), iar Dumitru Păsat, filosof și strateg al meditației, a reușit mereu să însenineze sufletele și inimile consătenilor săi, deschizându-le porțile spre trecutul ce îndeamnă la gând limpede și la puterea ce veghează firea sloboziamărenilor, el mărturisind vremea noastră pământească – vreme văzută cu ochii și filtrată prin mintea unui cărturar și gânditor de elită. Slobozia Mare și Dumitru Păsat – Fiecare cu Zidirea sa – ambele meritorii.

Valentina CARASTAN,
primar de Slobozia Mare,
profesoară de limbă și literatură română

CULTURALIZARE PRIN FILOSOFIE

Vasile Conta: ispita de a construi un sistem

*D-l Conta, ca scriitor, e din numărul a celor puțini,
care nu reproduc numai idei nerumegate din cărți străine,
ci gândesc mai cu seamă singuri.*

Mihai Eminescu

Vasile Conta (1845-1882) a văzut lumina zilei pământeste (după Octav Minar, biograful său, opinie la care raliem) la Cahul, unde tatăl său, Grigore Conta, era protoiereu (și nu la Ghindăoani, județul Neamț, unde a copilărit). În anii de liceu și-a petrecut vacanțele tot în orașul Cahul. Rătăcind prin localitățile de pe malul Prutului, tânărul culegător de perle folclorice V. Conta va elabora și o culegere de poezii populare de pe meleaguri cahulene, intitulată Cântece basarabene, pe care o va transmite spre lectură (cu autograf) și lui Mihai Eminescu, aflat la studii în Viena. Autorul se va bucura de următoarea apreciere: „Mi-ai trimis, domnule Conta, un prieten sincer ca să mă iau în ceasuri lungi și plictisitoare. A fost o revelație pentru mine Cântecul basarabene. Multe dintre ele seamănă cu cele din Moldova de Sus. Ah! cum aș dori să văd această parte înstrăinată...”. Conta, în genere, a fost un aprig susținător și apărător al Basarabiei. După războiul din 1877-1878, întru exemplificare, dânsul apare cu trei articole ce au avut un mare ecou: Basarabia; Chestia Orientului; Viitorul României pregătit de domnii Brătianu și Kogălniceanu (într-un fel, cahulean și dânsul). Prin aceste materiale (reproduse în mai toate ziarele românești ale vremii), Conta și-a demonstrat în mod public dragostea/atașamentul pentru Basarabia natală. Apropos de patriotismul său care, în conformitate cu legea undulațiunii universale (formulată de el) prevedea optimist că „va veni un timp când patriotismul, iubirea omenirii și, în genere, iubirea de aproapele său vor fi cele mai mari și mai puternice motive ale acțiunilor omenitești. Este evident că progresul vieții tinde să ajungă acolo”.

Conceptul filosofic al lui Vasile Conta a fost înalt apreciat de către specialiștii în domeniu, fiind calificat drept un sistem original, distinct prin complexitate, profunzime și prevederi rezultative. Printre altele, devenit din 1873 profesor la Universitatea din Iași, suplinirea catedrei o cerea tot de la Cahul, în septembrie 1872.

În monumentală sa lucrare *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, George Călinescu susținea că V. Conta „e primul (filosof român – D.P.) care simte ispita de a construi un sistem”. Se afirmă ca unul dintre cei mai de seamă gânditori ai timpului și este autorul unui sistem filosofic (preponderent de orientare materialistă) expus în lucrările: *Teoria fatalismului* (1875-1876); *Teoria undulațiunii universale* (1876-1877); *Originea speciilor* (1879); *Încercări de metafizică* (1879); *Întăile principii care alcătuiesc lumea* (1888); *Bazele metafizicii* (1890); *Însemnări și cugetări* (1892). A prezentat, de asemenea, un șir de prelegeri cu teme: *Materialismul*; *Fetișismul*; *Starea economică* etc, ținute de către Conta în cadrul „prelecțiunilor populare” organizate de *Junimea*.

O parte din scrierile filosofului au fost editate/cunoscute și peste hotarele țării. *Teoria fatalismului*, de exemplu, a văzut lumina tiparului în 1877 și la Bruxelles. De o recenzie elogioasă (semnată de Ludwig Büchner editată în 1882) s-a bucurat volumul *Încercări de metafizică*, care a fost publicat în 1879 și în 1890 la Bruxelles, iar *Teoria*

undulațiunii universale a fost editată la Paris (cu o prefață de același L. Büchner).

Domeniile filosofice primordiale în care cahuleanul nostru a contribuit substanțial sunt epistemologia/gnoseologia și metafizica/ontologia. A abordat, de asemenea, și probleme de filosofie a educației, de filosofie a istoriei, filosofie a statului, filosofie a dreptului.

Edificarea orizontului științifico-cultural (vast și substanțial) al lui Vasile Conta începe încă din anii de liceu, când lua act de operele științifice ale lui Thierry, Carlyle, Darwin, Guizot, Spencer, Comte ș.a., precum și de creațiile filosofico-literare ale lui Sofocle, Euripide, Moliere, Shakespeare, Dante, Voltaire, Diderot, J.J. Rousseau, Schiller, Goethe etc. Concepția sa filosofică, totodată, a fost considerabil influențată de descoperirile științifice ale epocii, Conta studiind în Belgia (la Anvers și Bruxelles) importante teorii științifice (fiziologie, teoria darwinistă, chimie organică, economie, statistică ș.a.m.d.), folosind ulterior date și metode ale acestor direcții de cercetare pentru argumentarea concepțiilor sale filosofice.

Referitor la sursele ce i-au alimentat viziunea, amintim influența asupra lui V. Conta a filosofilor germani Karl Vogt, Iacob Moleschet și Ludwig Büchner, a materialismului marxist, a pozitivismului lui Auguste Comte, precum și a evoluționismului promovat de Thomas Henry Huxley și Herbert Spenser, orientări ce erau în deplinătatea forțelor creatoare în anii de studii ai tânărului Vasile Conta. De altfel, în Europa acelor vremuri filosofia hegeliană se afla în reflux, în timp ce filosofia neokantiană și schopenhaueriană încă nu se afirmase plenar. Iată din ce cauză viziunea lui Conta a suportat influența unui materialism cu un specific imprimat de gânditori care nu aveau o pregătire filosofică, ei provenind din domenii științifice (biologia, fizica, psihologia) și încercând să impună filosofiei un limbaj științific, adică un materialism rezultat nu din meditații filosofice, ci din generalizarea descoperirilor în știință. Astfel, lucrarea lui Büchner *Forța și Materia* (1855), considerată pe atunci „Biblia materialiştilor” (la care V. Conta face referințe și comentarii în *Teoria fatalismului*), scria că „știința naturală nu are nevoie de filosofie” și că ea, știința, „din propriile sale resurse poate să elaboreze o imagine a lumii, bazându-se doar pe cercetarea empirică”. Savantul german accentua că „știința stabilește” (în mod treptat) că „existența macroscopică și microscopică este guvernată de legi care aparțin lucrurilor”. Büchner repeta mereu titlul cărții sale: „Nu există materie fără forță și nici forță fără materie”, răspunzând obiecției că „materia inertă nu poate să determine apariția vieții și a spiritului”. Enunțul a fost preluat și de către Conta: „Legile fatale care guvernează lumea sunt atribute necesare ale materiei, de aceea explicarea fenomenelor își are originea în experiența senzorială, singura producătoare de concret, căci ceea ce este material nu poate fi cunoscut începând cu abstractul”.

Proeminentul nostru gânditor român/cahulean, însă, nu era de acord cu toate tezele acestei orientări, demonstrând și criticând inconsistența și injustețea afirmațiilor materialiştilor vulgari despre caracterul total material al conștiinței: „Vogt a zis că între cugetare și creieri e același raport ca între fiere și mai (ficat – D.P.) sau între urină și rărunchi. Toți materialişti recunosc în unanimitate că această comparațiune nu e deloc justă. Sufletul nu este o secrețiune, ci este o funcțiune și tocmai pentru aceea el este material”.

Selectivă rămâne a fi și atitudinea lui Vasile Conta față de tezele pozitivistice. Chiar și acceptând teza lui A. Comte, conform căreia cunoașterea constă într-o descriere a coexistenței și succesiunii fenomenelor (apreciind drept rezonabile cerințele pozitiviștilor de a nu se aventura dincolo de „fapte

sigure” pentru acei care se dedică unor științe particulare), V. Conta nu tolera tendința pozitiviștilor „de a izgoni filosofia din preocupările științifice”. Distinsul cărturar român sublinia că „pretenția pozitiviștilor de a discuta și de a fixa limitele cognoscibilului nu exclude metafizica” și califica tentativele pozitiviștilor „de a izgoni din știință tot ceea ce nu este experimental”, ca fiind

ridicole și complet naive, cu atât mai mult cu cât „pozitiviștii de această speță se amăgesc admitând ca sigure (punct de plecare) ipoteze admise în comun (Dumnezeu, realitate exterioară, forță, principiu vital, suflet etc.), considerând „drept jalnică metafizică”, adică „riscante, teoriile care se depărtează de ele”. V. Conta concluziona: „Metafizica este o necesitate a spiritului omenesc, știința orientată spre a concepe pentru toate rezultatele științelor speciale (...) un complex de principii universale”.

În lucrările sale, Vasile Conta își exprima frecvent atitudinea și față de filosofia lui Immanuel Kant: „Kant admite că se află în lumea exterioară o substanță a cărei natură intimă nu se poate cunoaște și care se relevă numai prin impresiunea ce face asupra simțurilor noastre. Deci admite, cu alte vorbe, că lucrurile exterioare nu-s cunoscute în sine și că noi cunoaștem numai formele subiective care, altfel îmbrăcate, ajung la conștiința noastră. Mai susține că spațiul și timpul sunt simple forme ale intuiției pentru motivul unic că ideile de spațiu și timp însoțesc în mod trebuincios orice senzație care se deșteaptă prin atingerea lucrurilor exterioare cu organele simțurilor noastre”. Conta, așadar, se pronunța împotriva apriorismului kantian și critica drept greșeli grave concepțiile lui Im. Kant cu privire la spațiu și timp ca forme apriorice ale sensibilității, afirmând că „este mai logic a admite existența exterioară a spațiului și timpului, considerându-le pe amândouă ca însușiri inerente lumii exterioare”. Pornind de la teza că „spațiul și timpul există în realitate în lumea externă”, gânditorul român explica formarea noțiunilor de spațiu, timp și cauză luate în conformitate cu „teoria întipăriturilor”, ca formându-se „în conștiința omului treptat, drept rezultat al acumulării experienței”.

Vasile Conta a avut poziția sa și față de filosofia lui Arthur Schopenhauer, pronunțându-se împotriva

teoriei liberului arbitru și voluntarismului acestuia. Condamna, de asemenea, ura (misoginismul) lui Schopenhauer față de femeie, ca „prea subiectivă”, „prea personală” și „prea nedreaptă”. Conta consideră „soluționarea problemului feminin” un imperativ al timpului său, femeia fiind, după el, „singurul factor serios la îndrumarea societății, la cizelarea sufletului omenesc”. (Avea în vedere, îndeosebi, procesul educațional).

Opiniile filosofului român, totodată, au tangențe cu viziunile gânditorului german, mai ales, în elucidarea trăsăturilor specifice oamenilor de talent și a necesităților de geniu. Conta consacră temei subcapitolul *Talent și Geniu* din *Teoria fatalismului*. Reflecțiile contaniene sunt următoarele: „Omul cu talent este acela care în privința inteligenței este nu numai cu un pas mai înaintat decât oamenii ordinari contemporani lui. De aceea el știe înaintea acestora să descopere adevărurile acelea care derivă nemijlocit din cele admise deja. Pentru acest motiv, omul cu talent este admirat de către contemporanii săi (...). Omul de geniu este acela care în privința inteligenței este cu mulți pași înaintea oamenilor ordinari contemporani lui; el are o mare capacitate de generalizare și abstractizare, datorită căreia poate concepe niște idei atât de înaintate, că trebuia să treacă una sau mai multe generații până ce creierii ordinari ajung să înțeleagă aceleași idei, de aceea geniul nu-i nici înțeles, nici sărbătorit”. Descoperirile geniale sunt înțelese și apreciate „doar mult timp

după descoperirea lor, oamenii de geniu fiind adesea chiar disprețuiți sau luați în râs”.

Grație capacităților intelectuale excepționale, cu manifestări de atitudine creatoare, Conta a elaborat un amplu și original sistem filosofic. Laitmotivul operei sale filosofice integrale este exprimat în următoarea teză: „În lume nu există decât materie, care se mișcă și se metamorfozează până la infinit în spațiu și în timp, ascultând în toate mișcărilor și metamorfozele sale de legi fatale”.

În baza datelor științei și a experienței, V. Conta afirma obiectivitatea lumii și demonstra inconsistența idealismului subiectiv: „Individul care ar fi lipsit de toate simțurile nu ar avea absolut nicio senzațiune și nicio voință, cu toate că creierul său ar avea aptitudini înnăscute sau ereditare pentru toate aceste activități psihice. Din toate acestea, conchid că nu eul meu crează lumea exterioară, ci mai degrabă lumea exterioară dă naștere, prin influențele ei, la lumea interioară”. Savantul și profesorul concluziona: „Principalul rezultat la care mă conduce cercetarea adevărului pe cale obiectivă este că orice cunoștință, fie chiar aceea a eului meu, nu ia naștere în mintea mea decât prin și în urma influenței exercitate asupra mea de lucruri ce se află în afară de mine. Așadar, existența chiar a eului presupune existența lumii exterioare”.

Filosoful român, astfel, concepe lumea ca pe „un lanț neîntrerupt de cauze și efecte” în sensul că „fiecare cauză este efectul unei cauze anterioare și fiecare efect este cauza unui efect posterior”. În *Teoria fatalismului*, Conta expune un șir de enunțuri categorice „despre determinarea strictă a fenomenelor materiale”, determinare evidențiată de toate „științele pozitive”, ordonate după criteriul de creștere în complexitate și descreștere în abstractivitate. Atenția principală în lucrarea dată este acordată evidențierii determinării fenomenelor sociale, și, primordial, celor psihologice.

Pentru Vasile Conta, realmente, problema determinismului este de interes major, el combătând vehement indeterminismul și promovând teza despre „caracterul legic” al tuturor fenomenelor. Filosoful susține că „toate fenomenele din lume, fie ele fizice, morale sau intelectuale, sunt regulate după legi fixe și naturale”.

Întăile principii care alcătuiesc lumea este volumul în paginile căruia V. Conta evidențiază următoarele tipuri de legi: a) legi mecanice, fizice și chimice;

b) legi biologice propriu-zise; c) legi psihologice; d) legi sociologice, toate „necesare și fixe, fără nicio deosebire”. Unul din meritele indiscutabile ale cahuleanului Conta ține de demonstrarea caracterului determinat, legic al fenomenelor psihice și sociale, precum și în evocarea caracterului complex al

raporturilor cauzale ale proceselor psihice și sociale. Vasile Conta, așadar, își dădea bine seama de specificul legităților sociale. El abordează problema determinismului social în Capitolul II din *Teoria fatalismului*, unde, prin intermediul datelor istorice, economice și statistice, demonstrează fenomenul determinării faptelor sociale, accentuând că acesta și constituie obiectul istoriei ca știință, chemată să indice „legătura de cauză și efect sau legătura de evoluțiune ori metamorfozare ce există între faptele sociale ce se succedea în curgerea vremii”.

Numind determinismul fatalism, profesorul ieșean Vasile Conta accentua prin acest termen caracterul obiectiv și etern al legilor ce nu pot fi modificate sau lichidate de către homo sapiens. Conta, totodată, stăruie asupra deosebirii fatalismului său de fatalismul religios, demonstrând că conceptul său, spre deosebire de cel religios (care presupune existența unei Ființe mai puternice decât noi), „dovedește că în lume nu sunt cauze necesare care dau naștere la efecte tot necesare. Orice mișcare din lumea asta este născută dintr-o cauză anterioară și, la rândul său, va cauza numaidecât un efect”. Conceptul fatalismului la V. Conta, printre altele, se aseamănă foarte mult cu determinismul laplacian (mecanicist), răspândit încă din secolul XVIII în Europa.

O temă centrală a conceptului filosofic a lui Vasile Conta este problema mișcării și a dezvoltării lumii în general și a societății în particular. Subiectul mișcării și dezvoltării e frecvent, îndeosebi, în *Teoria fatalismului* și în *Teoria undulațiunii universale*. Filosoful vorbește despre transformarea/ „metamorfozarea” din lume, afirmând că „raportul absolut, în înțelesul lipsei de lucrare, nu există și nici nu poate să existe pe lume”.

Conta concepea mișcarea ca pe o dezvoltare în mod evolutiv, opinând că „formele universale și esențiale ale materiei sunt acele evolutive, pe când toate celelalte forme nu sunt decât niște acte care nu există decât numai într-atâta, întrucât sunt trebuincioase la evoluțiunea redulată a formelor evolutive”. În sprijinul opiniei sale, gânditorul aduce maxima lui Leibniz: „Întreaga noastră experiență bine înțeleasă ne dovedește că natura nu face salturi și că fiecare transformare mare de materie organică este acumulațiunea unei serii de schimbări încete, neîncetate și statornice”.

Prin prisma unei legi descoperite de el – „legea undulațiunii universale” – „una din cele mai generale legi ale materiei”, Vasile Conta își propune să stabilească legea evoluțiunii generale și să-i dea „și explicațiunea practică” de dezvoltare concepută ca „evoluție onduliiformă”. Filosoful mizează în special pe argumente și noțiuni din domeniul științelor naturii („forme” – din biologie; „unde”, „acțiuni”

– din fizică) ș.a.m.d. „Evoluția onduliiformă”/ dezvoltarea are caracter pozitiv și se petrece prin parcurgerea anumitor salturi și trepte din cauza ciocnirii unor „forțe rivale”, din care rezultă apariția continuă a noi și noi forme ale materiei (lucruri și fenomene), calitativ superioare celor precedente”. Fiecare formă evolutivă, numită ce către V. Conta „undă”, semnifică o nouă treaptă (mai perfectă) a evoluției. „Orice formă evolutivă, de la naștere până la moartea sa, face gradat și pe nesimțite, o cale care ar putea fi figurată cu un semicerc. Din cauza analogiei, voi da acestui semicerc denumirea de undă. Voi numi curbă suitoare cea dintâi jumătate a căii până la punctul culminant și curbă coborâtoare pe cealaltă jumătate... orice formă evolutivă este o undă și din cauza relativității ce cunoaștem, fiecare undă conține alte unde secundare... Cu chipul acesta, materia în metamorfozarea sa veșnică face o adevărată mișcare ondulatorie. Și ceea ce e mai mult, este că valurile sale onduliiforme se aruncă în toate direcțiunile, crescând și scăzând în întindere până la nesfârșit”. Viața organică, întru explicare, se compune dintr-o serie de unde (diverse specii de animale și plante), care semnifică treptele de dezvoltare ale ei. La rândul ei, viața organică e doar o treaptă a unde ce reprezintă evoluția Terrei, globul pământesc fiind „numai un pas în lunga cursă a sistemului nostru solar”, iar acesta din urmă „este o undă secundară din viața nebuloasei noastre”. Acestei legi se supune și procesul de cunoaștere, având, indubitabil, un caracter progresiv, manifestat prin creșterea fondului de „adevăruri trainice”. Adevărul, de asemenea, reprezintă un proces progresiv. Astfel, inițial, adevărul există în formă de ipoteză (expusă de câțiva oameni de știință), apoi, treptat, capătă o argumentare tot mai solidă și mai mulți adepți, ajungând până la punctul culminant, după care urmează curba descendentă și este înlocuit cu un alt adevăr. În rezultat, se constituie „fondul de adevăruri indiscutabile”.

Sistemul filosofic al lui Vasile Conta include și o gamă largă de noțiuni de gnoseologie, domeniu al reflecției contaniene „dominat de optimism, încredere în posibilitatea cunoașterii veritabile a realității cu ajutorul științelor și artelor”, în progresul permanent al cunoștințelor. „Originea tuturor cunoștințelor noastre este în simțuri. Nu pot exista idei și cugetări fără simțuri... Dacă s-ar naște (ceea ce nu e cu puțință) un om fără niciun simț, el nu s-ar deosebi deloc de un vegetal sub raportul inteligenței”, certifica V. Conta în spiritul senzualismului enciclopediștilor francezi. Iar în consens cu Feuerbach, el menționa că omul are destule (după număr și gradul de perfecțiune) organe de simț pentru asigurarea unei cunoașteri adecvate. „Organul care formează ideile, care judecă, care

gândește este creierul și nu simțurile. De aceea gradul de inteligență este în raport direct cu dezvoltarea și cu perfecțiunea creierilor iar nicidecum cu aceea a organelor simțurilor; și tocmai de aceea omul este cel mai inteligent printre animale”.

Conta evoca, indubitabil, caracterul ascendent al cunoașterii, care se manifestă printr-o „gradațiune în veracitatea cunoștințelor noastre”, gradațiune „ce tinde spre nesfârșit, adică până la adevărul absolut, o tendință a sufletului de care ne apropiem din ce în ce mai mult”.

Vorbind despre rolul indispensabil al metodelor științifice în procesul de cunoaștere, copământeianul nostru a examinat diverse metode și procedee de cunoaștere: analiza și sinteza, abstractizarea și generalizarea, inducția și deducția, analogia, ipoteza etc. Menționând importanța inducției și a deducției în obținerea „adevărurilor mediate”, V. Conta nota următoarele: „Din fiecare adevăr stabilit tragem, prin inducțiune sau deducțiune, alt adevăr”. Filosoful dă prioritate, oricum, metodei inductive, concluzionând că „toate cunoștințele trebuie să plece de la special spre a ajunge la general și la universal. De aceea nici nu există pe lume un adevăr deductiv, care să nu se bazeze pe un adevăr inductiv tras din experiența eternă”. Ipotezele, după Conta, sunt, „adevăratele călăuze ale științei”.

Propunându-și să analizeze și conceptul de adevăr, Vasile Conta expune reflecții ample despre adevăr, consacrand analizei acestui concept paragraful *Despre adevăr în Bazele metafizicii*. Iată cum l-a definit gânditorul: „Adevărul este cunoașterea exactă a deosebirii dintre lucrurile reale și cele nereale, iar eroarea este confundarea acestor două feluri de lucruri sau luarea unora drept altele”, precizând în continuare că „adevărate sunt doar acele lucruri pe care le cunoaștem prin perfecțiunea efectivă a simțurilor noastre sau pe care le-am constatat că derivă din cunoștințele experimentale, sau că sunt în concordanță cu acestea”. Filosoful respingea teoria adevărului înăscut, invocând perfecționarea continuă a capacităților cognitive ale omului. Conta susținea, totuși, existența „unei gradațiuni în veracitatea cunoștințelor noastre”, gradațiune „susceptibilă de a se întinde până la nesfârșit, adică până la adevărul absolut”, de care „ne apropiem din ce în ce mai mult datorită progresului realizat de umanitate”.

Un loc considerabil în opera gânditorului român îl ocupă opinia dânsului despre esența, specificul și funcțiile filosofiei. O funcție importantă a filosofiei este, după Conta, generalizarea teoretică a noilor descoperiri în știință, descoperiri ce contribuie, la rândul-le, la dezvoltarea filosofiei, demonstrând această teză prin fundamentarea conceptului său despre fatalism și despre legea

ondulațiunii universale.

O altă funcție principală a filosofiei este de a anticipa (prin ipoteze fundamentate pe fapte, verificabile prin experiență) direcțiile de dezvoltare ale științei. Rolul ipotezelor este foarte mare, ele fiind „necesare și chiar indispensabile pentru dezvoltarea științelor, dat fiind că orice adevăr începe prin a fi numit întrevăzut și puțin câte puțin, prin acumularea dovezilor, se stabilește definitiv în convingerea noastră”. Ipoteza, menționa filosoful, are și o importantă funcție metodică, fiindcă, „doar călăuzit de o ipoteză, savantul își îndreaptă toate cercetările, toate experiențele spre un singur punct, până ce se dovedește deplinul adevăr sau deplina falsitate a ipotezei; pe urmă se procedează la verificarea altei ipoteze și așa mai departe”. Vasile Conta ajunge la concluzia justă că „orice descoperire nouă dă loc la conceperea unei ipoteze și orice ipoteză, călăuzind cercetările noastre, ne conduce la o certitudine”.

În încercarea sa de a da o periodizare a evoluției gândirii filosofice, protagonistul nostru pornea de la convingerea că (la primele etape ale evoluției umanității) „concepțiile filosofice se identifică cu credințele religioase”, religiile fiind „sistemele metafizice ale omului în primele perioade ale dezvoltării sale, de aceea istoria ideilor filosofice se intercalează cu istoria religiilor”. În periodizarea propusă, Conta se călăuzește de unele principii hegeliene: „Hegel a susținut cu multă dreptate că aceleași legi ale logicii, care prezidează la formarea ideilor în mintea unui individ, prezidează asemenea și la formarea ideilor unui popor sau a omenirii întregi în cursul veacurilor. Acest adevăr este confirmat și de istoria ideilor metafizice”. De aici pornind, filosoful român distinge șase perioade în dezvoltarea gândirii filosofice: fetișism; idolatrie; politeism; monoteism; panteism, materialism. El întrevedea (între aceste perioade) o continuitate logică, având convingerea că „toate ideile ce caracterizează o perioadă sunt efectul evoluțiunii ideilor ce caracterizează perioada precedentă”. Vasile Conta, așadar, vede în istoria gândirii filosofice un proces ascendent, condiționat „de perfecțiunea creierului omenesc și de progresul intelectual general, proces ce avansează de la analize și generalizări tot mai profunde a lucrurilor și fenomenelor”.

Este salutar faptul că Vasile Conta evidențiază specificul filosofiei, certificând că „filosofia este parțial știință, parțial un fel de poezie științifică, în care imaginațiunea crează cvasiadevăăruri în felul și în cantitatea cerută de necesitățile intelectuale ale cugetătorului. (...), permițându-i să îmbrățișeze întreaga sferă a cugetării omenești”. Foarte bine spus în perioada când era negată necesitatea și valoarea filosofiei (ca în Basarabia zilelor noastre).

Vasile Conta e ferm convins că „filosofia are

același drept la existență ca și științele concrete”, între filosofie și știință fiind „strânse relații complementare”, deosebirea principală constând doar „în gradul de generalizare a cunoștințelor pe care le furnizează”. Asemeni lui Francis Bacon, V. Conta compară totalitatea cunoștințelor omului cu o piramidă, baza căreia „o constituie cunoștințele obținute direct din experiență, deasupra acestora se situează ideile care generalizează, mai sus se află idei tot mai generale, care formează obiectul diferitelor științe, iar în vârful piramidei se plasează metafizica, al cărui obiect îl constituie cele mai generale idei – principiile universale – fapt ce o determină să ocupe cele mai mari înălțimi ale cugetării noastre”.

Cahuleanul filosof accentua că pentru „a se putea ajunge la o concepție unitară despre univers, bazată pe totalitatea cunoștințelor omenești, metafizica trebuie să se ocupe de: a) examinarea validității cunoștințelor noastre din punctul de vedere al verității și al conformității lor cu realitatea; b) determinarea și explicarea caracterelor comune tuturor lucrurilor, precum substanță, cauză, formă etc.; c) reducerea la unitate a tuturor cunoștințelor și lucrurilor fie prin gruparea tuturor principiilor la descoperirea cărora izbutesc cunoștințele particulare pozitive sub un singur principiu universal, fie prin conceperea oricăror altor raporturi care fac din toate lucrurile din lume un singur tot organic; d) stabilirea de ipoteze verificabile sau chiar neverificabile (și mai cu seamă de acestea din urmă), a căror probabilitate să fie bazată pe rezultatele științelor particulare pozitive și care să fie, totodată, cele mai proprii pentru a constitui un sistem metafizic complet asupra lumii considerate ca un tot organic și pentru a face inteligibile în acest sistem cele mai înalte concepțiuni asupra lumii”.

Filosofia, așadar, își are propriul său obiect, deosebit de cel al științelor speciale, și, generalizând rezultatele științelor speciale, filosofia are capacitatea de a anticipa și îndruma cunoașterea. Vasile Conta susținea: „Metafizica, deci, contrar cu ceea ce susțin unii pozitiviști, se impune oricărui cugetător ca o necesitate intelectuală”. Măsura progresului ideilor metafizice este în același timp măsura gradului de civilizație, deoarece ideile metafizice se dezvoltă paralel cu toate celelalte elemente”. Idei similare găsim și la Mihai Eminescu, care afirmă: „E prea adevărat că tocmai aceste științe (istorice, biologice, fizice, chimice, pedagogice, filosofice etc. – D.P.) constituiesc adevărata cultură a unei națiuni, că după produsele sale științifice și literare se cântărește valoarea vieții unui popor pe pământ”.

Marele nostru gânditor ne-a lăsat drept moștenire spirituală nu numai valoroase lucrări filosofico-științifice, ci și interesante reflecții filosofice despre valoarea și menirea educației în

societate. În ipostaza sa de slujitor al învățământului academic (la prestigioasa universitate ieșeană), Vasile Conta și-a dat seama (față de mulți alți cărturari și profesori) că este total neînțelept să se pună semn egal între virtuțile educatorului și cele ale savantului. Dânsul menționa: „A educa este mai greu decât a studia: de aceea sunt mai puțini educatori în mulțimea de savanți”. E o cugetare care demonstrează, întâi de toate, că, dincolo de unele posibile excepții de la observația în cauză, este inefficientă prejudecata (nu arareori întâlnită și astăzi la diverse nivele diriguitoare ale învățământului), potrivit căreia oricare savant poate fi și un bun educator.

Ca modelator spiritual al generației în devenire, educatorul, învățătorul, profesorul trebuie să dea dovadă (pe lângă însușirile proprii fiecărui intelectual) de reale calități instructiv-educative: tact pedagogic, spirit participativ, exemplu personal etc. Asta înseamnă că în actul educației, după Conta, accentul trebuie mutat de pe latura sa informativă pe cea formativă, care dezvoltă cugetul. De aici se conturează și o altă idee prețioasă a savantului – îmbunătățirea continuă a procesului de selectare și promovare a personalului didactic pe toate treptele cognitiv-educative. Vasile Conta se întreabă: „Când învățătorii vor fi pregătiți astfel, încât cu lumina cugetării lor să înțeleagă nu numai știința, ci chiar sufletul tânărului vâstar?”. Conta consideră (și pe bună dreptate) că o mare responsabilitate pentru înfăptuirea actului educativ îl poartă nu numai specialiștii-formatori, ci și alți factori umani, criteriu ce-l determină să remarce însemnătatea părinților (în special a mamelor) în modelarea profilului educațional al odraslelor, societății civile atribuindu-i-se, evident, rolul principal, ea rămânând factorul decizional. În opinia profesorului V. Conta, așadar, numai un sistem unitar de gândire și acțiune e capabil să asigure desfășurarea și dezvoltarea armonioasă a profilului spiritual al educatorilor.

După Conta, educația trebuie să aibă un bogat și variat conținut aplicativ și educațional și trebuie să fie, în primul rând, morală, estetică, științifică etc. „Morală nu poate fi decât o igienă socială, al cărui scop constă în a purifica atmosfera îmbăcșită de vicii și de prejudecățile unei societăți. Aceia care au făcut acest lucru să fie siguri că niciodată nu vor fi bolnavi sufletește, căci, după cum o igienă bine înțeleasă oprește flagelul unei boli, astfel și o morală aplicată cu tact împiedică surparea societății”. Cugetătorul evidențiază, de asemenea, rolul diverselor concepții și valori morale: spiritul de dreptate, fraternitatea, altruismul ș.a., criticând, desigur, anumite vicii și moravuri: egoismul, vanitatea, răutatea etc. Vasile Conta optează pentru statornicirea în societate a unor raporturi interumane echitabile, îndeosebi a

înțelegerii rostului unui echilibru armonios între generații: „Fericirea unei societăți depinde de armonia celor trei elemente ce o compun: tinerii care duc stindardul entuziasmului; bărbății – pe cel al înțelepciunii; bătrânii – zdrențele sfinte ale experienței”. El ne povățuiește că „un zâmbet sau o vorbă spusă unui bătrân este în a-i dăruia o zi mai mult în viață”, exprimându-și speranța într-o „evoluție a binelui”, ca o primă condiție a instaurării unei morale superioare în societate.

Filosoful vine cu multiple și interesante referințe asupra unor genuri de artă și categorii estetice (sublimul și frumosul, de exemplu). În opinia sa, literatura, muzica, pictura, sculptura trebuie (spre a fi realiste și a poseda capacități pozitive de influențare asupra conștiinței indivizilor umani) să înfățișeze tipuri și caractere și să reprezinte faza în stare să determine schimbările scontate în psihicul omenesc. Pornind de la o atare convingere, V. Conta considera că „estetica, asemeni moralei, formează gama multilaterală a sufletului omenesc”. Astfel, pătrunzând gustul operelor artistice, individul uman își ușurează calea ce-l apropie de sentimentele înalte ale artiștilor. „Dar, fiindcă (...) acest sentiment comun despre frumos trece fatal prin mai multe prefaceri (...) urmează ca un individ, mai impresionabil în privința artei respective decât ceilalți, ar putea să-și îndeplinească mai iute educația artistică și ar ajunge acolo unde ceilalți nu vor ajunge decât după mai multă muncă”.

Conta era conștient nu numai de concordanța dintre adevăr, frumos și bine, ci și de aspectele lor

diferite în procesul educațional. „Conștiința de adevăr, opina scriitorul și filosoful, este cea mai limpede dintre toate trei, apoi vine cea despre bine și, în sfârșit, cea despre frumos. Frumosul, mai ales, este încă în faza institutivă. Un lucru ne place pentru că ne place, și afară de acest motiv altul încă nu cunoaștem. Iată pentru ce estetica poate și mai puțin decât morala poate fi tratată ca știință. Căci știința nu-i altceva decât conștiința despre un dar ordonat și coordonat de legi naturale, care cârmuiesc un fel de fenomene”.

Vorbind despre relația dintre procesul instructiv-educativ și valoarea rezultatelor acestuia, el face următoarea estimare: „Atunci când spiritul unui om produce mai puțin decât a fost cultivat, atunci avem de-aface cu o mediocritate. Dacă spiritul lui, printr-un minimum de cultură, dă un maximum de producere, ne găsim în fața unui talent. În fine, dacă acest maximum întrece orice limită, putem să ne închinăm în fața sa, căci este un geniu”.

În calitate de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice (1880-1881), Vasile Conta (a elaborat și a redactat un nou proiect de lege) demonstrează că vechea lege păcătuia sub mai multe aspecte. Astfel, „învățătorii conștiincioși erau și nedreptățiți, și descurajați, văzând că învățătorii neconștiincioși în îndeplinirea datoriilor se bucură și dânsii de aceleași favoruri ale legii fără a îndeplini aceleași sarcini”. Din multiplele idei valoroase amintim crearea de școli cu caracter tehnic, adică profesional, de natură să „asigure pentru tot românul câștigarea unei profesii, care să poată lupta pe terenul economic”.

Ponderea concepției formative a gânditorului rezidă și în patriotismul său adânc. Pentru V. Conta „fundamentul moral al unui popor e patriotismul: fără el nu putem concepe o viață, dar încă un stat (...). A fi patriot înseamnă a fi cinstit, a avea o conștiință curată și o inteligență vie..., în fine, un criteriu din care să reiasă principiul că viața ta aparține tuturor și că tu nu ești decât un luptător care tinde spre fericirea și gloria patriei sale”. „Patriotismul său a fost probat de fapte și era unul fierbinte, încercuit de o argumentare solidă, pornită din convingere și dragoste pentru poporul din care se ridicase” (Octav Minar).

Exprimate spre finele secolului al XIX-lea, cugetările formative ale lui Vasile Conta își păstrează în mare parte valoarea și actualitatea lor.

Dincolo de anumite limite cognitiv-ideologice, determinate istoricește, Vasile Conta a fost și rămâne unul dintre cei mai de seamă cărturari și gânditori, marii patrioți al Țării și Neamului, ale căror scrieri au determinat o afirmare sigură a cugetului filosofic românesc nu numai în plan național, ci și european.

Dumitru PĂSAT

EVOCĂRI

Pedagogi de altădată

*Lidia Istomina,
custode al Muzeului Ținutului Cahul*

Consecințele generate de Al Doilea Război Mondial au pus la grea încercare sistemul de învățământ din Basarabia. Realitățile din toamna anului 1944 erau dramatice. Baza tehnico-materială a școlilor era deplorabilă: clădiri dărâmate, utilaj școlar distrus. Nu ajungeau încăperi, bănci, mese, dulapuri, table, chiar și cretă. După cum își amintea veteranul învățământului public, Maria Dereșeva, în sala de clasă învățătorul nu avea nici scaun, registrul și alte rechizite le ținea pe pervaz. Elevii stăteau câte 6-7 în bănci, de aceea unii dintre ei se așezau pe podea sau scriau pe pervaz. Lipsurile au marcat întreaga societate. Conform mărturiilor pedagogului Constantin Reabțov, la conferința pedagogică din august 1944 unii dintre cei 36 de învățători participanți au venit desculți.

În anul școlar 1946/47 situația s-a agravat și mai mult din cauza secetei și a foametei. Localul Școlii nr.3 a fost transformat în spital pentru copiii bolnavi de distrofie. Era acut deficitul de manuale și rechizite. Se scria pe câmpul ziarelor, printre rânduri, pe hârtia sacilor de ciment. Școlile fiind dotate cu manuale doar în proporție de 50 la sută, pedagogii elaborau conspecte proprii (N.B. Hagi-Nedov, S.A. Prolorenzo, A.Milovanova) și programe școlare individuale (Maria M. Șapiro, Z.M. Neiman, Gh.Timofte). Materialul ilustrativ era confecționat de către cadre didactice și elevi.

La începutul anului de învățământ 1945/46 în raionul Cahul au fost deschise 43 de școli: două medii (ambele în oraș), șapte școli medii incomplete (una orașenească, șase sătești), 34 primare, inclusiv șapte în oraș și alte 27 în sate. Școlile au fost constituite conform criteriului lingvistic. În Cahul cu predare în limba română erau Școala medie nr.2, școlile primare nr.4, nr. 5 și nr. 10, iar școlile nr.6 și nr.8 erau cu predare mixtă. În mediul rural, cu predare în limba română erau patru școli medii incomplete și 18 primare. În rest, limba de instruire era rusa. În acea perioadă în sistemul pedagogic al raionului Cahul erau antrenate 1301 cadre didactice.

Pe lângă școli se organizau internate pentru orfani și pentru elevii din afara orașului. În martie 1946, pe lângă Școala nr.2, a fost creat un internat pentru 35 de persoane, care a fost utilat cu 10 paturi de lemn, cu mese și polițe. În anul 1947 au fost deschise două orfelinate – la Cahul și la Moscovei. Către anul 1948 la internat se aflau 77 de elevi, dintre care 26 erau orfani. Tot atunci pe lângă Școala medie nr.1 a fost constituit un internat pentru 11 persoane.

Era enorm și deficitul de cadre pedagogice atât în oraș, cât și în raion. Mai bine de jumătate dintre învățători nu aveau studii pedagogice și experiență de muncă. Dintre ceiificați în anul 1944 doar Pavel Rașcov corespundea funcției sale de învățător pentru clasele primare. Fostul director al școlii primare din satul Roșu, Constantin Reabțov, mărturisea: „Aveam un vis și o dorință: ca învățătorii din școala mea să aibă șapte ani de studii”. Printre acești tineri s-au aflat oameni talentați și responsabili, interesați de cultură, care ulterior și-au continuat studi-

Agenda profesorului de literatură

1 ianuarie – 120 de ani de la nașterea (1901-1936) poetei Liuba Dimitriu. *Suavă și fragilă ea însăși, ca și crinul pe care l-a ales ca simbol-cheie și care se oglindește narcisic în apa ce este chiar apa amară a Morții, a scris o poezie ce a conjugat în chip ciudat un filon eminescian, un altul mesianic a la Goga și un al treilea simbolist de finețuri plastice, profunzimi de sunete, parfumuri, irizări solare și gingășii florale. Mihai Cimpoi*

2 ianuarie – 185 de ani de la nașterea (1836-1917) scriitorului Mendele Mocher-Seforim, părintele literaturii idiș. Povestirea „Fishke schiopul”, poemul „Peregrinările lui Beniamin al treilea”, romanul „Inelul purtător de noroc” etc.

4 ianuarie – 70 de ani de la decesul (1859-1951) filozofului francez Henri-Louis Bergson, laureat al Premiului Nobel pentru literatură (1927) *ca o recunoaștere a ideilor lui bogate și incitante și a strălucitei măiestrii cu care au fost înfățișate.*

5 ianuarie – 100 de ani de la nașterea (1921-1990) prozatorului și dramaturgului elvețian Friedrich Dürrenmatt: „Toate piesele mele sunt niște parabole” (*Vizita bătrânei doamne, Fizicienii, Romulus cel Mare, Căsătoria domnului Mississippi etc.*).

– 175 de ani de la nașterea (1846-1926) filozofului și memorialistului german Rudolf Eucken, laureat al Premiului Nobel pentru literatură (1908) *decernat pentru seriozitatea cu care a tins spre adevăr, pentru forța pătrunzătoare a gândirii și previziunii, a căldurii și forței expunerii cu care a reprezentat și dezvoltat în numeroase lucrări o concepție de viață idealistă.*

6 ianuarie – 140 de ani de la nașterea (1881-1944) poetului, prozatorului, dramaturgului Ion Minulescu. *Minulescu e poetul care a intuit temperamentul liric și sensibilitatea cetățeanului, aducând în actualitate, cu stilizări greu vizibile la prima lectură, câteva teme eterne, monopolizate mai ales de romantici: dragostea, singurătatea, moartea, mai puțin natura. Emil Manu*

8 ianuarie – 125 de ani de la decesul (1844-1896) poetului francez Paul Verlaine. *A cântat, cu o stângăcie voită, disperările unui suflet mereu hărțuit între păcat și pocăință, între dragoste suavă și li-*

M.M. Șapiro

L.M. Șut

ile în instituțiile de învățământ mediu și superior cu profil pedagogic.

Pentru instruirea suplimentară a învățătorilor, care nu aveau pregătirea corespunzătoare, se organizau întruniri metodice. Conform mărturiilor pedagogului și inspectorului Direcției Învățământ, Anastasia Almazova, la întrunirile săptămânale ale învățătorilor claselor primare din satele raionului ea prezenta planul desfășurat al lecțiilor pentru săptămâna următoare. Deschisă în toamna anului 1945, Școala Pedagogică din Cahul, o adevărată forgerie de cadre, a devenit salvatoarea învățământului primar din zonă. Pentru învățătorii școlilor primare, care nu aveau studii profesionale (aceștia alcătuiau majoritatea absolută), în 1945 a început să funcționeze secția de studii cu frecvență redusă.

Cadre didactice cu experiență, care s-au afirmat în procesul de învățământ al orașului și raionului Cahul, au fost Pavel Rașcov, Teodor Ostașco, Gheorghe Timofte, Sergiu Prolorenzo, Z. Neiman, F. Poletaev ș.a.

Pavel Rașcov, absolvent al Universității din București, a lucrat până la război la școala din satul Zărnești. În 1944, a condus cursurile de formare a cadrelor didactice. A lucrat inspector al Direcției Învățământ, a fost director al Școlii Pedagogice din Cahul (1946-1948). Toate cunoștințele, forța și experiența le-a consacrat serviciului. În ziua înmormântării tatălui său, Pavel Rașcov, fiind inspector școlar, a venit din sat, s-a închinat trupului neînsuflit al părintelui și a plecat să inspecteze o altă școală a raionului.

Teodor Ostașco (1899, Cahul-1985, Chișinău). După absolvirea Liceului „Ion Voievod” (1920), își continuă studiile la Academia Comercială din București, secția pedagogie. În 1932, revine la Cahul, unde până în anul 1939 a lucrat la Primărie. Urmărit de Siguranță, pleacă la Galați, de unde se reîntoarce după sosirea trupelor sovietice în 1940. În anii războiului se evacuează la Tașkent, muncind în sectorul comercial. În iunie 1944, își susține teza de doctor în istorie, peste un an revine la Cahul. Aici lucrează la Școala medie moldovenească nr.2 și la Școala Pedagogică în calitate de profesor de istorie. În 1946, este transferat la Institutul de Cercetări Științifice din Chișinău. Este coautor de manuale pentru clasele primare, a scris articole cu caracter pedagogico-științific¹.

Gheorghe Timofte, originar din comuna Cârpești, județul Cahul. A absolvit, de asemenea, Academia Comercială din București. În primii ani postbelici, tânărul pedagog, „răbdător, intransigent și obiectiv”, care explica „într-o formă accesibilă noțiuni din cele mai com-

bertinaj, între rugăciune și blestem.
Al. Dimitriu-Păușești

10 ianuarie – 70 de ani de la decesul (1885-1951) prozatorului american Sinclair Lewis, laureat al Premiului Nobel (1930) pentru forța și plasticitatea artei lui descriptive, precum și pentru darul de a crea cu ascuțime și umor personaje reprezentând tipologii noi. Romanele „Strada mare”, „Babbitt”, „Arrowsmith”, „Elmer Gaulty”, „Aici asta nu se poate întâmpla” ș.a.

11 ianuarie – 95 de ani de la nașterea (1926-1987) originarului din Ismail, poetului Leonid Dimov: „Am fost și am rămas un singuratic poate din pricina incapacității mele de a accepta condiția de alogen, falsă în sinea mea atât din pricina dragostei pentru poezie (limbă), cât și a nedumeririi față de prejudecăți”. Volumele „7 poeme”, „Pe malul Stixului”, „Carte de vise”, „Litanii pentru Horia”, „Dialectica vârstelor”, „Veșnica reîntoarcere” ș.a. *Poezia lui Dimov nu zguduie, nu răscolește, dar încântă.*
Dumitru Micu

12 ianuarie – 145 de ani de la nașterea (1876-1916) celui mai mare autor american de romane de aventură, Jack London. Volumele „Fiul lupului”, „Colț alb”, „Chemarea străbunilor”, „Martin Eden”, „Dragostea de viață”, „Croazieră pe Snark”, „Fiica zăpezilor”, „Călcâul de fier” etc. *Fire aventurieră, energică și rebelă, a fost o personalitate ieșită din comun, care și-a încercat, de nenumărate ori și în mod riscant, soarta.*
Ala Bujor

13 ianuarie – 80 de ani de la decesul (1882-1941) poetului și prozatorului englez de origine irlandeză James Joyce. Opera-i capitală – romanul „Ulise” ce constituie o versiune modernă a „Odiseii” lui Homer. *La Joyce e vorba de un model de inversiune comică, prin care anumite personaje raportabile la cele homerice apar în Dublinul secolului al XX-lea [...] înstrăinați și însingurați prin locuri, de altminteri, atât de jovial populate.*
Mircea Ivănescu

15 ianuarie – 105 ani de la nașterea (1916-1941) poetului și prozatorului Alexandru Robot. Volumele antume „Apocalips terestru”, „Somnul singurătății”, postumele „Îmblânzitor de cuvinte”, „Scrieri alese”, romanul „Music-Hall”. *Poeziile sale sunt o ghirlandă timidă, dar strălucitoare ca un cerc de stele, în jurul unei frunți scufundată în reverii personale.*
Nicolae Costenco

17 ianuarie – 95 de ani de la nașterea (1926-1999) prozatorului

plicate” și lecțiile căruia erau „dinamice și interesante”, a profesat la Școala Pedagogică, la școlile medii nr.1 și nr.2 din Cahul. A fost deportat în anul 1949².

Sergiu Prolorenzo, născut pe 20 octombrie 1907, la Brânza. Absolvent al Universității Sorbona din Paris. După reanexarea Basarabiei, în anul 1940, a predat chimia la Școala medie moldovenească nr.1. În timpul războiului s-a refugiat cu familia în Daghestan, unde a fost înrolat în armată. Rechemat, în 1944, în Moldova, a lucrat inspector la Direcția Învățământ Cahul. Ulterior a fost numit director al Școlii medii nr.2, iar în perioada 1 septembrie 1948-20 ianuarie 1954 a exercitat funcția de director al Școlii Pedagogice. Fiind urmărit de securitatea sovietică, a fost nevoit să demisioneze și se mută cu traiul la Bender.

În procesul de redresare a situației din învățământul public au fost încadrate și cadre didactice revenite din România. În anul 1945 cohorta pedagogilor cahuleni a fost completată de Anastasia Almazova, Despina Cricopolo și Nicolae Alistar.

Anastasia Almazov (Almazianț) (5 iunie 1904, Chișinău-18 iunie 1995, Cahul). Școala primară a făcut-o în Elveția. După decesul tatălui (1908), familia revine la Chișinău. În anul 1922 a absolvit Liceul de fete din Chișinău, apoi, în anii 1924-1931, studiază la Universitatea din Iași, Facultatea de biologie și chimie, și la Seminarul pedagogic. După ce și-a luat licența, a lucrat în diferite sate ale raionului Orhei. În anul școlar 1937/38 predă la Liceul de fete „Iulia Hasdeu” din Cahul, în perioada 1 septembrie 1942-30 martie 1944 – la Școala de fete din Cahul, apoi se evacuează în România. Revenită în Basarabia, activează în cabinetul metodic al Secției Învățământ din Baimaclia, apoi la cea a județului Cahul. Din 1947 este profesoară la Școala medie moldovenească nr.2, unde a predat științele naturii, chimia, limbile străine. În afară de română, poseda la perfecție limbile rusă, franceză și germană. La vârsta de 60 de ani a învățat de sine stătător engleza, pe care ulterior a predat-o la școală. A activat și la Școala Pedagogică din Cahul.

Despina Cricopolo (29 septembrie 1896-16 februarie 1963). A studiat la Școala de fete (1905-1910), la Gimnaziul de fete din Ismail (1912-1915), iar în perioada anilor 1915-1916 a frecventat cursul pedagogic primar de pe lângă Gimnaziul din Ismail. A lucrat ca învă-

Mircea Sântiboreanu. Volumele „Sub lupă”, „Recreația mare”, „Melcul mincinos”, „Mama mamuților mahmuri”, „N-ați văzut un mânz maro?” ș.a.

- 85 de ani de la decesul (1885-1936) scriitorului **Mateiu I. Caragiale**. Reprezentativ – romanul „Craii de Curtea-Vechi”, *povestiri debitate la persoana întâi, în care mai toți eroii izolează și dezvoltă câte una din însușirile felului de a fi al povestitorului.* **Tudor Vianu**

18 ianuarie – 85 de ani de la decesul (1865-1936) poetului și prozatorului englez **Joseph Rudyard Kipling**. Romanele „Povești simple din munți”, „Lumina care s-a stins”, „Kim”, „Cărțile junglei” etc. Premiul Nobel pentru literatură (1907).

19 ianuarie – 215 ani de la nașterea (1806-1865) fabulistului **Alexandru Donici**. Un umor discret, o fantezie ușoară, un stil simplu care se vrea bătrânesc, versuri sugerând legătura directă cu realitățile sociale au asigurat o apreciazabilă popularitate fabulelor sale. **Emil Boldan**

20 ianuarie – 95 de ani de la nașterea (1926-1977) criticului și istoricului literar **Ion Vasilenko**, un băiat cultivat, de bun simț, care se simte moldovan după mamă. Se ocupă de problema Alecu Russo. **Mihail Sadoveanu**

- 90 de ani de la nașterea (1931-2016) prozatorului **Vasile Băran**, scriitor de remarcabilă îndemânare narativă. **Floarea Firan**. Romanele „Duminica lucrurilor”, „Săgeata albă”, „Cuptorul de ars cărămidă”, „Cascada”, „Insula manechinelor” ș.a.

27 ianuarie – 130 de ani de la nașterea (1891-1967) scriitorului sovietic de origine izraelită **Ilya Ehrenburg** – unul dintre ultimii vântură-lume care au adus în Moscova friguroasă și flămândă sărbătoarea scânteietoare și zuruitoare a Parisului. Tânărul nebun de talent, bărbatul posac cu manifestări solare nesovietice, bătrânul veninos, înțeleptul și prorocul care a putut să determine și să definească dezghețul și care a dus până la țărnelor primăvara al acestuia tipătul și geamătul Marii terori – în toate acesta-i el, fostul parizian Pierro descins în monotonie sovietică. **Valeria Novodvorskaia**

- 195 de ani de la nașterea (1826-1889) scriitorului rus **Mihail Saltâkov-Șcedrin**, maestru genial al dificilei arte de a promova idealurile pozitive în formă negativă, și-a creat o estetică proprie – estetica sensului ascuns. **S. Măcașin**

S.A. Suicimezov cu elevii săi

P. Rașcov

A. Comerzan, N. Bondarenco, I. Cravenco

țătoare de istorie și aritmetică pentru clasele primare la Liceul de fete din orașul Cahul (1916-1920) și la Școala primară superioară (1916-1918). În 1921, a intrat la Universitatea din București, unde a studiat doar un an, abandonul fiind determinat de lipsa surselor financiare. Din anul 1922 își reîncepe activitatea pedagogică la Cahul. Aici lucrează ca învățătoare la Școala primară (1922-1923), apoi, cumulativ, ca șefă de grădiniță (1925-1940) și învățătoare la Școala rusă nr.1 (1940), iar în perioada 1 octombrie 1943-1 aprilie 1944 – ca șefă de grădiniță. În aprilie 1944, s-a evacuat în România. La reîntoarcere, a lucrat ca învățătoare de clasele primare la Școala nr.4 de pe lângă Școala Pedagogică.

Nicolae Alistar: În perioada interbelică a lucrat ca director de școală în satul Roșu. A fost unul dintre inițiatorii instalării bus-tului lui Ion Vodă la Cahul. A fost și învățător în satul Lucești.

Printre tinerii absolvenți ai liceului, care au venit să lucreze în școală, s-a remarcat imediat un grup de învățători bine pregătiți, energici, cu dorință de lucru și de studii. Unii dintre ei au fost implicați în procesul de formare a cadrelor didactice ca inspectori la Direcția Învățământ. Merită să-i pomenim aici pe Moisei Goihman, Nicolae Haginedov, Constantin Reabțov, Tamara Prolorenzo, Elena Crasnova, Leonid Șeptițchi, Daniel Semenenco, Nicolae Bondarenco, Gheorghe Bunghez, Vladimir Bevz, Alexandra Uscat ș.a.

Moisei Goihman s-a născut, în anul 1918, la Cahul. În 1938, a absolvit clasa a VII-a a Liceului "Ion Voievod". În perioada 1938-1940 a fost înrolat în armata română, după acest stagiul militar a lucrat ca director de librărie (1940). În iunie 1941, a fost mobilizat în batalionul de muncă al armatei sovietice, în august a fost luat prizonier. Și-a ascuns originea evreiască și s-a întors acasă ca rezident al Basarabiei. Fiind reclamat, în anul 1942 a ajuns în ghetoul din Tiraspol, unde s-a aflat până în martie 1944, lucrând la o fabrică de săpun. În mai 1944, a fost mobilizat în armata sovietică, iar după demobilizarea din 1946 a slujit ca voluntar încă doi ani. În 1948 și-a început activitatea pedagogică la Școala moldovenească nr.2, ca învățător de geografie, apoi și de biologie. În perioada anilor 1948-1953 și-a făcut studiile la Facultatea de chimie și biologie a Institutului Pedagogic din Chișinău, secția cu frecvență redusă. Timp de zece ani (1951-1961) a lucrat simultan în Școlile nr.8 și nr.9. În perioada 1961-1975, lucrează ca profesor de chimie la Școala nr.2. După pensionare, a lucrat o vreme într-o școală serală, de asemenea a susținut meditații pentru abiturienți. Moisei Goihman s-a bucurat de un mare respect printre învățători și elevi. În primul deceniu al sec.XXI, familia Goihman, în cadrul programului Holocaust, a emigrat în Germania.

- 130 de ani de la nașterea (1891-1967) poetului ucrainean **Pavlo Tâcina**, Erou al Muncii Socialiste, un visător bizar cu ochi de copil și minte de filozof. *Serghei Efremov*

28 ianuarie – acum 25 de ani, a decedat (1940-1996) poetul rus **Joseph Brodsky**, laureat al Premiului Nobel (1987) decernat pentru universalitatea creației marcată de claritatea gândului și intensitatea poetică.

29 ianuarie – 145 de ani de la nașterea (1866-1944) scriitorului francez **Romain Rolland**. Romanele „Colas Brengnon”, „Inima vrăjită”, „Deasupra învâlmășelii”, „Pierre și Luce”, „Clérambault”, romanul-fluviu „Jean-Christophe” etc. Premiul Nobel (1915).

- 150 de ani de la nașterea (1871-1949) prozatorului **Gheorghe Brăescu**, umorist și ironist de spirit. *Al. Piru*

4 februarie – 115 ani de la nașterea (1906-1981) poetei ruse **Agnia Barto**. Volumele „Poezii copiilor”, „În pădurea hibernală mergem după flori”, proza „Să găsești omul” ș.a. Premiul de Stat al URSS (1955), Premiul „Lenin” (1972).

5 februarie – 185 de ani de la nașterea (1836-1861) filozofului, criticului literar și publicistului rus **Nikolai Dobroliubov**. Lucrările „Ce este oblovismul?”, „Împărăția întunericului”, „O rază de lumină în împărăția întunericului”, „Când va veni ziua cea adevărată?” ș.a.

6 februarie – 130 de ani de la nașterea (1891-1968) poetului, prozatorului, dramaturgului **Adrian Maniu**: Pornind, ca ucenic, din vechile cântece și mituri ale poeziei populare, prețuind deopotrivă, cu entuziasm, realizările literaturii culte, am străbătut prin țară și prin cărți, culegând priveliști întocmai ca un zugrav. Volumele „Figurile de ceară”, „Salomeea”, „Din paharul cu otravă”, „Fata din dafin”, „Drumul spre stele”, „Cântece tăcute” ș.a.

8 februarie – 110 ani de la nașterea (1911-1967) poetului și dramaturgului **Liviu Deleanu**, poet liric prin excelență; fire elegiacă și meditativă, el nu și-a manifestat zgomotos temperamentul poetic [...], a căutat să rămână mereu în tiparele sensibilității sale firești, iar asta i-a ajutat să evite emfaza găunoasă și calapodul retoric – fenomene dăunătoare sincerității gândului și spontanității imaginii. *Vasile Coroban*

Nicolae Haginedov (Hagi-Nedov), născut în 1919 la Vulcănești. După absolvirea școlii primare, își continuă studiile la Liceul din Bolgrad „Carol al II-lea”. Susține cu succes bacalaureatul în 1939. În timpul războiului a studiat doi ani la Academia Agricolă din București. După război a venit la Cahul. În anul 1956, devine absolvent al Institutului Pedagogic din Tiraspol (facultățile de biologie și geografie). A lucrat profesor de fizică, matematică și biologie la Școala medie nr.2 din Cahul. În anii 1947-1948, a deținut funcția de director adjunct la școala din satul Roșu, iar în perioada 1948-1952 – cea de inspector școlar la Direcția Învățământ Cahul. În anii 1952-1980, a lucrat la Școala Pedagogică.

Constantin Reabțov (26 iulie 1920-1997) s-a născut la Cahul, din tată rus și mamă grecoaică. Este autor de manuale și cărți. De acasă cunoștea limbile română, rusă și greacă. Studiile la Liceul de băieți „Ion Voievod” au fost întrerupte din cauza lipsei de fonduri. După ce a învățat, timp de doi ani, la o școală profesională, liceanul Reabțov și-a continuat studiile în clasele 6-7 la Liceul „Ion Voievod”, în 1939 fiind transferat la Liceul „Carol al II-lea” din Bolgrad, ca elev extern. La liceu a scris lucrări în franceză. La începutul războiului a fost mobilizat în armata sovietică, în august 1942 căzu prizonier și, ca rezident al Basarabiei, a fost transferat armatei române și trimis acasă. Din decembrie 1942 a slujit într-un regiment feroviar al armatei române, din care a fost demobilizat în septembrie 1944. În anul 1944 a urmat, la Chișinău, cursurile de formare a cadrelor didactice și a ocupat postul de director al școlii din satul Roșu. Până în anul 1959 a activat ca învățător în satele Crihana Veche și Andrușul de Jos. Studii superioare a făcut la Institutul Învățătoresc din Tiraspol (1948-1951) și la Institutul Pedagogic (1951-1954) din Chișinău. În perioada 1959-1980 a lucrat la Școala Pedagogică din Cahul.

Nicolae Bondarenco a învățat la școala primară, apoi la gimnaziul industrial, în 1940/41 – în clasa a VIII-a a Școlii nr.3. În 1944-1948, a studiat la Școala Pedagogică din Cahul, secția cu frecvență redusă. În octombrie 1944 și-a început cariera de învățător și director la Școala primară nr.6, apoi a lucrat la Școala nr.5 (din septembrie 1948), iar din august 1952 – la Școala nr.8, ca învățător și șef de studii. În anul 1953 a absolvit Institutul Învățătoresc din Tiraspol, în 1958 – Institutul Pedagogic de Stat din Chișinău. A devenit profesor de limbă și literatură română, a lucrat la Școala-internat (august 1958) și la Școala Pedagogică din Cahul (din 1966). După pensionare a activat la Centrul de studiere a limbilor (din 1990).

În școlile orașenești au profesat și specialiști trimiși din alte republici ale URSS și din raioanele din stânga Nistrului. Mai multe

9 februarie – 130 de ani de la moartea (1821-1881) scriitorului rus Fiodor Dostoevski. Enormul talent artistic al lui Dostoevski, forța gândirii sale filozofice și social-critice, tendențiozitatea și publicistica nedisimulată a operelor sale și, concomitent, caracterul contradictoriu al creației au determinat acuitatea și pasiunea polemicilor declanșate încă în timpul vieții sale, ele continuând și în prezent. **G. Fridlender**

12 februarie – 55 de ani de la decesul (1908-1966) prozatorului italian Elio Vittorini. Romanele „Călătorie în Sardinia”, „Călătorie în Sicilia”, „Oamenii și neoamenii”, „Unchiul Agrippa trece cu trenul”, „Femeile din Messina”, „Garoafa roșie”, „Garibaldi” etc.

13 februarie – 110 ani de la nașterea (1911-2001) poetului bolgrădean Iacob Slavov, un excelent elegiac. Teodor Nencev

14 februarie – 100 de ani de la nașterea (1921-2017) prozatorului Ovidiu Creangă; *harul de povestitor i se trage de la peisajul văzut, auzit, pipăit, adulmecat din primele clipe ale vieții sale în Basarabia. Paul Goma*

- 200 de ani de la decesul (1760-1821) iluministului Petru Maior, opera căruia vine să completeze pilduitor o activitate prodigioasă, așezată în serviciul emancipării naționale a poporului român. **Pompiliu Teodor**

15 februarie – 115 ani de la nașterea (1906-1944) poetului tătar Musa Djialil. Notoriul volum „Caietul de la Moabit”.

16 februarie – 190 de ani de la nașterea (1831-1895) scriitorului rus Nikolai Leskov, un mag al cuvântului, dar el nu plasticiza, ci povestea, și în această artă nu are egal. Maxim Gorki. Romanele „Soborenii”, „Stângaciul”, „Golovan cel nemuritor”, „Pășăniile unui pelerin” etc.

17 februarie – 165 de ani de la decesul (1797-1856) poetului german Heinrich Heine; *puțini sunt poeții care, întocmai ca el, să izbutească a pune în compoziții atât de restrânse o substanță sentimentală mai bogată și mai adâncă. Tudor Vianu.* Volumele „Poezii”, „Cartea cântecelor”, „Germania”, „O poveste de iarnă”, „Romancero”.

18 februarie – 90 de ani de la nașterea (1931-2019) scriitoarei americane Toni Morrison, care în romanele sale pline de visuri și poezie a revigorat un aspect ponderabil al re-

generații de absolvenți cahuleni le pronunță numele cu recunoștință: *Ludmila Șut, Ivan Suprun, Maria Dereșeva, Olga Mironenco, Zoia Ocușco, Maria Shapiro, soții Zelter, soții Cernobrisov, soții Tesler* și alții. Ludmila Șut (Holodov), originară din Kiev, s-a născut în anul 1925. În timpul războiului, împreună cu familia ei, a fost evacuată în orașul Buguruslan, unde a absolvit școala medie, apoi și-a continuat studiile la Institutul Pedagogic din Chișinău, de asemenea evacuat. În 1947, după absolvirea Facultății de istorie, a fost repartizată la Cahul. A predat istoria la Școala nr.1 în anii 1947-1988.

Majoritatea pedagogilor din acea perioadă a fost decorată cu insigna "Eminent al învățământului public".

Totodată, putem evidenția și numele unor absolvenți ai școlilor din oraș, care în primii ani postbelici și-au continuat studiile la institutele pedagogice din țară, activând ulterior ca profesori la Cahul: *Sergiu Suicimezov, Dumitru Ștefoglou, Nina Capela (Haji-Nedova), Nicolae Aconi* ș.a. Sergiu Suicimezov s-a născut, la 20 martie 1928, în or. Cahul. A învățat la Liceul „Ion Voievod”, iar clasa a IX-a, în 1940, a făcut-o la Școala medie nr. 2. Și-a continuat studiile în anul 1943 la Liceul „Sfântul Dumitru” din Ismail. Nu și-a susținut bacalaureatul din cauza revenirii sovieticilor în august 1944. Fiind mobilizat pe 30 august 1944, a participat la luptele din Bulgaria și Iugoslavia. După război și-a satisfăcut serviciul militar în termen în Bulgaria. În decembrie 1947, a fost demobilizat. Studiile medii le-a realizat la Școala serală, iar după absolvirea Institutului Pedagogic din Chișinău a predat matematica la Școala medie nr.2 (1951-1969) și la Școala medie rusă nr.1 (1969-1985)³. După pensionare, a oferit meditații.

Dumitru Ștefoglou (28.01.1928, s. Găvănoasa-ianuarie 2009, Cahul). Studiile primare le realizează la baștină. În toamna anului 1939, este înmatriculat la Liceul „Regele Carol al II-lea” din Bolgrad, după reinstalarea autorităților sovietice învață la Școala medie nr.2 din or. Cahul, pe care o absolvă în 1947. A fost dintre cei mai buni elevi. În perioada 1947-1952, își face studiile la Facultatea de istorie a Universității de Stat din Chișinău, după absolvire a fost repartizat, ca profesor de istorie, la Școala Pedagogică din Cahul. În anul 1953, devine vice-director, în anii 1958-1960 tânărul pedagog a exercitat și funcția de director al instituției. La Muzeul Ținutului Cahul a activat în perioada 1961-1962 și 1969-1975, inclusiv ca director în anii 1970-1975. A fost preocupat de istoria locală, a studiat sursele documentare din arhivele de la Moscova, Leningrad, Ismail și Chișinău. La Școala Pedagogică revine în 1983, unde a activat până la pensionarea-i din 1984⁴.

Astăzi, în temeiul celor mai sus menționate, putem afirma cu certitudine că spiritul de sacrificiu al majorității pedagogilor a fost incontestabil. Pe bună dreptate putem susține mărturisirea absolventului Școlii Pedagogice, Constantin Bejenaru: „Am avut noroc de dascăli cu inimă mare, în care am încăput cu toții”⁵.

NOTE:

1. C.Reabțov „CAHUL. Istorie, personalități, cultură”. Chișinău, 1997, pag.157
2. A.Manoil „Arborele cu două tulpini: Colegiul Industrial-Pedagogic”. Cahul, 2010, pag.29
3. A.Manoil „Ascensiuni. Școala Medie № 2 – Liceul Teoretic „Ion Creangă”. Cahul, 2010, pag.10-11.
4. A.Manoil „88&333 copământeni”. Cahul-Chișinău, 2016, pag.323
5. C.Negru „Școala Pedagogică din Cahul. Pagini de istorie. Chișinău, 2003, pag.155

alității americane, după cum i-a fost argumentat Premiul Nobel acordat în 1993.

19 februarie – 70 de ani de la decesul (1869-1951) scriitorului francez André Gide. Premiul Nobel (1947) pentru scrierile sale pline de înțelegere și semnificative din punct de vedere artistic, în care problemele și condiția omului au fost înfățișate cu o cutezătoare dragoste de adevăr și o subtilă intuiție psihologică, după cum s-a remarcat în motivația juriului.

25 februarie – 150 de ani de la nașterea (1871-1913) scriitoarei ucrainene Lesea Ukrainka. Volumele „Pe aripile cântecului”, „Gânduri și visuri”, „Ecouri”, „Stăpânul de piatră”, „Cântecul pădurii” ș.a.

29 februarie – 85 de ani de la nașterea (1936-1996) poetului Marin Sorescu, un intelectual serios care meditează la ceea ce scrie și scrie învâluind tragicul, sublimul, grotescul în plasa fină a ironiei. **Eugen Simion**

5 martie – 55 de ani de la decesul (1889-1966) poetei ruse Anna Ahmatova. Ea era marea mereu și pretutindeni – și în discuțiile mondene, și în convorbirile intime cu prietenii, și suportând loviturile destinului năprasnic – măcar și toarn-o imediat în bronz și instalează-o pe soclu. **Kornei Ciukovski**

9 martie – 90 de ani de la nașterea poetului Vitalie Tulnic; poezie străbătută de un puternic patos civic, de o notă publicistică bine conturată. **Nicolae Bilețchi**

- 60 de ani de la decesul (1892-1961) scriitorului Cezar Petrescu. Obsesia fundamentală a literaturii lui Petrescu este ideea destinului (individual și colectiv) acționând asupra lumii românești din veacul al XX-lea ca o „fatalitate” născută din conjurarea factorilor istorici, geografici, social-politici și generând sentimentul unui tragic modern. **Mircea Zăciu**

10 martie – 155 de ani de la decesul (1814-1861) poetului și pictorului ucrainean Taras Shevchenko: *В ком нет любви к стране родной, те сердцем нищие калеки...*

13 martie – 130 de ani de la nașterea (1891-1962) prozatorului Felix Aderca, modernist militant și apărător al autonomiei esteticului. **Al. Piru**

18 martie – 90 de ani de la nașterea (1831-1995) poetului, prozatorului, istoricului literar Paul Anghel. Volumele „Arhivă sentimentală”,

RECONSTITUIRI SENTIMENTALE

Orașul adolescenței mele

„Eu nu știam cât farmec ascunde-n el Cahulul”

Teodor Nencev

Peste mulți ani, profesorul Andrei Șt. Bocicovarov îmi povestea: Când tu terminasei opt clase, mamă-ta, Elisaveta Vasilevna, era alarmată, se întreba mereu: „Ce să fac cu băietul ista?” Eu îi zic: „La Cahul este școală-internat, duceți-l acolo. Are el neajunsuri, dar de carte se ține.” (Feciorul dumnealui, Mihai, fusese primul aluătean care făcu safteaua, absolvind această prestigioasă instituție). La sugestia și cu ajutorul acordat de dumnealui la pregătirea actelor necesare, într-o bună zi, cu mama de mână, ajungeam la Școala medie-internat nr. 1 de pe strada Tanchiștilor din or. Cahul. Selectarea elevilor era foarte riguroasă, m-a salvat faptul că în adeverința de absolvire a clasei a VIII-a nu aveam nicio notă de „trei”, adică „șase” sau „șapte”, conform actualului sistem de evaluare.

Cineva ironiza: din rai nu pleacă nimeni de bună voie, din rai suntem izgoniți... De fapt, „izgonirea din rai” nu este altceva, decât un îndelungat rămas bun de la copilăria cea fără de griji, această „plecare din rai” se petrece lent, pe neobservate. Vorba cuiva: „Ruperea legăturilor cu trecutul este tot atât de greu de imaginat, ca și deprinderea contactelor cu viitorul”.

Aveam 16 ani – vârsta transformărilor radicale, a deciziilor maximaliste... Perioada cahuleană a fost pentru mine o schimbare de optică, mi s-au deschis ochii asupra multor lucruri de care nici nu bănuiam. Contactul cu noii cunoscuți, băieți și fete, deși de aceeași vârstă, dar diverși ca temperament și pregătire, implica altfel de relații decât cele de acasă. M-a impresionat și faptul că aveam colegi din sate diferite, fiecare cu vorba lui de-acasă. O îmbogățire a vocabularului cât se poate de firească! Venit dintr-un mediu primitiv, cu gusturi câteodată vulgare, adaptarea la noua ambianță a fost anevoioasă pentru mine, eu ajungând anevoie la acel nivel de maturitate orășenească, pe care unii dintre colegi o aveau deja. Dacă învățătura mergea cumva, la disciplina din internat m-am adaptat greu. O „supapă” de rezervă erau legăturile cu foștii

colegi-consăteni, elevi ai Școlii medii Nr. 2, fapt ce îmi inspira o anumită încredere că nu sunt chiar străin aici.

Doamna Profesoară, anume acest calificativ (nesovietic) se potrivea dirigintei noastre din clasa a IX-a, Elena Casianovna Bondarenko. Memoria mi-o înfățișează cu claritate: o doamnă elegantă, inteligentă, cu sufletul blajin, un veritabil model de educator. O parte dintre colegi (soția mea, cahuleanca Lidia Macarescu, de pildă) i-au fost elevi începând din clasa I. La orele de meditație dumneai citea ziare românești, în care uneori trăgeam și noi cu coada ochiului. Astfel aflasem că Dan Spătaru era cadru didactic, că Gianni Morandi fusese încorporat în armată, că Margareta Pâslaru a lansat un nou șlagăr, iar Adriano Celentano se căsătorise cu Claudia Mori...

La 16 ani, fiecare cetățean sovietic, în mod obligatoriu,

„Efemeride”, „Săptămâna patimilor”, „Fluviile”, „Cutremurul”, „Fascinația ierbii” ș.a.

20 martie – 140 de ani de la nașterea (1881-1937) poetului Octavian Goga. În zarea spiritului uman universal, Goga exprimă experiența sa proprie, personală și națională, impunând o sensibilitate nouă și originală, care este și a poporului căruia îi aparține. **I. D. Bălan**

– 135 de ani de la nașterea (1886-1937) poetului și prozatorului George Topârceanu. Spirit lucid, înzestrat cu o remarcabilă inteligență artistică, el se caracterizează în primul rând prin autoironie, prin cenzurarea propriilor sentimente. **Al. Săndulescu**

23 martie – 140 de ani de la nașterea (1881-1958) scriitorului francez Roger Martin du Gard, în 1937 învrednicit de Premiul Nobel pentru viața artistică și adevărul cu care a înfățișat atât conflictele umane, cât și anumite aspecte fundamentale ale vieții contemporane, în ciclul romănesc „Les Thibault”.

24 martie – 105 ani de la nașterea (1926-2016) dramaturgului italian Dario Fo, fondator al teatrelor „Nuova scena” și „Comuna”. Comediile satirice „Moartea accidentală a unui anarhist”, „Elisabeta, din întâmplare, o femeie” etc.

28 martie – 80 de ani de la decesul (1882-1941) creatoarei noului roman englez al sec. XX, Virginia Woolf. Romanele „Călătorie în largul mării”, „Zi și noapte”, „Camera lui Jacob”, „Doamna Dalloway”, „Spre far”, „Valurile” etc.

– 85 de ani de la nașterea (1936) prozatorului și dramaturgului peruan Mario Vargas Llosa. Premiul Nobel (2010) acordat pentru reflectarea structurii puterii și pentru tablourile pregnante ale rezistenței, insurgenței și înfrângerii umane.

31 martie – 130 de ani de la nașterea (1891-1945) poetului Ion Pillat, un Vasile Alecsandri transpus prin tot progresul de sensibilitate și prin toate prefacerile limbii care le-au putut înfăptui cincizeci de ani de evoluție. **Eugen Lovinescu**

primea pașaport. În fine, iată-ne și pe noi, cei care au atins vârsta respectivă, adunați în sala de festivități a școlii, unde cu multă pompă începea ceremonia, recitându-se în cadrul ei și cunoscuta poezie *Stihuri despre pașaportul sovietic* de Vl. Maiacovski. Un ofițer de la Secția Pașapoarte ne-a citit, în rusește desigur, o lecție despre semnificația acelui act de identitate. La un moment dat, el făcu o remarcă: chipurile, unele nume de familie ale moldovenilor „sună urât”, ca de exemplu: *Chetroi, Cioroi (coleg), Lungu, Scurtu (coleg), Cenușă (colegă), Nebunu* etc, și că acum este momentul ca tânărul/tânăra, posesor de pașaport sovietic, să obțină o „familie frumoasă”, propunându-ne nume rusești: *Ivanov, Petrov, Sidorov*... Imediat, după manifestare, seara, în dormitor, și a doua zi, în clasă, s-a discutat aprins pe marginea acestui subiect. Tudor Cojocaru, „disidentul”, fu categoric: „De ce ei au grijă de numele noastre? Să se uite mai bine la ale lor: *Vodopianov* (vestitul aviator sov.) - „îmbătat-de-apă”; *Voroșilov* (om de stat sov.) - „hoț-de-sule” sau „cotrobăitor”, nemaivorbind de *Malofeev* (hocheist sov.) - nume indecent...

Expresia „cetățean sovietic” am pus-o în ghilimele, deoarece nu țin minte să fi scris vreo cerere în această privință. Confuzia m-a surprins în armată, când citeam jurământul militar ce începea cu „Eu, cetățeanul sovietic...” După câte știu, nici bunelul, nici mama nu depuseseră o asemenea cerere. În schimb, strămoșii mei au scris-o! După reanexarea județelor Cahul, Bolgrad și Ismail la imperiul țarist în anul 1878, toți locuitorii regiunii au completat formulare de acordare a supușeniei rusești, în care era consemnat și un detaliu concludent: naționalitatea – Român! Mai târziu am înțeles și

faptul că România avea *cetățeni*, iar Rusia *supuși*, și că acel ofițer de la pașapoarte nu se deosebea deloc de alt conațional de al său, popa S. Lazarev de la biserica din Aluatu, care la sfârșitul secolului XIX, în registrele parohiale, numele de familii românești le rusifica nonșalant: Ghimpu - Гимповъ; Petrea - Петревъ; Cioclea - Чеклевъ; Calabadău – Калабадовъ... Viitorul scriitor, regreutul Haralambie Moraru, glumind, mi se adresa *Mihailicescu*, și eu o luasem în serios: mi-am înscris numele *Mihailicescu* în... carnetul de comsomolist!

Dacă Montaigne susținea că Parisul l-a făcut francez, eu, la rândul-mi, afirm că m-am trezit român datorită Cahulului. Doar că acest fapt s-a produs treptat, cu multe urcușuri și coborâșuri. Dragostea pentru tot ce este românesc, în condițiile românofobiei sovietice prost camuflate, încolțise în mine foarte încet. Deșteptarea conștiinței naționale a fost mai curând instinctivă. Un lucru era cert: aria gândirii mele se lărgise datorită mediului în care nimerisem, datorită și unor colegi cu care făcusem cunoștință. Aici surveni (dacă e potrivită expresia-cheie a educației sovietice) „retopirea”, „reeducarea”, „reciclarea” persoanei. Bineînțeles, nu-i vorba de niște schimbări radicale, fantastice, ca în cinematografia de atunci, unde eroul negativ, în finalul filmului, devenea pozitiv, ci de acei „șapte ani de acasă” și cei doi de la Cahul, care așa au și rămas neclintiți în mine de-a lungul vieții, până în ziua de azi... Libertatea de care m-am bucurat acasă, în sat, plus ritmul organizat al vieții de la internat, mi-a îmbogățit rostul vieții, mi-au marcat oarecum felul meu de a fi.

Între timp l-am cunoscut – și ne-am împrietenit – pe Tudor Cojocaru, viitorul ziarist de la „Literatura și arta”, în care a

publicat și studiul de excepție „Românii în optica lui Pușkin”; o lume nouă mi se deschidea înaintea ochilor – lumea ideilor, lume care m-a pasionat totalmente. Tot bagajul meu de cunoștințe a căpătat o anumită ordine, un anumit sens. În sat, recunosc, nu aveam prilejul de a susține discuții de un asemenea nivel, abordând teme „mai de soi”, savurând, ca să mă exprim mai livresc, „cele mai intense desfătări intelectuale”. Astfel, am obținut încredere în propriile forțe, îndrăzneala de a spune adevăruri la care altă dată să mă refer nu aveam curajul. Relațiile noastre cu Tudor se încheau pe nevăzute, în discuții nesfârșite, din simpatii și antipatii, din schimburi de idei în toate domeniile: istorie, literatură, artă, cinema, muzică etc. Alteori ajungeam la concluzii de-a dreptul subversive în acele timpuri... Basarabia, această falnică denumire, începea să-mi devină familiară, adevărul, prin prisma cugetului, strecurându-se la inimă; nu înțelegeam de ce s-a renunțat la numele ei, de ce în paginile de istorie peste tot ce era românesc s-a așternut vălul uitării. Se înfiripau niște idealuri în care noi credeam cu toată pasiunea tinereții, pentru realizarea cărora viața căpăta un sens. Tot aici mi-l amintesc și pe Ion Popov de la Coștangalia, viitorul pictor profesionist, cu care ne împărtășeam idealurile. În cercul nostru Ion era un polemist pasionat, el nutriend același cult al artei și al exprimării libere a impresiilor de lectură. Zglobiul Vasiliică Bichir de la Brânza cânta din fluier, iar la seratele școlare interpreta *Giamaica* din repertoriul lui Robertino Loretto. Multe fotografii din „epoca de aur” de la internat sunt executate de regretatul Vasiliică.

Aici fac o remarcă. Domnul Alexandru Tecuci, profesorul nostru de limbă și literatură, avea un dar deosebit,

intuia din start elevii talentați. La acea dată Harambie Moraru era favorit numărul unu, care avea să-l urmeze pe Ion Vicol, cel pornit deja spre culmile gloriei literare. În scurt timp și Tudor deveni favorit și, implicit, era „abonatul” bibliotecii personale a profesorului. Evident, tot ce lectura Tudor din acea bogată bibliotecă ajungea și în vizorul meu și al lui Ion Nistor, coleg de bancă și cititor avid. Iată unii autori și titluri: George Călinescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, nuvelele lui Ion Agârbiceanu și Liviu Rebreanu, „Baltagul” lui Mihail Sadoveanu, monografia „Maria Tănase” de Gabi Michailescu.

Întrebarea preferată a intelectualului *Hărăluță Moraru* vizavi de mine și Tudor era: „Ce mai fac Patrioții moldoveni?” sau „Ce se mai aude pe la Românii basarabeni?” Să nu uităm: era anul 1967! Mult mai târziu, când scriitorul Haralambie Moraru era omagiat la Uniunea Scriitorilor (împlinea 50 de ani), i-am făcut o șarjă originală cu un text. Dat fiind că morăritul este cea mai răspândită îndeletnicire umană, m-am gândit că numele Moraru ar trebui să fie în toate limbile lumii,

unele dintre care le-am reprodus în șarjă: *miller-engleză; melnik-rusă; molnar-maghiară; milnâk-ucraineană; milniciar-bulgară; meunier-franceză; mugnaio-italiană; dermengi - turcă...*

Deși a trecut timp destul, am rămas așa cum eram, Tudor și eu, fiecare cu apucăturile și convingerile sale, iar azi niște răscolitori de memorii, până când nu vom mai face umbră acestui pământ. Peste 50 de ani a rezistat prietenia noastră; între timp s-a schimbat lumea, s-au întâmplat lucruri incredibile, la care doar visam odată...

Școala medie-internat Nr. 1 din Cahul era una de elită, amenajată și dotată din toate punctele de vedere: cabinete de studii separate, ateliere, stație radio, cămine, sală de festivități, sală de sport, baie, cantină, lot școlar, orchestră. Și, desigur, pedagogi pe măsură. Cultura generală, umanistă, inerentă întregului corp didactic, era „hârtia de turnesol” ce determina calitatea fiecărui profesor, indiferent de disciplina profesată. Aici învățătura avea un anumit farmec – era agreabilă și interactivă. Părerea unanimă

despre școala noastră: o forgerie de viitori specialiști în varii domenii – savanți, inventatori, profesori universitari, medici, scriitori, oameni de artă, politicieni etc. Iată colectivul pedagogic al promoției a V-a (1967-1968) a Școlii medii-internat: Petru E. Vasilenco – *director, matematica „B”*; Nadejda Gr. Grebenicova – *șefă de studii*; Vasile Fl. Chițac – *educator superior*; Elena C. Bondarenco – *diriginte (clasa IX „A”)*; Petru P. Terziev – *matematica, diriginte (clasa X „A”)*; Alexandru I. Tecuci – *limba și literatura moldovenească*; Ana L. Arseni – *limba franceză „A”*; Lilia M. Terziev – *limba franceză „B”*; Valentina F. Zarezaco – *limba și literatura rusă „A”*; Nadejda A. Soveak – *limba și literatura rusă „B”*; Alexandru A. Bălănescu – *fizica*; Nadejda Sp. Ratcova – *chimia, biologia „A”*; Aurel U. Botezatu – *chimia, biologia „B”*; Grigore B. Birștein – *geografia*; Maria L. Mazur – *istoria*; Valentin P. Glușcov – *radiotehnica*; Victor A. Gamco – *cultura fizică*; Marincova M.L. – ? (Lipsesc: Andrei A. Mazur – *educator superior*; Alexandra D. Vasilenco – *diriginte „B”*; Emilian S. Iușcenco – *sport*; Victoria Iușcenco – *asistentă medicală superioară*; Grigore Constantinovici – *șeful orchestrei, solo saxofon*; Sofia Mihailovna, *soția lui, lecțiile de muzică, corul școlii*).

Mă voi referi succint la câțiva dintre ei. *Alexandru Ioan Tecuci* era omul, pedagogul care ne atrăgea mereu, ca un magnet. Inteligent, adesea ironic, avea ceva ce ne însuflețea, un bun simț al umorului disimulat de o severitate aparentă, precum și o inimă plină de căldură, pe care o au românașii din sudul Basarabiei. Necuprinsa-i dragoste de neam, istorie și cultură, pe care a reușit să o toarne în fagurii sufletelor noastre, ne obligă să-i aducem un omagiu neprecupețit și,

totodată, să ne exprimăm adâncă noastră, a elevilor de odinioară, recunoștință și admirație. În școala sovietică moldovenească, în general politizată, împănată de idealuri utopice și străină de viață națională și patriotism, am ținut permanent ochii ațintiți pe Domnul Profesor, care știa să ne mențină într-o perpetuă stare de mirare și curiozitate. Lecțiile sale erau nu simple ore de literatură, ci cursuri de istorie, de geografie, de folclor, de cultură națională, de tot ce știa pedagogul nostru. Se prezenta la lecții cu nelipsitul teanc de cărți subsuoară, din care ne citea texte originale, făcându-ne numai ochi și urechi. La lecția despre balada Mioriței ne-a demonstrat un studiu voluminos (autor Adrian Fochi), din care am aflat să sunt peste o mie de variante ale acestui subiect răspândit în toate provinciile românești(!). Oare acele variante ale „Mioriței” auzite de la maică-mea aici, în Basarabia, nu erau niște reminiscențe ale baladei transmise prin generații de la strămoșii ei – oierii mărgineni de pe plaiurile sibiene?

Odată cursul firesc al lecțiilor fusese întrerupt: dascălul nostru, „Alecsandri”, cum îl numeam între noi, susținu un stagiul de pregătire suplimentară a gradaților militari. A fost pentru noi o lovitură grea, căci lipsa

dumnealui, poate că „aranjată” intenționat, coincidea tocmai cu orele de predare a clasicilor de vârf ai literaturii române. Dar n-a fost să fie! La prima lecție, după ce reveni la școală, ne-a întrebat la care capitol suntem: - „La Victor Crășescu”. - „Pe Crășescu studiați-l independent, acum avem de parcurs creația lui Alecsandri, Eminescu și Creangă!”

Citind operele clasicilor, curioși, căutam răspuns la întrebările ce apăreau inevitabil: ciclul „Ostașii noștri” – care ostași? Războiul de Independență – a cui? „Pornit-am nouă din Vaslui” - Unde este or. Vaslui? Dar „Epigonii”? Ce înseamnă „Scripturile române”? Cine sunt moș Ioan Roată și Vodă Cuza, ce înseamnă „fierbea Unirea la Iași?...” Evident, primeam răspuns exhaustiv la aceste întrebări, complet diferite de informația oferită la lecțiile de istorie a RSS Moldovenești ale Mariei Luchianovna, învățătoare inteligentă, simpatică, dar în mod obligatoriu „sovietică”... Colegul Tudor Cojocarul deseori îi punea întrebări incomode și dumnezei, cu tact, îi răspundea convingător, „ca în carte”. Este lesne de înțeles: cunoștințele noastre de istorie națională erau încă în fașă, le însușeam pe dibuite. Domnul Tecuci a fost pentru noi primul far de orientare națională

în întunecata junglă a „cursului scurt” de istorie sovietică. Vorba scriitorului Nichifor Crainic: dacă învățătorul „nu ne făcea să trăim istoria țării, s-o adunăm din veacuri în suflet, s-o transformăm în vigoare și încredere în ziua de mâine, dacă istoria nu stârnește această încredere, învățământul e de prisos”.

În sala de festivități a Școlii-internat era un televizor. Pentru noi, cei din clasele superioare, cele mai atractive erau programele românești. Băieții știau o cale secretă de a pătrunde seara în încăpere; ne așezam pe scenă, întorceam televizorul spre noi și priveam. O noutate absolută pentru noi a fost filmul cu multe, foarte multe episoade, de asemenea am însușit termenul de „film polițist” datorită faptului că în fiecare sâmbătă la TV România rula serialul „Sfântul” cu Roger Moore în rolul principal, „un mușchetar al epocii astrale și a băutorilor de coca-cola”, după cum era caracterizat în revistele de cinema. Filme care contrastau vădit cu cele sovietice, în care omul îmbrăcat elegant și cu ochelari de soare, în viziunea arhibănuitorului homo sovieticus, era bandit, spion imperialist ori АСЭ — антисоветский элемент (element antisovietic). Să ne mai amintim și de filmele sovietice despre ultimul război mondial, unde nemții erau... tâmpiți, fricoși, incapabili, iar adversarii lor – toți ca unul eroi! Mai târziu aveam să constat că mulți dintre noi, spectatorii, sălbăticiți de sovietisme, ne băteam joc de idealurile oficiale. Cineva chiar a exclamat despre Muller din filmul „Șaptesprezece clipe ale primăverii”: „Ce ghestapovist simpatic!” Atunci descoperisem și filmele cu cowboy (cow-vacă, boy- băiat, cowboy-iul, de fapt, este văcarul nostru!). Începutul l-a pus *Cei șapte magnifici*, primul film cu cowboy rulat în cinematografele sovietice.

Pe mulți dintre noi ne-a frapat episodul cu duelul dintre „cuțit” și „pistol”: doi tipi pun un rămășag dur, pe viață și pe moarte, care din ei este mai rapid în acțiune? A câștigat „cuțitul”!

Când se transmitea Festivalul „Cerbul de aur” de la Brașov, pentru noi era sărbătoare. Cu mare risc, dar veneau și fetele să privească acele concerte-eveniment. Savuram cu nesaț toate concertele de muzică ușoară cu interpreții îndrăgiți Margareta Pâslaru, Doina Badea, Mihaela Mihai, Constantin Drăghici, Aurelian Andreescu, Dan Spătaru. Florin Bogardo, Anca Agemolu, formațiile „Sincron”, „Roșu și negru”. Am îndrăgit și interpreți din alte țări: Luis Armstrong, Duck Ellington, Nat King Koul, Ella Fitzgerald, Elvis Priesley, „The Beatles”, Tom Jons, Claudio Villa, Robertino Loretto, Adriano Celentano, Catarina Valente, Don Backy, Gianni Morandi, Roberto Carlos, Little Tony, Marino Marini, Caterina Caselli, Rita Pavone, Edit Piaf, Charles Aznavour, Giony Hollidei, Dalida, Conie Francis etc, etc, etc... Nu știu cine a început să fredoneze cuvintele din cântecele în limbi pe care nu le cunoșteam, le scriam

cum le auzeam, era ceva nostim: **Remo Germani**- *Nol andare col tamburo*; **Adriano Celentano** – *Cuanti beli colori*; **Gioni Dorelli**- *Io son sicuro che, fero mi gucha*. Basarabeni de azi, familiarizați cu limba italiană, cred că vor discifra mesajele interpreților de altădată din Peninsula Apenină.

În acea perioadă la școala noastră se răspândise un fenomen foarte interesant – prietenia prin scrisori cu elevii de peste hotare. Eu corespondam cu o liceană din or. Sfântu-Gheorghe, care se numea Voicu Viorica, fotografia ei o păstrez și azi. Pe lângă faptul că deprindeam scrisul cu litere latine, mai aflam ce fel de școală se face în România. De asemenea, făceam schimb de poze cu artiști și interpreți, țin minte că devenisem posesorul unei poze cu faimoasa formație „The Beatles”, cu care mă laudam la orice pas. Drept răspuns i-am trimis Vioricăi poza cu actorul rus Pavel Kadochnikov, cerută de ea, și portretul lui Radj Capore, foarte popular atunci în URSS.

De ce, mă rog, un pedagog n-ar putea să glumească cu cei tineri? „Fiz”-ul, **Alexandru Bălănescu**, fire de latin plină de ironie și umor, era într-adevăr

spiritual. Deși nu eram pasionat de fizică, mă captiva personalitatea profesorului, căci dumnealui nu-și făcea numai lecția, ci discuta cu elevii. Pe mine mă avertiza șăgalnic: „La lecțiile mele să nu duhnești a tutun!” Observând încălțăminte murdară a cuiva, îl proborea cu haz: „Măi, tu ai fost astă-noapte gonaș la vânătoare!” Fetele de asemenea erau dojenite usturător, dacă nu aveau ținuta perfectă. Uneori trecea cu vederea cunoașterea slabă a temei, dar exteriorul neîngrijit și purtarea necuviincioasă nu le ierta nicidecum. Eu făceam parte din categoria celor „nenăscuți matematicienilor”, dar invidiam favoriții lui **Petru Petrovici Terziev**, cei absorbiți de studiul matematicii, care se dedau cu pasiune însușirii acestor domenii ale științelor exacte: observam că strădaniile lor dau rezultate reale... Dintre examenele de altădată pentru mine a rămas memorabil cel la „Limbă și literatură moldovenească”, care s-a desfășurat în sala de sport, unde spațiul permitea să stea fiecare în bancă separată.

Se afirma că unii pedagogi alegeau pe cel „mai greu de cap elev”, îi explicau cu insistență,

până acesta înțelegea. Anevoioasă trudă. La orele de *muncă* studiam radiotehnica, ceva excepțional; și profesorul era pe măsură: *Valentin P. Glușcov* – profesionist, veteran de război. Dacă întârzi ai la lecții, vorba lui era: „Dumneata ai întârziat cu o milionime de secundă!” Băieții care și-au dat interesul pentru radiotehnică au obținut și certificatul de rigoare, majoritatea au devenit studenți la Politehnica din Chișinău. La școală era și un post de radio (UO5KBB), prin care colegii noștri Jenea Caraman și Victor Culicovski, sub conducerea lui Valentin Petrovici, efectuau legături radiofonice cu toată lumea. Cu mine s-a întâmplat invers – nu mă fascina nici această radiotehnică și nici Alfabetul Morse. Ulterior am aflat că Samuel Morse, inventatorul alfabetului, fusese pictor! Oricum, spre final Glușcov îmi spuse: „Știu că acest domeniu, radiotehnica, nu se lipește de tine și n-aș vrea să-ți pun o notă nefavorabilă, de aceea îți propun un exercițiu practic: dacă reușești să-l realizezi, ne despărțim prieteni!” Mai în scurt, am primit comanda să bobinez un transformator cu sârmă de aramă și izolarea respectivă... Lucrul fiind executat, l-am prezentat neliniștit profesorului. Putea fi unica notă de trei în atestat! Colegii urmăreau cu interes acest travaliu. L-am pus în priză, trece un minut, fum nu ieșea! Ura! Nota patru!

Printre cadrele de elită ale școlii erau și doi evrei foarte pitorești în felul lor. Unul era „*deadea Fișman*”, frizerul care venea periodic la internat să ne tundă. Era un tip cu burtă mare, jovial, glumea cu noi, ne convingea că trebuie să respectăm regulile igienei, să avem o frizură demnă de elevul celei mai prestigioase școli din oraș, cu toate că în lume bântuia „bitlomania” și noi, băieții, doream cu ardoare să semănăm măcar un pic cu

Pol Maccartney... Apropo, moda coafurii „Beatles”- ilor a avut o motivație anecdotică: John Lennon, având urechile clăpăuge, era nevoit să-și lase părul lung... Al doilea era profesorul de geografie *Grigore B. Bernștein*, pedagog înzestrat, plin de erudiție. S-ar părea că geografia este un obiect plictisitor, dar felul cum Grigore Borisovici organiza lecțiile sale dezmințea această părere eronată. Cu atât mai mult că pe mine personal geografia mă pasiona la fel ca și istoria: la un concurs cu temă geografică luasem locul I. Conform orarului, cele două lecții de geografie erau ultimele. Dumnealui venea la lecție cu catalogul subsuoară. Întreba ce temă aveam, cine voia – răspundea, iar profesorul pune note. Cu cel slab proceda altfel: îi propunea să pregătească o temă, acela, evident, se străduia să obțină nota râvnită. Menționez felul lui inteligent de a dialoga cu elevii, el posedând la perfecție limba română. Lecția a doua era ora discuțiilor captivante, dumnealui ne verifica memoria și spiritul de observație. De pildă, întreba elevul din ce localitate era, ce fel de plăcinte se făceau la ei acasă, ce fel de bucate se fac din cartofi noi sau ce fel de bucate se gătesc de paști. Această ultimă lecție era aproape de prânz, vă dați seama ce apetit aveam după acele discuții gastronomice.

Am absolvit școala neliniștit de zvonurile despre evenimentele din Cehoslovacia, pe care imediat le verificam cu informațiile de la „voci”. Mai târziu va apărea o noțiune nouă: „Socialismul cu față umană”.

Cahulul anilor 1966-67-68, orașul în care la oricare poartă nu băteai și se deschidea, orașul în care te simțeai ca în satul miraculos al copilăriei, unde toată lumea se saluta și vorbea cu toată lumea.

Parcurs imaginar Cahulul, cu autobuzul-camion de

altădată, numit „coropcă”, ușa căruia o deschidea șoferul cu manivela. Anume geografia orașului îmi trezește amintiri: Autogara, Școala-internat nr. 1, Școala nr. 2, Școala Pedagogică cu compoziția sculpturală *Lenin și copiii*, Biblioteca orășenească, Biserica, Muzeul, Terenul de dans, Cinematograful *Lazo* din centru și clubul de la Lipovanca, râul Frumoasa, Lacul Sărat și iazul de la „Kardon”, Fabrica de bere, Piața agricolă, Dealurile Cotihanei... Dar și oamenii lui, oarecum deosebiți după chip, vorbă și port, mai ales după vorbă: la *bazarul* din Cahul auzeam oameni simpli vorbind românește mai dihai ca pedagogii de pe alte meleaguri basarabene...

Cahulul – capitala adolescenței mele, orașul în care revin ori de câte ori am vreo ocazie, oraș pe care îl iubesc mai mult decât oricare alte orașe pe care le-am văzut...

Sava CALABADĂU,
artist plastic

Anastasia Donceva. Trandafirul

Ecaterina Cișova.
Natura statică cu floarea soarelui

Lingvista Sofia Pereva

„E o nebunie a crede că gloriile sânt eterne”, scria impulsivul Dimitrie Anghel, profilul uman al căruia mai intrigă istoricii literari prin tentativa-i de suicid precedată de un acces de gelozie soldat cu rănirea soției sale, iar faima-i literară – și prin tendința de a stabili corespondențe sugestive între flori și sentimente. Un sentiment

nemărturisit de majoritatea și manifestat fără ezitări și reticențe de mai puțini – setea de glorie, deși experiența de regulă tristă a acestora din urmă justifică afirmația statornicului în dragostea-i pentru Bianca Milesi, dar temperatului Gheorghe Asachi: „Nu e de tăgăduit că gloria pământeană este echivocă”. Echivocă, într-adevăr, mai ales dacă luăm în considerație faptul că istoria are firescul în unele privințe și frecvent prostul obicei de a schimba prisme la interpretarea realităților și a personalităților de odinioară. E și cazul Sofiei Pereva, de la nașterea căreia, pe 20 martie, se împlinesc o sută de ani.

Fără îndoială, student al facultății de filologie a Institutului Pedagogic de Stat „I. Creangă” fiind (1968-1972), am cunoscut-o – o cunoștință fie și de „bună ziua” doar, deoarece cursul „Morfologia” ni-l preda alt profesor, pe care-l consideram mai rigid și mai pedant chiar, noi regretând adesea că nu ni-l susține dumneaei, femeia cu o seducătoare expresie de blândețe în privirile-i limpezi, cu zâmbetul cuminte și cu o inefabilă aură de discreție, de cumsecădenie. Și de modestie: abia peste mulți ani, când, preocupat de anumite segmente ale istoriei acestor meleaguri sudice, am răsfoit și colecția gazetei raionale, am remarcat schița „Pe valurile vieții”, protagonistă a căreia era tocmai ea, Sofia Pereva, eu fiind surprins de unele momente într-adevăr de glorie ale biografiei sale. Tributară beletrizărilor practicate excesiv de către toți gazetarii de altădată, schița era „specifică” perioadei în cauză și prin conotațiile-i ideologice, acestea fiind și mai pregnante în anul publicării ei, 1967, când era marcat semi-

centenarul faimoasei revoluții socialiste din octombrie. Deși, într-un fel, făceau lectura textelor mai captivantă, beletrizările aveau și o repercurșiune iminentă: prejudiciau fondul factologic al crochiurilor și schițelor. Oricum, datele și faptele invocate în schiță coincid cu cele relatate de către unul dintre redactorii noștri asociați, dr. în filologie Petru Butuc, conferențiar universitar la Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă” din capitală, alte detalii eu identificându-le în amintirile Mariei Solonenco, sora Sofiei Pereva – amintiri reproduse în monografia „Baimaclia din Codrul Tigheciului și satele afiliate” a profesorului de istorie Alexandru Sârbu.

A fost unul din cei zece copii din familia fierarului Vasile Romanenco din comuna Baimaclia, județul Cahul, dintre care au supraviețuit doar patru: Sofia, Maria, Vladimir și Ion, toți consacându-se ulterior tăramului pedagogic. Absolvi, în 1932, școala primară din localitatea de baștină, continuându-și apoi studiile la Cahul. Spicuiesc din schița „Pe valurile vieții”: „În fața școlii nr. 3 zăbovi mai multă vreme. Pentru că aici și-a scris una din paginile biografiei sale. Cum s-au schimbat toate între timp! Chiar în spatele școlii și-a înălțat spre cer brațele de oțel macaraua implicată la construcția Casei Sovietelor. Iar alături, unde cândva se afla piața împânzită de bodegi și crâșme, în prezent se află clădirea măreață, în trei caturi, a școlii pedagogice”. Menționata Casă a Sovietelor – actualul sediu al Primăriei municipale dat în exploatare în decembrie 1970, iar acea Școală medie incompletă nr. 3 constituită în 1944 fusese amplasată în clădirea fostului Liceu de fete, cursul superior al căruia fusese suspendat în 1937, astfel Sofia Romanenco complinindu-și studiile liceale la Tighina, unde-și susținu bacalaureatul în 1940, anul anexării Basarabiei la URSS, când în ținut a fost schimbat „macazul” în toate sferele vieții.

O fi destinul scuza celor slabi și opera celor tari, dar și factorul frecvent decisiv al hazardului, al întâmplării nu poate fi pus la îndoială, el, norocul, făcând – vorba aceluiași Gheorghe Asachi – vederate schimbările sorților. Devenită membru al Uniunii tineretului comunist creată tot atunci și la primul congres al căreia a fost aleasă în comitetul central al acesteia, iar conform rigorilor pretensei democrații sovietice forul legislativ al noii republici unionale urmând să întrunească și un anumit număr de femei și de tineri, în rezultatul alegerilor din 12 ianuarie

1941 Sofia Romanenco, tânăra directoare a școlii primare din Țiganca, actualul raion Cantemir, a devenit deputat al Sovietului Suprem al RSS Moldovenești, în componența căruia „au fost aleși cei mai buni oameni din republică: A. Plămădeală și S. Revenea-lă, muncitori, R. Onica, S. Romanenco, F. Cibotari, învățători [...] ș.a.”, după cum nota cel de al doilea volum, de la 1970, al „Istoriei RSS Moldovenești”. Conform mărturisirilor surorii sale, în vara aceluiași an Sofia a fost trimisă la Moscova, la Expoziția Realizărilor Economiei Naționale, dar nu reuși să revină în Moldova: cel de Al Doilea Război Mondial trecu hotarele URSS și ea s-a evacuat în Krasnodar, unde a lucrat, în calitate de adjunct al șefului departamentului personal, la fabrica „Glavmargarin” din localitate: „*ea angaja tinerii muncitori la lucru, le soluționa problemele de trai, iar în timpul liber îmbrăca salopeta de muncitor, cucerind o faimă bine meritată și respectul întregului colectiv al întreprinderii*”, după cum mai scria autorul aceleiași schițe.

Peste un timp a fost, însă, chemată la Moscova: pe 7 septembrie 1942, CC al PC (b) din Moldova adoptă decizia de a crea o redacție moldovenească în cadrul Comitetului Unional de Radio-redacție ce emitea o oră și 40 de minute pe zi: buletine de știri și două emisiuni tematice destinate partizanilor și, respectiv, tinerilor. Sofia Romanenco evolua în dubla postură de redactor stilist și de crainic. Spicuiască iarăși din exaltata schiță în limba rusă de acum mai bine de jumătate de secol: „*În eter răsună zilnic vocea ei în limba moldovenească: „Dragi tovarăși, frați moldoveni!” [...] Dușmanii turbau. Presa denigratoare a lui Antonescu a publicat o satiră ritmată ce o viza pe crainica moscovită: „Trăncănește tot ce vrei, dar trupele noastre înaintază vertiginos și în curând Rusia va fi a noastră”*”. În ipostaza de colaborator al radiodifuziunii, dar mai ales în cea de deputat al Sovietului Suprem al RSSM, Sofia Romanenco a colectat fondurile necesare pentru construirea unui avion donat Armatei Roșii „de către femeile Moldovei” – avion prelat de ea însăși unui pilot în luna martie 1943, tot ea având o contribuție importantă și la colectarea fondurilor pentru construirea unei formații de tancuri „donată de către truditorii Moldovei”.

În 1944, Comitetul pentru Radioficare și Radiodifuziune al RSSM și-a reluat activitatea la Chișinău. Sofia Romanenco decide, însă, să depună actele la Institutul Pedagogic de Stat „I. Creangă” reîntors din Buguruslan în capitală. Studentă a facultății de filologie și istorie fiind, în 1947, după alegerile din 16 februarie, devine iarăși deputat al Sovietului Suprem al RSSM.

Probabil, lansându-se eventual în munca de partid și sovietică, ar fi realizat o carieră concludentă pe tărâmul dat, însă „*piscurile științei o*

ademeneau, și Sofia Vasilevna păși pe această cale nebătătorită”, vorba jurnalistului de la raionala „Puti c komunismu” din 23 noiembrie 1967. În 1948, absolvi institutul, iar în 1954, sub egida notoriilor lingviști sovietici R. Budagov și R. Piotrovski (care, de altfel, nu acceptau glotonimul „limba moldovenească”, considerând că există doar româna) – doctorantura la Institutul de Lingvistică al AȘ a URSS, în noiembrie ea susținându-și cu succes teza de doctor în filologie. Revine la fosta-i *alma mater*: conferențiar universitar, docent al Catedrei de Limbă și Literatură, ulterior, după suspendarea respectivului institut pedagogic în 1960 – șefă a catedrei similare a Universității de Stat din Chișinău, funcție exercitată, până în 1981, și la Institutul Pedagogic „I. Creangă” după reînăunurarea lui în 1967. Continuându-și activitatea didactică, susținu în 1994 teza de doctor habilitat în filologie. Peste un deceniu, după moartea soțului, a plecat la fiica sa la Moscova, unde a decedat cinci ani mai târziu, în luna mai 2009, la onorabila vârstă de 88 de ani.

A avut în palmares câteva monografii („Evoluția construcțiilor reflexive verbale în limba moldovenească”, „Practicum la morfologia limbii moldovenești” ș.a.), a scris zeci de articole științifice și recenzii, a elaborat programe de limbă română pentru învățământul universitar. A fost distinsă cu titlurile „Lucrător Emerit al Învățământului din RSSM” (1975) și din URSS (1981), de Lucrător Emerit al Școlii Superioare din RSSM (1986), cu câteva ordine și medalii.

Bănuiesc că, după 1990, unii i-au reproșat „momentele de glorie” din anii '40 ai secolului trecut, căci noi întotdeauna suntem mai catolici decât Papa de la Roma. Le-ar fi putut riposta cu o afirmație a lui G. Ibrăileanu: „Nu omul care are cele mai multe calități este omul epocii, ci omul care se potrivește nevoilor, aptitudinilor și aspirațiilor acelei epoci”. A fost, într-adevăr, favorizată de hazard în acel dramatic an 1940. Dar vorba lui Duiliu Zamfirescu, gloria de diplomat a căruia s-a estompat cu trecerea timpului, rămânându-i totuși cea de scriitor apreciat de mulți cititori și critici literari: „Toți oamenii așteaptă să le vină norocul și la toți le vine. Nu se pot folosi însă de el decât cei ce-i ies înainte, provocându-l”.

M. SANDU

Lumina, îngerii, învierea, biserica, trupul și pâinea de lut a amintirii străbunilor, rugăciunea, litaniiile sunt tot atâtea motive puternice încărcate de un simbolism religios care emană evlavie și conștiința descinderii dintr-un orizont al credinței netăgăduite – un alt argument al apartenenței acestui fragment liric din opera Veronicăi Popa la un neo-tradiționalism, dacă ne-ar fi permisă o invenție lexicală potrivită acestui gen de sensibilitate lirică.

Andra Tischer

POEȚI DIN PREAJMĂ

Veronica Popa: "Frunzele rotind a mirare / cântă mai frumos / toamna..."

M-AȘ ÎNTOARCE ÎN PATRIA

(fiului nerisipitor, Paul Goma)

m - aș întoarce în Patria
 acel loc
 de naștere
 în care am murit -
 de atâtea ori!
 la urma urmei
 eu nu am altă Țară
 în care să renasc
 mă voi întoarce
 fără odihnă
 și fără efort
 „spre mereu același punct de
 plecare”
 chiar și spre Nord
 chiar și expus Crivățului
 cel mai lung Calidor
 l-am trecut
 pot reînvia
 Fericit

AUTOBIOGRAFICĂ

Mă plimbam prin debaraua
 Raiului
 Nu-mi amintesc anul
 Știu că eram în brațele tatălui
 Mama
 Cosea flori pe o pânză ca laptele
 Tata potrivea ramele
 Odată am găsit o coajă albă
 Neîncepută
 Am vrut să copiez pe ea
 Florile mamei
 Pliniu cel Bătrân îmi șoptea:
 Linia
 Linia este esențială
 Desenam linii și cercuri zile
 întregi
 Până când ele
 Luau forma florilor
 Culoarele
 Nu le-am învățat din cărți
 Chiar dacă îi aveam la îndemână
 Pe Aristotel
 Pe Vitruviu și
 Apollodor

Le cunoșteam nu știu cum
 Din câni
 Din ferestre
 Din broderii și altite
 Din steme domnești
 Din lespezi de mormânt
 Din icoane pe sticlă și cruci
 Erau atât de vii în memoria mea
 Încât însuși Sf. Toma îmi spunea
 că sunt
 Frumoasă.

EU ȘTIU CĂ UNEORI ȘI CĂDEREA

eu știu că uneori și căderea
 e zbor
 când vine de sus
 dintr-un rotund de lună tomnatică
 sau dintr-un rățacit nor
 despletit
 în coamă sălbatică
 poate de aceea
 frunzele rotind a mirare
 cântă mai frumos

toamna
decât mugurii primăvara

.....
doamnă toamnă!
las să cadă frunze peste cuvinte
peste gândul meu captiv
în plasa unui păianjen de aur

MAMA CITEȘTE-NTR- O TOAMNĂ

mama - mi citește - ntr- o toamnă
cărți cu povești
eu desenez cu privirea căluți
năzdrăvani
linii și umbre plutesc prin odaie
zărești

linia vieții în palmele mamei
drum de castani

Iau de la capăt povestea

Pe unde mai ești?

Cât a trecut de atunci?

Amintește-mi,

Te rog!

caii sunt mari au crescut

nu mai cred în povești

drumul e mare și el

și aproape cărunț

mama se plimbă prin casă

pune apă la flori

visul mi- l mângâie

coamă de aur îi crește

eu caut drumul întors

către toamnele noastre

cred că visez și îngân

Mai citește!

Citește- mi.

VINE CINEVA

Vine cineva să cosească

Lumina din fereastră.

Liliacul mă fixează

Cu privirea

Alungându-mi gândurile rele.

Un liliac la casa omului,

Câine care tace

Și uneori înflorește

În așteptarea stăpânului
Plecat departe.

Zidirea sinelui în creație asemeni
Anei lui Manole sau moartea
și învierea care sunt două fațe-
te complementare din aceeași
partitură a Creației, dar și a
creației poetice, contemplarea
universului, dar și autocontem-
plarea raportată la ceea ce se
află împrejur, sunt câteva filoane
poetice atent asimilate în poezia
Veronicăi Popa, ceea ce îi con-
feră o voce poetică autentică și
aparte. *Eleonora Mircea*

IUBIRE

Maica Domnului

Își apleacă privirea,

Precum Crinul

Își înclină corola

De greutatea Luminii.

Pe obrazul Crinului,

Roua,

Negrăită iubire.

EXIL

Acum,

Când începe să ningă,

Mă las acoperită de zăpadă

Ca o statuie în piața unui oraș din
Lemuria

În așteptarea dimineții care mă
va elibera.

Cu Dumnezeu împreună,

Ne povestim planurile de viitor.

Și râdem,

Și plângem,

Pâna se topesc zăpezile pe umeri,

Pe gene,

Pe buze,

Pe glezne.

Ne îmbrățișăm cu El

La sfârșitul acestei

Nopti

Ca la sfârșitul

Lumii

Și tăcem:

Opriți liniștea asta asurzitoare!
Când
Eu și
Cu Dumnezeu,
Ca doi lemurieni întroieniți,
Plângem
Că nu suntem singuri.

RETORICĂ

Ochiul Tău ars

De flacăra ninsorii

Întreabă

Sufletul meu bătuit de gol:

Cum ai ajuns

Din Țara mea de glorie,

Umilă, țara lor de protocol?!

ACASĂ

Tata

taie la vie

de parcă taie-n Cuvânt;

tace și taie

din lemnul acela

rostogolit la pământ.

Curge seva din viță

ca untdelemnul

pe obrazul de sfânt -

verde e încă lemnul,

târziu e la tata în gând.

Brume în plete,

în aer -

miros de rășină;

pe chipul lui tata -

Lumină.

Ah, câtă Lumină!

Ion Iachim

SUGESTII REPERTORIALE PENTRU TEATRUL „B.P.HASDEU”

Ion Vodă cel Viteaz

fragment

Crainicul (*trâmbețează*). Actul doi, scena întâia. Ta-băra lui Ioan Vodă înaintea bătăliei de la Cahul.

Se deschid culisele. Pe crengile copacilor din apropiere-multe omizi. Mari, exagerat de lungi, grețoase. Câțiva oșteni stau în jurul unui rug. Discută între ei.

Primul oștean (*cu o bucată de carne în mână*). Nu, fraților, eu n-o pot mânca. Orice ați zice, carnea asta pute a drac!

Al doilea oștean. Nici eu n-o pot îmbuca. Nu știu cum miroase dracul, încă n-am gustat din el, dar această carne are ceva nesuferit.

Primul oștean. Aduce a baltă, bre. A răgoz, a mîl. Ce-o fi cu ea?

Al doilea oștean (*duce o bucată de carne la nas, o miroase îndelung*). Eu m-am lămurit! Această carne de porc pute a broască!

Primul oștean. Cum naiba să aducă a broască, dacă o văd că-i de porc? Iată șoricul. Broaște cu șorici ați văzut vreodată?!

Se apropie un al treilea oștean. Se așază lângă cei prezenți.

Al treilea oștean. Apoi, măi fraților, carnea cumpărată de la negustorul Bondar miroase a broască, fiindcă negustorul își hrănea porcii cu broaște din iaz, pe care le aduna cu năvodul...

Oștenii scuiță expresiv, suduie.

Al treilea oștean. Negustorul o făcea cu bună știință. Pe de o parte aduna galbeni cu toptanul, pe de altă parte dorea să stârneasca zurba noastră, a oștenilor. Ca să-l urâm pe Ioan Vodă.

Primul oștean. Toată oastea a fost hrănită cu carne de broască?... Ptiu, am vrut să zic de porc îmbrosat.

Al treilea oștean. Toată. Dar de-acum nu vom mai mânca șorici spurcat, căci l-am trimis pe negustor să se pupe cu talpa iadului.

Al doilea oștean. Și bine i-ai făcut. Mai demult trebuia pornit într-acolo.

Primul oștean. Ce stăm acum cu acest jambon de porc în mâini? Aruncă-l în foc!

Toți aruncă bucățile de carne în foc. Se ridică o flacără mare, albastră.

Al doilea oștean. Mare minune să nu fie carnea aceasta de drac... Ați văzut ce flacără a ieșit din ea?

Al treilea oștean. Da tu fă-ți cruce și stucește în sân.

Toți oștenii își fac cruce și scuiță în sân. Vine în sce-

nă Onisim și se alătură celor din jurul rugului.

Primul oștean. Iată-l și pe fericitul însurățel. Cum stai cu nevasta?

Onisim (*bine dispus*). Muiera e ca și calul. Cu cât o gonești mai mult, cu atât se face mai bună! (*Toți râd*).

Al doilea oștean. Ai văzut? Da tu nu vroiai să te în-sori cu Pușcașă Balașa. Nici eu nu m-aș da în lături de la așa o muieră.

Onisim (*satisfăcut*). De-acum... a trecut baba cu colacii.

În scenă intră Ioan Vodă, înconjurat de câțiva boieri. Printre ei – Paharnicul Lefteroiul.

Paharnicul Lefteroiul (*arată la omizile de pe copaci*). Cum s-au mai înmulțit spurcăciunile! Adevărată năpastă.

Ioan Vodă (*privește omizile*). Ai dreptate. S-au împu-iezit ca și birurile cerute de turci.

Un alt oștean (*intră în scenă obosit, extenuat și spu-ne din ultimele puteri*). Măria ta, trădare!

Ioan Vodă, Lefteroiul și ceilalți rămân stană. Într-un târziu Ioan Vodă întreabă.

Ioan Vodă. Cum? Cine?

Oșteanul. Pârcălabul Ieremia Golia și boierii din fruntea sotnicilor de călărași!

Ioan Vodă. Cum? El, cel care a fost umilit de turci?!

Oșteanul. Ticălosul de Golia, pe care l-ai trimis la Dunăre ca să-i oprească pe turci, până te vei întoarce și Măria ta către ei, s-a vorbit cu boierii ce conduc sotniile și, îndată ce s-au arătat spahiii otomani, au plecat steagurile, au ridicat cușmele pe sulite și au trecut de partea turcului... Câțiva călărași, printre care și eu, am reușit să fugim din grosul celorlalți oșteni...

Se aude un bubuit sinistru de tobe.

Ioan Vodă. Iată aceasta n-am presimțit-o. Am luptat alături, cot la cot... Cum de s-a întâmplat și mai ales – de ce? – s-a întâmplat trădarea?!

Paharnicul Lefteroiul. Am eu o bănuială. Pârcălabul Golia este zavisnic că nu l-ai pus pe el în scaunul Munteniei.

Ioan Vodă. Păi, Muntenia este una, iar boieri dori-tori de tron – un nor de lăcuste!... Golia, Golia... Te-am crezut stejar, lemn tare, de nădejde! Dar te-ai dovedit a fi un lemn putregăios de viță-de-vie, o răpăcă, de care se va folosi Selim și apoi te va arunca în foc... Neamul ista al nostru naște mucenici, dar și cozi de topor, care ling

mâna și fundul asupritorilor săi... Eh, Golia, Golia, puteai să îngroși rândul martirilor, dar tu ai preferat să-l mărești pe cel al trădătorilor...

Vocea lui Ieremia Golia. Da tu, Ion Armeanul, n-ai venit în Moldova sub bairac turcesc? După ce ai supt fum delicat din imamea de fildeș în golful Cornului de Aur din Fanar?

Ioan Vodă. Deși am venit sub steag turcesc, eu n-am trădat pe nimeni! Machiavelli, italianul, spunea că nu este rușinos a înșela dușmanul prin viclenie. Dar este o mare deosebire între a înșela dușmanul și a-ți trăda țara! Cel mai mare păcat, pomenit și în Biblie, este trădarea!

Vocea lui Ieremia Golia. Ți-ai amintit și de Biblie? Venind la domnie, ai răspuns capetele câtorva boieri mari. De ce-ai făcut-o, dacă te consideri creștin?

Ioan Vodă. Am fost nevoit s-o fac. Fiindcă acei boieri sfășiau țara, rupeau din ea, nu doreau să fim uniți într-un pumn puternic în jurul domnului țării.

Vocea lui Ieremia Golia. Oricum, ești un ucigaș.

Ioan Vodă. Sunt un ucigaș de posibili trădători! Păcat că nu te-am scurtat și pe tine de cap. Și am să-ți mai spun că și biblicul Solomon, venind la domnie, a omorât mai mulți oameni de vază, pentru a-și întări împărăția. Ah, păcat că te-am scăpat, Ieremia trădătorule, ah, păcat că nu te-am ucis ca pe un câine turbat, ce-și mușcă țară. Of, of, of! Cât va mai fi neamul nostru secătuit de secături?! Dulceața domniei ți-a întunecat mințile, Ieremie! Bles-tem pe capul tău! (*Către boieri*). Pregătiți-vă de luptă. Să dăm piept cu turcii, cât nu ne-au atacat și mârzacii tătari din spate! Boierii dumneavoastră! I-am bătut pe păgâni la Jiliște, s-au ascuns de noi în cetățile Brăilei, l-am pus în scaunul Munteniei pe Vintilă Vodă! Șarpele fricii să nu muște din inimile voastre! Voi fi cu voi. Sufletul mi-i un cazan care clocotește. Aș dori să vi se transmită și vouă clocotul cazanului din mine. Atunci vom birui! Libertatea nu poate fi un dar, ci o cucerire.

Se lăsa treptat inserarea. Se aprind stelele pe bolta cerească.

Un oștean. Măria Ta, da eu l-am visat pe Iisus Hristos...

Ioan Vodă. Cum? Ce făcea?

Oșteanul. Ardea omizile de pe copaci.

Toți se uită la omizile de sus, în același timp privesc și stelele.

Ioan Vodă. Zici că Hristos ardea omizile?...

Oșteanul. Da, Măria Ta. Însă în acest foc mistuitor, ardeau și stejarii...

Ioan Vodă (gânditor). Firesc să ardă și ei... Măine vom da piept cu turcii... Paharnice Lefteroiul, știi cumva să citești în stele?

Paharnicul Lefteroiul. Nu, Maria Ta. Dar se pricepe bătrânul Izbaș al curții.

Ioan Vodă. Cheamă-l, Paharnice.

Paharnicul Lefteroiul iese. În acest răstimp Ioan Vodă privește la cerul înstelat. Apare Lefteroiul cu Izbașul. Ultimul are barbă năclăită cu picături de ceară.

Ioan Vodă (privindu-l atent). Ce-i cu barba ta, Izbașule?

Izbașul. M-am rugat și am scris la flacăra lumânării lor... Mult... Am scris despre cutezanța ta, Ioan Vodă. Istorie. Să știe și urmașii noștri despre faptele vitejești ale lui Ioan Vodă cel Viteaz.

Ioan Vodă. De istorie ne arde nouă acum?

Izbașul. Da, Măria Ta. Acum, ca niciodată, ne trebuie istoria. Doar popoarele prea fericite n-au nevoie de ea. De fapt, ele nici n-au istorie.

Ioan Vodă. Atunci să scrii și despre oștenii Țării.

Izbașul. Am scris. Și dacă va da Domnul să rămânem în viață, voi mai scrie.

Ioan Vodă. Mi s-a spus că ești cititor în stele. Ce ne spun ele?

Izbașul (se uită îndelung la cerul înstelat). Iată, Măria Ta, Gornul Țapulului cum împunge în mijlocul Drumului Robilor. Îi vezi?

Ioan Vodă. Îl văd. Cornul Țapulului e roșu de tot. Iar Drumul Robilor pare să nu mai aibă capăt...

Paharnicul Lefteroiul (optimist). Să nădăjdum că mâine Cornul Țapulului se va înfige adânc în Drumul Robilor și-l va scurta odată și pentru totdeauna!

Ioan Vodă. Domnul să ne ajute.

Izbașul (pentru sine). Nu doar Cornul Țapulului e roșu, că tot Capricornul e roșu... Va fi mare vărsare de sânge...

Scena se întunecă total. Cerul înstelat. Se vede clar Drumul Robilor și Cornul Țapulului.

Craincul (Trâmbițează). Actul doi, scena a doua. Bătălia lui Ioan Vodă cu turcii la Cahul.

Vacarm în scenă, care se amplifică treptat. Bubuit de tun, trăsnete de sânețe. Teatru de umbre. După o perdea străvezie se văd doar luptătorii moldoveni hăcuind cu sabia, lovind cu ghioaga. Zboară nori de săgeți într-o parte și alta. Se aud și strigăte ale turcilor: Alah! Osana! Dar ei nu se văd. Sună trâmbițele, îndemnând la luptă, Foc, fum. Un cârd de căprioare fuge de la locul bătăliei. Se vede clar umbra lui Ioan Vodă lovind cu paloșul său uriaș în dușmanul nevăzut. Alături de el luptă Paharnicul Lefteroiul și Izbașul. Apoi acești trei ies, real, în planul din față.

Ioan Vodă. Se pare că vom învinge. Turcii stau în cumpene...

Paharnicul Lefteroiul. Așa, e Măria Ta.

Se ivește, înfierbântat, un oștean de pe câmpul de luptă.

Oșteanul. Măria Ta, au ajuns pe câmpul de bătălie și tătarii de peste Nistru! Ne atacă din spate!

Ioan Vodă. Spune-i vornicului Dumbravă să ia caza-cii și o parte din tunuri și să lovească în tătari!

Oșteanul. Înțeles, Măria Ta! (*iese*).

Ioan Vodă. Iată-ne înconjurați din toate părțile, Paharnice...

Paharnicul Lefteroiul. Nu-i totul pierdut, viteazule Domn!

Lupta durează. Apare un alt oștean, târându-l de o funie pe Pârcălabul Ieremia Golia.

Oșteanul. L-am înșfăcat, Măria Ta! Turcii l-au pus pe el și cavaleria sa în primele rânduri să dea piept cu noi.

Pârcălabul Ieremia Golia. Iertare, Măria ta... (*Se*

izbește, înșfăcă mâna lui Vodă și o sărută)

Ioan Vodă (*Cu un gest de nespusă aversiune*). Fu, câine!

Izbașul. Măria ta, am să te descânt de pupatul spurcat al acestui ticălos! Am să te descânt de deochi și de pocitură! (*Apucă mâna lui Vodă, o șterge cu barba sa stufoasă, apoi o sărută evlavios*). Acum, e curată, Măria ta.

Ioan Vodă (*emoționat*). Ești bun de pus la rană, Izbașule.

Oșteanul. Ce facem cu năpârca, Maria Ta?

Ioan Vodă. Ce să facem? Pentru un trădător de țară ca el e puțin să moară... (*către Pârcălabul Ieremia Golia*). Tot mă numei tu cel Cumplit. Dacă-s Cumplit sau Groaznic, atunci voi fi cumplit până la capăt. Aș putea să-ți tai capul, dar aceasta e moarte de oștean, nu de Iudă. Aș putea să te spânzur, dar moartea aceasta durează doar câteva clipe. Aș putea să te cos într-o blană de urs și să asmut câinii asupra ta, ca să te sfășie. Dar și această moarte e prea blândă pentru tine. Aș putea să te scald în apă clocotită, cum făcea regele acela englez, Henric al VIII-lea. Dar el îi băia în uncrop pe hoți, iar tu nu ești hoț, ci (*accentuează*) tră-dă-tor! (*către oștean*). Așadar, oștene. Să mi-l îmbrăcați în pantaloni din piele de bou tăbăcită... Îțarii să-i legați strâns jos la craci și la cingătoare...

Toți se uită nedumeriți la Ioan Vodă.

Ioan Vodă. Dar până a-i strânge nodurile, cum am spus, să-i sloboziți în țări vreo patru-cinci șobolani flămânzi... Să iasă din el pe unde vor vrea și când vor vrea!

Izbașul (*își face cruce, nesigur*). Măria ta..

Ioan Vodă (*il întrerupe*). Eu sunt cel Cumplit cu ticăloșii și trădătorii de țară.

Oșteanul iese cu Ieremia Golia dus de funie. Iarăși joc de umbre. Onisim și Pușcașa Balașa trăgând dintr-un tun mai multe salve. Apoi cad secerați unul după altul. Începe să plouă. Fulgere, tunete din cer.

O voce. S-a udat iarba de pușcă!

Vocea lui Ioan Vodă. Dați vârtos cu sabia și ghioaga! Flăcăi, mai vârtos!

Lupta, treptat-treptat, se potolește. În scenă ies Ioan Vodă, Paharnicul Lefteroiul și Ceaușul turc.

Ceaușul (*face, neglijent, închinăciunile de protocol*). Vin cu propunerea de pace din partea vizirului Mehmed Socoli. Dânsul zice să te predai, căci oștile îți sunt încercuite. De ce să moară atâta lume și din partea voastră, și din partea noastră?

Ioan Vodă (*după clipe lungi de gândire*). Mă predau cu următoarele condiții. Toți oștenii mei, moldoveni și cazaci, să fie liberi a pleca unde vor voi. Eu să fiu dus în fața sultanului la Constantinopol. Ce zici?

Ceaușul (*vădit bucuros*). Mașala! Mașala! Mă duc să spun vestea lui Mehmet Socoli. (*Iese*)

Paharnicul Lefteroiul. Măria Ta. Îți dau calul meu, care-i iute ca un cerb! Încaleci pe el și fugi în Polonia, unde ai putea avea cetăți de scăpare!

Ioan Vodă (*liniștit*). Ba, paharnice. Eu să fug, să scap de dușman, dar oștenii mei cum rămân?

Paharnicul Lefteroiul. Atunci, viteazule domn, fa-

cem în felul următor: îl reții pe Ceauș în tabără la noi, căci numai el mă cunoaște, iar eu mă predau lui Mehmet în locul tău. Noi semănăm atât de mult. Suntem ca două picături de apă!

Ioan Vodă (*zâmbește trist*). Ca două picături de sânge... Nu, paharnice. Voi merge singur la turc, după ce îmi vor fi acceptate condițiile de pace.

Apare Ceaușul. Aduce cu el Coranul.

Ceaușul. Eu am adus pacea! Jur pe cartea sfântă a lui Mahomed pe Al-Coran, că oștenii tăi vor fi liberi a pleca, iar tu vei fi trimis sultanului Selim la Constantinopol.

Jură de șapte ori pe Coran.

Ioan Vodă (*Îl îmbrățișează pe Lefteroiul care nu-și poate ascunde lacrimile*). Vezi de scoate oștenii din prinsoare îndată ce ajung la vizirul Mehmet.

Paharnicul Lefteroiul.... Dacă turcii se vor ține de cuvânt...

Ioan Vodă iese însoțit de Ceaușul turc. Scena se întuneacă. Se aude tânguios dangăt de clopot a moarte.

Crâșmă ordinară. La o măsuță, cu halbă de bere pe ea, umbra lui Ioan Vodă. Îmbrăcată într-o mantie largă, neagră. Se aude cântecul „Ne boimsea mî volka i sovi”.

Umbra lui Ioan Vodă (*meditativ*). Dacă valoarea omului e recunoscută după numărul dușmanilor pe care i-a avut, atunci am fost un om valoros. M-a urât sultanul Selim și toată Poarta Otomană, m-au urât boieri: din Moldova și cei din Muntenia, pentru că năzuia să unesc aceste două țări-surori.. M-au urât mulți.

Apare în crâșmă un individ sfrijit, cu dinți de aur.

Sfrijitul (*umbrei lui Ioan Vodă*). Pot să mă așez lângă tine?

Umbra. Așează-te. Cine ești tu?

Sfrijitul. Eu? O rudă de-a ta. Noi suntem dacă nu frați de ghindă, atunci un fel de verișori de ghindă!... Ha-ha-ha.

Umbra (*posacă*). Ia mai lasă-mă cu rubedeniile. Cine ești?

Sfrijitul. Sunt... sunt... măria mea, Diavolul. Ce, nu seamăn? N-am coarne? Ai vrea să mă vezi cu coarne ramificate, precum au cerbii? Vrei să fiu negru ca un hornar? Da, am în schimb coadă (*o arată mare, bârligată*). Vezi ce frumoasă e? Ce arătoasă? (*O sărută cu drag*).

Umbra. Mi-i totuna de ești negru sau alb, dacă ai coarne sau ești ciut, împodobit cu coadă lungă sau, dimpotrivă, ești berc.

Sfrijitul. Eu sunt un drac... metafizic! Oh, nu-mi place cuvântul drac. Chiar dacă rimează cu drag. Poți să mă numești Azazel, poți să-mi zici Michiduță.

Umbra. Bine, măi Azazel-Michiduță. Și ce cauți pe aici?

Azazel-Michiduță. Vinde-mi sufletul tău... încărcat de păcate. Numai cazuri de (*accentuează*) vlad-țe-pe-șism, câte le ai la activ, îți ajung să-ți petreci un concediu veșnic în iad.

Umbra (*râde*). Dacă puneam laba pe tine în cealaltă lume, te lecuia și pe tine, prăpăditule, c-o țepă în... Meseria țepii e veche... era cunoscută de pe timpurile regelui persan Darius, ba de mai înainte. Fă-te negustor

de mucuri de lumânări, nu de suflete.

Azazel-Michiduță. Nu râde. Eu vorbesc serios! Am cu mine și o pușculiță pentru suflete (*scoate din sân o pușculiță destul de mare. I-o pune Umbrei la ureche*). Auzi? Aici se află mii de suflete, începând cu cel al lui Caezar și terminând cu al „prietenului” tău Selim, turcul.

Umbra. Caezar, Caezar... Cel care s-a mirat și a zis: „Și tu, Brutus?”.

Azazel-Michiduță. N-a mai spus el nimic. Eu eram alături. Dar fiindcă și-a vândut sufletul mie, eu l-am făcut martir. Erou! Figură emblematică! Te fac și pe tine! Te învii cu o nouă identitate! Îți dau un nou buletin cu un nume nou: Ion Belitu sau Ion Belu! Hai, unește-te! Totu-na ți-au tăiat capul.

Umbra. Măi Michiduță, da tu n-ai încercat să negociezi sufletul celui îngropat la Putna?

Azazel-Michiduță (*oțărât*). Drept să-ți spun, am încercat. N-a ieșit nimic. Mi-a spus că sufletul lui aparține Moldovei. Ei, și ce-i din asta? Mare nevoie are Moldova de sufletul lui Ștefan cel Mare!

Umbra. E-e-e, nu zi. Moldova are nevoie de sufletul măritului Ștefan. El îi încurajează pe moldoveni la fapte de vitejie.

Azazel-Michiduță (*disprețuitor*). Cum să nu. Moldovenii lui și ai tăi vor umplea Italiile, Spaniile, Portugaliile... Le va fi într-un loc de țara lor!

Umbra. Măi Michiduță, nu mă supăra, că...

Azazel-Michiduță. ...Că ce? Ai uitat că ești umbră? Dar dacă dorești să capeți o altă identitate și să revii pe pământ, vinde-mi sufletul. Te fac Vladimir Lenin ori Iosub Stalin sau Adolf Hitler. Dacă vrei, te îmbrac în pielea lui Grigori Romanov...

Umbra. Da acesta cine a mai fost și ce-a făcut?

Azazel-Michiduță. A fost un bos al partidului comunistilor. Un țar în Leningrad. Când și-a măritat fiica, a luat din Ermitaj vase minune, foarte scumpe. O bună parte s-au stricat la nuntă. Ca la beție. Ce zici?

Umbra. Ce să zic? N-am nici o fiică...

Azazel-Michiduță (*înfocat*). Îți fac! Și fiică, și fecior! Dar... va trebui să-mi slujești cu credință, așa cum mi-au slujit cei pomeniți mai sus. Te fac comunist, sionist, te fac ce vrei tu!

Umbra. Ispititor pactul cu tine, dar... du-te dracului!

Azazel-Michiduță. Mă duc... la mine însumi. Hai, facem negustoria? Nu vrei? Câți alții se vor găsi!

Umbra. Prefer ca sufletul meu să rămână Moldovei. Poate se va găsi măcar un parazit de român moldovean, cum e autorul acestei piese, să fie însuflețit de sufletul lui Ioan Vodă cel Viteaz.

Azazel-Michiduță (*Se ridică și iese din scenă. Din urma sa se întinde o cogeamite coadă ploștită la podea*).

Epilog

(În scenă – Crainicul și Moldova văduvă).

Moldova (*mai mult pentru sine, meditativ*). Iată-mă din nou văduvă... Boierii și vremurile m-au logodit cu Petru Șchiopul, „matcă fără ac”, dar și fără caracter... Apoi cu Eustratie Dabija, cel de a cumpărat tronul cu

două sute de mii de galbeni... Apoi am fost pețită de fanarioți... Tocmai trei milioane de piaștri dădea pentru mine Mihai Șutu... Câți alții au vrut să ne cununăm... Într-un veac de la moartea lui Ioan Vodă am avut peste treizeci de domni pețitori. Însă nici un viteaz, precum a fost Ioan Vodă... Dar ce folos din vitejia lui, dacă i-au retezat capul...

Crainicul (*se ridică de pe scaunul pe care stătea. Într-un fel, statura sa o amintește pe cea a lui Ioan Vodă*). Îți cunoaștem necazurile, frumoasă Moldovă... Să știi că a fost și mai este folos din moartea lui Ioan Vodă. (*Accentuează*). Spiritul nu-l poți decapita. El trăiește veșnic și îndeamnă la fapte eroice. Ascultă-i mai atent chemarea...

Moldova. Îi aud și eu vocea. În timpul bătăliei de la Cahul el spunea: „Mai avem puțin și biruim! Sus grinda, dulgheri!”. Numai că ce folos...

Crainicul. Nu zi așa. El dăinuiește prin supranume: Ioan Vodă cel Viteaz. Exemplul lui este viu. Punct și de la capăt! Așa se va spune peste vremi. Strigătul său va fi auzit de haiducul Tobultoc, care se apuca de craca unui copac și se ridică în mâini cu tot cu cal, va fi auzit de *Arcașii lui Ștefan* din Chișinău și Soroca, va fi auzit de Filimon Bodiș din Telenești și, nu în ultimul rând, va fi auzit de un alt Ioan, care și el s-a jertfit pentru o țară unită, întreagă...

Moldova. La cine te referi, Crainice?

Crainicul. Mă refer la Ioan-cel-prefăcut-cenușă.

Moldova (*nedumerită*). Nu-mi amintesc de un așa erou.

Crainicul. Nu-ți amintești, fiindcă noii boieri, boierii roșii, ți-au legat ochii și ți-au astupat urechile...

Moldova (*a lehamite*). Fie... Văd că le cunoști pe toate... Spune-mi, cum m-am pomenit eu, aidoma zeului roman Ianus, cu două fețe opuse la mijloc de Prut?

Crainicul. Cio-la-ni-a-da boierilor te-au făcut așa. Ei n-au dorit, nu doresc și nu vor dori niciodată Unirea, fiindcă pierd funcții de craișori, președinți, boiernași de parlament.

Moldova. Așa... Iată de ce îmi este mie greu să respir ba cu un plămân, ba cu un altul. Și doar inima îmi sare nebună de la un mal de Prut la celălalt... Spuneai de un Ioan, zis Cenușă...

Crainicul. Spuneam de un Ioan (*accentuat*) prefăcut cenușă. Spuneam de un Mareșal, care, ca și Ioan Vodă cel Viteaz, a cutezat să se ia de piept cu destinul.

Moldova. Cinste lui.

Crainicul. Ioan cel făcut cenușă l-a avut drept exemplu pe Ioan cel Viteaz. Și a măritului Ștefan, și a multor alți eroi. Ei, la rândul lor, au fost și sunt exemple demne de urmat. Veni-va vremea când toată Moldova și Ardealul, și Muntenia vor fi sub un singur tricolor. Până atunci avem nevoie de eroi, avem stringentă nevoie (*solemn*) de Ioan Vodă cel Viteaz!

Răsună un cântec de luptă. Actorii ies în scenă.

Cortina

Anatol EREMIA

Născut, pe 3 iulie 1931, la Cahul. Școala Medie nr. 2 (1952), Universitatea de Stat a Moldovei, Facultatea de Litere (1957); doctorantura la Institutul de Limbă și Literatură al AȘM, actualmente Institutul de Filologie Română (1960).

Doctor în filologie (1967), doctor habilitat în filologie (2004). Profesor cercetător (2013). 25 de monografii, dicționare și ghiduri, 465 de articole științifice și de popularizare a științei.

Eminent al Învățământului Public (1981), Om Emerit al Republicii Moldova (1996). Medalia AȘM „Dimitrie Cantemir” (2011), ordinul „Gloria Muncii” (2015). Cetățean de onoare al comunei Burlacu din raionul Cahul (2018).

Pâinea noastră cea de toate zilele

Pâinea este cel mai vechi aliment folosit de oameni, datând din epoci preistorice. Plantele cerealiere primare au fost sursele principale de hrană pentru cei dintâi oameni. Cultivarea cerealelor a consemnat trecerea oamenilor de la etapa de vânători-culegători la cea de agricultori. Prepararea pâinii nu doar a precedat apariția agriculturii, dar a și cauzat-o. Prin descoperirea pâinii hrana oamenilor a devenit mai accesibilă și mai ușor de procurat.

Se zice că acest podus alimentar a fost descoperit întâmplător. Din amestecul cu apă a boabelor de grâu mărunțite, prin strivirea lor între pietre, s-a obținut aluatul obișnuit, care apoi a fost copt pe pietrele încinse la foc. Se presupune că grâul, această plantă a plantelor, creștea spontan în regiunile de sud ale globului pământesc, cu mult înainte de perioada glaciară. Grâul a început să fie cultivat însă acum 7-8 mii de ani în Asia și, mai târziu, în Europa. În Asia se cultiva deja orezul, în Africa sorgul, în cele două Americi porumbul. Din Europa cultivarea grâului s-a extins în Africa prin anii 4 mii î. Hr., iar pe continentul Americii tocmai în sec. al XVII-lea și cu mult mai târziu - în Australia. Pe teritoriul SUA grâul se cultivă din anul 1602, iar în Canada din 1812. Secara era răspândită mai cu seamă în țările Europei de Nord.

Civilizația grâului începe din epoca de piatră și tot din această epocă datează și prima pâine de grâu coaptă. Egiptenii antici au inventat cuptoarele de pâine și tot ei i-au ridicat pe brutari din rândul sclavilor la rangul de meseriași liberi. Ei știau deja să prepare la vreo 30 de varietăți de pâine. Preparatele făinoase cu drojdie și-au făcut apariția mai întâi în Egipt, pe la mijlocul mileniului II î. Hr., iar după aceea în Grecia și Roma. La greci zeița pâinii, a cerealelor și secerișului era Demetra.

În Asia Mijlocie lipiile din aluat nedospit se coceau pe jărat, pe pietrele înfierbântate la foc sau pe pereții încinși ai cuptoarelor din piatră. Asemenea cuptoare, de formă rotundă, denumite *tonder* (*tander*), se întâlnesc și astăzi la populațiile iraniice și turcice din țările asiatice. Termenul, într-o formă ușor modificată *tandâr*, preluat probabil

de la o veche populație turcică, circulă și în graiurile românești sud-basarabene, având sensul de „pat de pământ lângă sau în dosul cuptorului”.

Toate popoarele lumii mănâncă astăzi pâinea cea de toate zilele. Cea mai căutată era pâinea integrală, preparată din făină de grâu nerafinată, așa-numita pâine neagră. Pâinea albă era preferată de aristocrați. Mai târziu însă preferințele s-au schimbat, pâinea neagră devenind în zilele noastre mult prețuită prin valoarea sa nutritivă superioară.

Pe parcursul timpului, în fiecare țară au fost create numeroase varietăți de pâine și copturi făinoase. În Spania se fabrică peste 300 de varietăți de pâine, în Germania – peste 500, iar în Mexic – până la 1000 de tipuri de pâine. În Franța se prețuiește pâinea cu coajă crocantă și cu goluri mari în interior. Vestita pizza italiană este gătită cu ulei de măsline,

cu cașcaval, cu carne, cu legume și cu ierburi aromatice.

Morăritul este cea mai veche ramură a industriei, urcând treptele istoriei de la râșnițele rudimentare la morile electrice moderne. Apariția morilor de vânt a înlesnit fabricarea făinii și producerea pâinii. Primele mori de vânt au apărut în Europa în secolele IX-X. Pe la mijlocul sec. al XIX-le în Basarabia funcționau circa 1700 de mori de vânt, de apă și cu tracțiune de animale. În Țările Românești primele mori de aburi și cu motor au fost puse în circulație începând cu a doua jumătate a sec. al XIX-lea.

La români agricultura se bazează în fond pe cultivarea cerealelor, în special a grâului. În România anual sunt cultivate cu grâu aproximativ 2 mln de hectare, pentru panificație consumându-se 3-5 mln tone de grâu. În Republica Moldova, în fiecare an, sunt semănate cu grâu circa 300 mii de hectare, panificației fiindu-i destinate 25 mii tone de boabe. Pâinea este produsul cel mai mult consumat de românii din ambele teritorii, câte 90-100 kg de fiecare locuitor, față de 60-70 kg cât consumă anual un vest-european.

În satele românești pâinea se cocea în anumite zile, de obicei spre sfârșitul săptămânii, joia sau vinerea. Aceasta se făcea în deplină liniște și bunăînțelegere între membrii familiei. Vizitele

oaspeților în aceste zile nu erau bine văzute. Numărul pâinilor trebuia să fie de fiecare dată cu soț, crezându-se că astfel se vor consolida relațiile dintre părinți și va spori trăinicia familiei. Copiii erau primii care gustau pâinea proaspăt coaptă. De preferință erau feliile de pâine caldă unse cu miere sau magiun.

Cuvântul *pâine* ne-a rămas moștenire de la romani. În latină etimonul său *panis* a fost creat pe baza verbului *pasco*, -ere, care însemna „a mânca, a se hrăni”. Cuvântul e cu adevărat vechi, însă, după cum s-a menționat, nu e mai vechi decât însăși pâinea. Pâinea există de când grâul, iar grâul de când lumea. Din latină și greacă ne-au venit, în mod direct sau prin intermediul altor limbi, multe cuvinte ce denumesc diverse produse făinoase: *plăcintă* din lat. *placenta* „plăcintă, prăjitură”, *turtă* din lat. **turta* (*torta panis*) „pâine rotundă”, *azimă* „pâine din aluat nedospit” din ngr. *asimos*, *franzelă* din ngr. *franzola* „pâine albă de formă lunguiață”, *biscuit* din fr. *biscuit*, *pateu* din fr. *pâté*, *tortă* din it. *torta* sau germ. *torte*.

Contactelor etnolingvistice cu populațiile slave își datoresc întrebuintarea în limba noastră a mai multor cuvinte: *covrig* din bulg. *ковриг* „pâine mică rotundă”, *colac* din bulg. *колак*, *cozonac* din bulg. *козунак* (*кузунак*), *piroșcă* din rus. *пирожок* (pl. *пирожки*). Pe terenul limbii noas-

tre au fost create denumirile *lipie*, *prăjitură*, *prăjițel*, *vărzare*. În latină, de la tema verbului *pasco*, -ere „a mânca, a se hrăni”, s-au format mai multe derivate care au fost moștenite în limba română. Să se compare: lat. *pascha* > rom. *pască*, lat. dim. *pastillus* > rom. *pastilă* „preparat alimentar de forma unei bomboane”, lat. *pastio*, -onis > rom. *pășune*, lat. *pastor* > rom. *păstor*.

În limba română *pâine* are și sensurile de „cereale, recoltă de cereale”, „hrană pentru trai”, „existență”, „agoniseală, avuție”, „funcție, slujbă”. Vechi, foarte vechi în limba noastră este și cuvântul *pită* (pop. *chită*), folosit cu același înțeles de „pâine”, preluat dintr-o limbă sud-slavă, dar cu rădăcini în străvechea indo-europeană. Îl regăsim și în alte idiomuri europene actuale (greacă, albaneză, italiană, spaniolă). În română *pită* a dezvoltat seria de derivate: *pițușcă* „pâinicuță”, *pită* „brutar”, *pitărie* „brutărie”, *pitărie* „brutărie”. În vechea societate românească *marele pită* era boierul de divan însărcinat cu aprovizionarea curții domnești și a oștirii cu pâine. În subordinea lui se aflau mai mulți *pitărei*.

Cuvântul *pâine* are cea mai bogată și variată încărcătură semantică, dispunând de o înaltă frecvență în limba literară și în vorbirea populară cotidiană. El este prezent în cărțile sfinte, în

basme și legende, în scrierile literare. Termenul e folosit frecvent în locuțiuni și expresii românești: *a mânca pâine și sare cu cineva* „a împărți cu cineva binele și răul”, *a întâmpina pe cineva cu pâine și sare* „a întâmpina pe cineva cu deosebită cinste”, *a avea pâinea și cuțitul în mână* „a avea la îndemână toată puterea”, *a fi în pâine* „a avea o slujbă bună”, *a mânca pâinea degeaba* „a fi ne folositor”, *a pune în pâine pe cineva* „a face cuiva rost de slujbă”.

Din familia cuvântului pâine fac parte și derivatele *pâinică*, *pâinicuță*, *pâinișoară*, *pâiniță*. Din *panis*, cu prefixul *co-*, a rezultat în latina târzie cuvântul *companiono*, *-onis* „tovarășie”, de la care provine fr. *compagnon* „tovarăș, camarad”, acesta dând naștere apoi termenului fr. *compagnie* „tovarășie, asociație, societate”, „companie de soldați”, cuvinte împrumutate apoi în limba noastră cu formele *companion* și *companie*. Obiectul împletit din nuiele, pe care noi îl numim *paner*, la romani era folosit doar la transportarea sau păstrarea pâinii. Astăzi, după cum se știe, panerul are o întrebuințare mult mai largă. Iată și o serie de alte cuvinte legate, într-un fel sau altul, de noțiunea „pâine”: *panifica*, *panificabil*, *panificare*, *panificație*.

Pâine este un cuvânt de rară semnificație, cu sonoritate de vers și poezie. Pâinea este cel mai de preț dar al naturii, sfințit însă de plugar prin grijă și muncă, prin dragostea sa față de glie. Pâinea e bunul material și spiritual păstrat de la strămoși. „Am nevoie de pâine – Vin la el, la plugar. Am nevoie de bunătațe – Vin la el, la plugar. Am nevoie de cântece bătrâne – Vin la el, la plugar. De dârzenie, de sănătate – Vin la el, la plugar”. În acest fel își destăinuia crezul artistic poetul Grigore Vieru.

Cu pâine și sare întâmpinăm pe cei mai scumpi oaspeți. Despre omul bun spunem că *este*

bun ca pâinea cea caldă. Un lucru, dacă e lucru bun, zicem că *este căutat ca pâinea cea proaspătă*. În mediul rural pâinea se obținea în trecut și se mai obține încă prin procese naturale de preparare și coacere. Astăzi, pe alocuri, odată cu industrializarea producerii pâinii și făcându-se abuz de tot felul de amestecuri, acest aliment s-a transformat într-un mijloc de câpățuire, de dobândire a veniturilor nemeritate. Scriitorii antici satirizau negustorii și reprezentanții clasei sus puse pentru care pâinea însemna doar bani, avere și distracție. Oamenii de rând asociază pâinea cu munca și pământul, însemnând pentru ei viață și sănătate. Strămoșii noștri ne-au lăsat pâinea ca dar al naturii, ca produs al conlucrării soarelui, pământului și muncii.

În tote timpurile pâinea a fost măsurariul valorilor

materiale și spirituale. În schimbul cerealelor, oamenii câmpului își procurau uneltele de muncă, lucrurile de întrebuințare casnică, îmbrăcămintea. Pâinea lega jurământul de prietenie și înfrățire, era simbolul credinței și încrederii, servea drept mărturie a înțelegerii oamenilor din diferitele domenii și sfere de activitate.

Pâine și pace! Pâine, pace și sănătate! Pâinea cea de toate zilele și neapărat - La anul și la mulți ani! Pâinea este ceea ce și-au dorit-o oamenii întotdeauna și dintotdeauna. Pâinea este eterna bucurie a vieții noastre. *Pâine* este cuvântul cu strălucire de aur, simbolizând bogăția țării și fericirea oamenilor.

Notă: *secvențele au fost reproduse de pe site-ul Muzeului Pâinii din Văleni, raionul Cahul.*

LIMBA MATERNĂ – FLOARE ETERNĂ

HIPERCORECTITUDINEA

Hipercorectitudine înseamnă schimbarea formei corecte a unui cuvânt cu alta, greșită, pe care vorbitorul o consideră însă literară. Din cauza unor false analogii și din teama de a nu greși, își fac apariția așa-numitele *hiperurbanisme*.

Deseori carențele de cultură gramaticală apar din cauza confuziilor între adverb și adjectiv pe care anumiți vorbitori le fac, confuzii ce pornesc de la faptul că adverbul are caracter invariabil, el neavând forme specifice de gen, număr și caz ca adjectivul, deci nu se poate acorda: „În fața primăriei, nu se adunaseră **atâtea** de multe persoane, după cum se așteptau” (corect: „În fața primăriei, nu se adunaseră **atât** de multe persoane...”); „Unii au fost **destui** de buni față de rezultatele anterioare” (corect: „Unii au fost **destul** de buni...”); „Vom avea o zi **nemaipomenită** de frumoasă” (corect: „...vom avea o zi **nemai-pomenit** de frumoasă”); „Toți vrem o viață cât mai bună **posibilă** și pentru copiii noștri” (corect: „...cât mai bună **posibil** și pentru copiii noștri”); „Incendiul a fost provocat de o persoană bolnavă **psihică**” (corect: „...de o persoană bolnavă **psihic**”).

De neignorat sunt și alte exemple de hipercorectitudine în ce privește „acordul” adverbului cu adjectivul pe care îl determină: „Este **grea** explicabilă situația

în care a ajuns gestiunea acestei societăți...” (corect: „Este **greu** explicabilă situația...”); „Tipul se poartă ciudat, vorbește singur, parcă a ieșit dintr-un spital de bolnavi **mentali**” (corect: „...parcă a ieșit dintr-un spital de bolnavi **mental**”); „**Proaspeți căsătoriți**, scria pe ușa din spate a autoturismului care-i purta pe tinerii noștri” (corect: „**Proaspăt căsătoriți**, scria pe ușa din spate a autoturismului...”).

Alte mostre de incorectitudine determinate, în mod greșit, de „acordul” prin atracție, ceea ce duce la forme hipercorecte – fie când adverbul precedă, nemijlocit, adjectivele: „**totali** nehotărâți”, „**ușori** amețiți” (în loc de: „**total...**”, „**ușor...**”), fie când acestea sunt legate prin prepoziția de: „**Câți** de serioși”, „**excesivi** de risipitori” (în loc de: „**Cât** de...”, „**excesiv...**”). Și altele: „sarcini **ușoare** de îndeplinit”, „toate erau **grele** de condus” (în loc de: „...**ușor...**”, „...**greu...**”). În aceeași categorie a hipercorectitudinii se plasează și acordul, greșit, al articolului demonstrativ **cel** din structura superlativului relativ al adverbului: „Autoarea studiului este **cea** mai bine situată dintre istoricii actuali ai ideilor de la noi...” (corect: „Autoarea studiului este **cel** mai bine situată...”); „Ei erau **cei** mai des folosiți în procurarea documentelor false...” (corect: „Ei erau **cel** mai des folosiți...”); „Pentru a practica prostituția, «clientele» erau **cele** mai frecvent racolate...” (corect: „...«clientele» erau **cel** mai frecvent racolate...”).

Un fenomen similar de hipercorectitudine îl reprezintă „acordul” nefiresc dintre verbul **a privi**, din structura locuțiunii prepoziționale în (ceea) ce privește, și substantivul ce-i urmează, considerat, în mod greșit, subiect: „În ceea **ce privesc** datoriile, și Republica Moldova face parte din acest proces de structurare financiară”, „În stadiul final, în **ce privesc** concluziile preponderent legate de activitatea instituțională a mediului...”. Eroarea provine dintr-un fals acord gramatical: verbul *privește* se scrie și se pronunță, aici, numai la singular (indiferent de numărul substantivului la care se face referire), pentru că adevăratul subiect, cu care se face acordul, este pronumele invariabil (*ceea*) *ce*, care are formă de singular.

O eroare flagrantă constă în exprimarea *orei*, ca moment indicat de fiecare dintre cele 24 de părți în care este împărțită o zi. Deși fiecare dintre cifrele înscrise pe cadranul unui ceasornic marchează acest moment, foarte mulți oameni pun de „acord”, în mod aberant, pluralul „**orele**” cu numeralul ce indică (de la 2 în sus) cifra citită, astfel că ea poate fi și „**ora** 1”, și „**orele** 2...11...16...24”! Or, pentru oricare cifră ce indică momentul unei zile este deci corect: „E **ora** 1, e **ora** 2... 10... 16... 24”. Pluralul „**orele**” este util doar atunci când este urmat de un numeral ce indică limitele unei aproximații temporale: „Invitatul nostru poate fi contactat telefonic între **orele** 18 și 19” (formulare ce poate

utiliza și singularul, prin repetare: „...poate fi contactat telefonic între **ora 18 și ora 19**”).

Dintr-o falsă analogie cu „amândoi” (ca numeral colectiv) sau cu „a doua” (ca numeral ordinal) apar, în dialoguri TV și în comentarii Radio Moldova, hipercorectitudini de genul: „Tarifele de energie electrică se vor modifica, începând cu tranșa **a întâia**” (*corect*: „...începând cu tranșa **întâi/întâia**”, articolul **a** fiind formant al numeralului ordinal, de genul feminin, numai începând cu „două” - deci „**a** doua”, cu „trei” - deci „**a** treia” etc.).

Deseori se aud pronunțări de felul: „Primele mele cântece vorbesc și despre începuturile **referitor** la viața mea de familie” (*corect*: „...despre începuturile **referitoare** la viața mea de familie”); „Deși există numeroase semne de întrebare **referitor** la biografiile unora dintre miniștri, cei mai mulți dintre aceștia refuză să-și facă publice profesiile și funcțiile politice de dinainte de 1989” (*corect*: „Deși există numeroase semne de întrebare **referitoare** la biografiile unora dintre miniștri... ”); „Să fac, mai întâi, o prezentare **privitor** la structura acestor narațiuni autobiografice...” (*corect*: „Să fac, mai întâi, o prezentare **privitoare** la structura...”); „Vă rugăm să ne dați mai multe detalii **referitor** la bugetul pe acest an” (*corect*: „...detalii **referitoare** la bugetul...”); Eroarea de formulare pornește de la necunoașterea regentului: când urmează după un substantiv, atunci se comportă adjectival, dacă se acordă cu acesta („ordin **referitor** la...”, „notă **privitoare** la...”, „indicatori **referitori** la...”, „condiții **privitoare** la...”); când precedă regentul (de regulă, verb), gruparea amintită devine locuțiune prepozițională de relație, în cadrul căreia adjectivul **referitor** rămâne invariabil, ca

un adverb („**referitor** la ordinul... nota... indicatorii... condițiile...”), analog altor locuțiuni relaționale („cu privire la...”, „în legătură cu...”, „cât despre...”, „relativ la...”, „în materie de...”, „în ceea ce privește...” etc.).

E de remarcat că multe dintre hipercorectitudini sunt fonetice și ortografice. Deloc de ignorat sunt unele hipergermanisme, de mare frecvență în limbajul comun: „în alte țări, trotuarele sunt curățate cu măturica și fârașul, chiar cu un [**spray**]” (*corect*: „...chiar cu un **spray**”, fiindcă „**spray**” nu este de origine germană, ci engleză, deci **sp-** nu se pronunță **șp-**).

Victor AXENTI, dr., conf.

Universitatea „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Daniel Donici. Vapoare

POEȚI DIN PRAJMA

Anton Moscovciuc: *Când vorbesc cu Dumnezeu, Aplec ochii spre pământ...*

NOE ARCA ȘI-A ÎNCHIS!

*Când vorbesc cu Dumnezeu,
Aplec ochii spre pământ.
Vărs din inimă ce-i greu,
Mulțumind de trai oricând.*

*Când vobesc cu-n frate-om,
Îl privesc cu interes
Și-l aseamăn cu un pom
Gata-gata de cules.*

*Iar vorbind arar cu sine,
Strig ca-n van, strig ca-n vis:
Potopul! Uite-l vine!
Noe arca și-a închis!*

* * *

*Venise-n sat un demnitar
(vremurile erau slute),
A fost, se vede, militar
Răsplătit și cu medalii multe.*

*Cuvinte avea puține –
Toate calde, dulci,
Și mai ținea un dar în sine:
A i te deschide să străluci.*

*Îl îndrăgise lumea.
Venea la el, se spovedea.
N-avea cu ce s-o miluiască,
Atât doar – încuraja!*

*Din câte știu autorități,
Slujba pe toți i-a pricopsit.
Cel om în haina de război venise,
De suferințe ascunse în ea a și murit...
De pe ecrane îmi zâmbesc
Și vorbe drepte spun
Demnitari milionari.
Să-i votezi, a-i fi nebun!*

UNDE ESTE POCĂITUL

*Privesc o vilă grozav frumoasă –
Preț de aur și sudoare.
Ornata îngrădire, opacă și pompoasă,
Apucă și o grădină în floare.*

*Admir minunea. Manole, meșterul
După obicei fântână a săpat.
Cui răcorește apa sufletul
În larg ocol de ochii lumii ferecat?*

*Trainică zidire, castel contemporan!
Nimic n-ar fi de judecat.
Bravo ție, năzdrăvan!
Din munca ta l-ai ridicat?*

*În țara mea – picior de plai
Necazul trecut-a Rubiconul.
Pe fața ei castelele – pistrui de Rai,
Cui aduc stăpânii lor ploconul?*

*Dispare vila. Răsar tâlharii
Răstigniți alături de Isus.
Împărate, unde-i pocăitul,
L-ai luat cu Tine sus?*

FRANCEZA, ROMÂNĂ

*Două limbi ca două toamne
Înspumate-n musturi dulci,
Două limbi ca două doamne
Până-n Rai să le conduci.*

*Una-i rumenă cireasă,
Are sâmbure de-argint,
Tremurând pe cerul gurii
Ai senzația de cânt.*

*Alta-i floarea de cireș
Ce adapă o albină.
Soarele de ea s-a șters,
Când intrase în grădină.*

*Una-i stemă, astru, nimb
Frumuseții feminine
Întronată pe Olimp,
La ea zeii să se-nchine.*

*Alta-i strugure de aur –
Clopotel pentru colind,
Stea în fruntea unui taur
Basmă, doine intonând.*

*Două limbi pe-un portaltoi,
Având sevă apenină
Din epocile mai noi
Altor neamuri duc lumină.*

MULȚUMIRE

*Pe ecran un film rulează.
Răcnete, împușcături cu urmărire.
Piroteam în astă după-amiază
În scurtă clipă de oprire.*

*Și – stop! O liniște adâncă,
Un cer de pace-n infinit,
Un vârf înalt de stâncă –
Pe el un pom în piatră-nfipt.*

*Moleșeala îmi ieși din oase,
Căci un fior mă trecu săgeată:
În dezgustul violențelor scârboase
O priveliște de suflet se arată.*

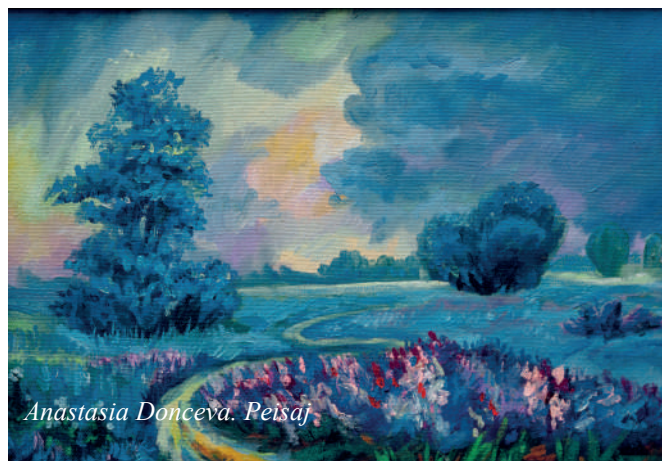
*Copac verde-n Univers
Cu umbra lui căzută-n hău,
Deși la picioare cu o piatră s-a ales,
Nimic nu cere de la Dumnezeu.*

*La picioare am pământ,
Țărâne pline de miere,
Cobor ochii de la Sfânt –
Mi-i rușine... Ce-aș mai cere?*

14 august 2020, Larga Nouă

Angela Caranic. Natura statică de toamnă

Anastasia Donceva. Paisaj

Dezideratul ce ne-a preocupat în permanență

Două ar fi rosturile celor trei monografii (la care am putea adăuga și broșura de la 1998 ce sintetiză primul deceniu de activitate a instituției) scrise de către Alexandru Manoil despre Teatrul „B.P.Hasdeu”. În primul rând , dat fiind că „arta teatrală nu se păstrează, noi neavând astfel posibilitatea de a viziona spectacolele de altădată”, după cum regreta notoriul regizor georgian Mihail Tumanisvili, o altă somitate, Iuri Zavadski, în virtutea acestui fapt, comparând-o cu „un desen pe nisipul de pe țărmul mării: vine valul timpului și spală totul”, ele, monografiile, diminuează perisabilitatea artei respective. În al doilea rând, semnificația lor implicită rezidă în faptul că ele constituie și un omagiu tuturor celor care au activat sau activează , de la 1987 încoace, în muzical- dramaticul din Cahul.

Prima , „O stagiune de un sfert de secol”, apărută în 2012 și a fost distinsă cu Premiul AȘM pentru critică teatrală „ L.Cemortan” – o „formidabilă carte”, după cum estima dr. în studiul artelor Larisa Ungureanu, care conchidea în recenzia-i din revista „Teatru”: „La ora actuală, și o spun cu toată certitudinea, nu există un alt studiu monografic atât de documentat, bine încheiat și structurat, cum este acest album în care a încăput toată activitatea Teatrului „B.P. Hasdeu” de la fondare până în prezent”. A doua, având și ea un pretext aniversar – „ Trei decenii de teatru la Cahul”, scrisă „ cu acel simț al răspunderii care i-a fost propriu întotdeauna ” și din îndemnul vechii sale „ simpatii pentru actorii Teatrului din Cahul”, după cum remarcă în prefață directorul Gheorghe Mândru, – apărută în 2017 și constituie iarăși o mărturie a faptului că „Alexandru Manoil este unul din puținii secretari literari de teatru care își iau funcția în serios”, după cum releva aceeași

Larisa Ungureanu, care constata și de această dată: „Și alte teatre din Republica Moldova au consemnat aniversarea lor prin editarea unor cărți, dar un studiu atât de profund și bine documentat, cu regret, nu există. Așa că Alexandru Manoil a efectuat o muncă de pionierat și acest lucru trebuie apreciat”. În fine, a treia, „Un imperativ repertorial”, editată recent la Întreprinderea de Stat Firma Editorial - Poligrafică „Tipografia Centrală” din capitală , a fost, zicând așa, iminentă: dat fiind că în „Trei decenii de teatru la Cahul” s-a realizat o reconstituire sintetică și o interpretare analitică doar a spectacolelor pentru adulți montate timp de 30 de ani la Cahul, era imperios necesară și o monografie ce ar fi abordat expres piesele pentru copii puse în scenă la „B.P.Hasdeu”, spectacolele în cauză constituind în tot acest răstimp un obiectiv major scontat cu suficientă consecvență începând cu acea faimoasă și de bun augur achiziție repertorială din debutul anului 1988, „Peripețiile lui Păcală”, când săptămânalul „Literatura și arta” nota cu o admirație afișată: „Când teatrele din capitală veniră să bucure, la revelion, micii spectatori nu cu prea multe spectacole, la Cahul luci steaua unui spectacol folcloric: cu Păcală și Tândală, cu Michiduță, Zmeul Triochean, Albă ca Zăpada, Moș Crăciun și mândra Primăvară [...] Câteva zile la Palatul Sindicatelor și alte câteva zile – la Palatul „Octombrie” (actualul Palat Național „N.Sulac” –n.n), și mereu aceiași pici cu ochii lucind de curiozitate”.

Monografia are două capitole. Primul – un amplu și argumentat studiu monografic, titlul căruia („...E o problemă gîngășă teatrul pentru copii”) și sugerează marile responsabilități determinate de relațiile noastre cu această sensibilă, ingenuă, dar și vulnerabilă categorie de public pe bună dreptate calificată de către un dramaturg drept „nucă pietroasă” pentru psihologi, pedagogi și oameni de teatru. Prin prisma în cauză a și fost investigată atât activitatea

desfășurată pe acest tărâm de către „regizorul cu o vocație incontestabilă a spectacolului pentru copii”, Victor Ignat, care, în virtutea deficitului permanent de piese de genul dat, evoluează frecvent și în postura de dramaturg, cât și montările semnate ulterior de către Sandu Țurcanu, Oleg Mereoară, Rodica Ciobanu, Gheorghe Mândru, Victoria Donea, Diana Mititelu, Cezara Petrioglu, Alina Carp și alți actori și regizori ai teatrului, precum și de către invitații Gheorghe Măcărescu, Boris Fiodoruță, Dan Ganea, Ion Popescu, Alina Țurcanu, Anatol Răcilă și Valeriu Josan. Una dintre concluziile autorului monografiei aș menționa-o: deși spectacolul pentru copii are și legile sale specifice, „legislația” lui e una fluctuantă, ea implicând noi și noi amendamente măcar și din cauza că actualii copii nu-s ca acei de acum 30,20 sau zece ani, astfel teatrul preocupat și de crearea unui repertoriu pentru ei având stringentă nevoie, în schema-i de angajare, de un pedagog și de un psiholog. Cu bun temei Alexandr Breanțev, unul dintre fondatorii teatrului sovietic pentru copii, afirma că teatrul respectiv trebuie să constituie „o alianță a artiștilor care gândesc ca pedagogii și a pedagogilor care simt ca artiști”.

Al doilea capitol reprezintă o meticuloasă trecere în revistă a spectacolelor pentru copii montate în perioada 1987-2019, fiind specificate distribuțiile și echipele de creație ale acestora, un interes aparte suscitând și reproducerea eventualelor ecouri din presa vremii cu privire la un spectacol sau altul și a fragmentelor mai semnificative din procesele-verbale ale ședințelor Consiliului Artistic susținute după avanpremierele sau premierele acestora. Cu regret, are perfectă dreptate directorul Gheorghe Mândru, care în prefața monografiei constata persistența unui fenomen: „Ne-am convins astfel și de această dată că dispunem de o fototecă relativ precară, că prea multe spectacole n-au avut parte de atenția publicațiilor periodice, faptul explicându-se nu numai prin reticențele gazetarilor locali și din capitală față de activitățile teatrale în general sau prin ignorarea teatrului nostru din provincie de către criticii de artă, cronicile și recenziile cărora în cei peste 30 de ani le-am putea număra pe degete, ci și prin atitudinea noastră refractară față de publicitatea propriei activități. Este suficient, în sensul dat, să spunem că autorul cărții n-a identificat, în perioada pusă pe tapetul studiului său monografic, nici un articol, oricât de modest, semnat de vreun actor sau regizor de la noi, cele depistate fiind publicate aproape în totalitate de către domnia sa, în postura-i îndelungată de jurnalist sau în cea intermitentă și cumulardă de secretar literar al Muzical-Dramaticului „B.P.Hasdeu”. Vorbesc despre două capitole, deși există și al treilea care, în aparență, nu se referă nemijlocit la tema cărții: „Tenacitatea speranțelor,

sau Verbe din proverbe”. Includerea lui este, însă, justificată: dacă cele două monografii anterioare au avut temeuri aniversare, și acesta conta pe un pre-text important: transferarea teatrului în noul său sediu, inaugurarea căruia o așteptăm cu atâta nerăbdare. Remarc doar atât: în cele cinci „scrisori” ale lui Tândală către „nașul” său Păcală, scrisori în care a fost evocată istoria atât de dificilă a muzical-dramaticului nostru, nu vom identifica nici un proverb și nici o zicătoare ce ar fi fost invocate de două ori. Mai adăugăm și faptul că noua carte e a cincea din colecția Teatrului „B.P.Hasdeu” – colecție în care n-a fost inclus și acel valoros album monografic „O stagiune de un sfert de secol” de la 2012, deoarece ea a fost inițiată de către Alexandru Manoil doi ani mai târziu, în 2014, cu volumul „State Dragomir. Dramaturgie și publicistică”.

Rodica ZBÂRCIOG,
Artistă Emerită

PASIUNI

Studioul teatral „Masca”

Din experiența mea de peste zece ani de lucru cu elevii, am conchis că educația prin teatru dezvoltă intelectual personalitatea acestora. Cu siguranță pot spune că teatrul constituie o metodă de educație și învățământ ce determină formarea unui tânăr. Pentru că ea, copilăria, este cea mai fascinantă perioadă din viața unui om: sunt anii jocurilor, descoperirii lumii și a oamenilor de lângă noi, a mediului ce ne înconjoară, dar și a conștientizării responsabilităților pe care ni le asumăm cu pași mărunți, dar siguri. Activând ca pedagog la Școala de Arte „M.Cebotari” din 2007, secția Arta Teatrală, am îndrăgit orele petrecute cu copiii, simțindu-mă în deplină libertate de a crea împreună cu ei spectacole bune, pentru ca într-un final să-i îndrăgostesc de teatru. Cu certitudine, teatrul poate contribui la îmbogățirea culturii elevilor, la dezvoltarea gustului lor pentru arta autentică și a capacităților de a înțelege, de a pătrunde profunzimea operelor marilor dramaturgi. Prin spectacol, copilul își manifestă și își dezvoltă pasiunile și aptitudinile, capătă încredere în posibilitățile sale.

În 2009, directorul de atunci al Palatului Culturii din Cahul, dna Svetlana Gusacov, mi-a propus să creez Teatrul „Masca” – un teatru destinat copiilor. Am acceptat cu mare drag propunerea, mai ales că aveam dorință mare de a lucra cu ei, de a realiza anumite proiecte teatrale.

Teatrul-studio „Masca”, pe parcursul anilor, a organizat și a susținut spectacole în instituțiile de învățământ din Cahul, implicându-se în multe manifestări culturale. Am montat diferite genuri de spectacole – dramatizări, compoziții literare, matinee etc. Multe spectacole le-am jucat în grădinițele din municipiu: „Alba ca Zăpada și piticii” de frații Grimm, „Cipolino” de G. Rodari, „Fata babei și fata moșneagului” după Ion Creangă ș.a. Au fost momente unice, de nedescris, când îi vedeam pe micii spectatori cum urmăresc atent jocul actorilor. La fel am prezentat spectacole și în instituțiile de învățământ preuniversitar, impresionând publicul cu „Cenușăreasa” de Charles Perrault, cu spectacolele de revelion „Peripețiile căluțului de lemn”, „Căsuța babei-cloașă”, cu „Casa pisicii” de S.Marșak. În cadrul lor copiii-actori au fost familiarizați cu problemele specifice ale artei spectacolului teatral: regie, joc artistic, scenografie, lumini, sonorizare, costume.

Cred că cele mai mari emoții copiii le-au avut atunci când am hotărât să participăm la festivaluri și concursuri internaționale. Prima ieșire „în lume” a fost în capitală, în 2017, la Festivalul-concurs al tradițiilor și obiceiurilor de iarnă „Florile Dalbe”. În vara aceluiași an ne-am organizat și am plecat în Bulgaria, la Festivalul Internațional „Sopoliskaia panorama”, noi obținând trofeul manifestării. Bineînțeles, copiii s-au îmbogățit, realizând un fertil schimb de experiență și făcându-și noi prieteni. Peste un an, cu un alt grup de copii, am participat la „Source of Hope - International Arts Festival” din Batumi, Georgia. Recent, în toamna acestui an 2020, am participat la Festivalul de Teatru pentru Amatori „Sus cortina” din Botoșani, România. Ne-am învrednicit de Premiul Mare pentru spectacolul „Motanul încălțat” de Charles Perrault. Mă bucur nespun de mult de această prestație, un motiv în plus de a munci, de a crea, de a monta spectacole și de a bucura spectatorii.

Un loc aparte în dezvoltarea studioului teatral îl are Teatrul „B.P.Hasdeu”, care cu mare drag ne oferă scena. Anume scena ne creează condiții bune, și anume la teatru ne simțim în apele noastre. Aici am jucat multe spectacole: „Piatra din casă” de V. Alecsandri, „Vrăjitorul din Oz” de Fr. Baum, „Steaua fără nume” de M. Sebastian, „Opt femei” de R. Thomas.

Vreau să menționez că în trupa studioului sunt copii care doresc să cunoască în desăvârșire munca de actor, să se redescopere prin intermediul jocului teatral, fiind pasionați cu adevărat de teatru.

Alina CARP,
conducător artistic al Studioului Teatral
„Masca” de la Palatul Culturii
„N. Botgros” din Cahul

PENELURI ÎN PRIM-PLAN

Ecaterina Ajder: „Nu poți să devii un bun profesor de arte plastice fără să fii și un bun artist plastic”

Născută, pe 11 martie 1961, la Cahul. În anii 1972-1976, elevă a Școlii Medii nr.2 fiind, a frecventat și Școala de Arte Plastice din localitate. Ulterior a studiat la Colegiul Republican de Arte Plastice „I. Repin”/actualmente „A. Plămădeală”, din capitală (1976-1980) și la facultatea de Arte Plastice a Universității Pedagogice de Stat „Ion. Creangă” din Chișinău (1980-1985), unde pe parcurs, în anii 1994-2004, a condus Catedra de Artă Decorativă, în continuare activând în calitate de conferențiar universitar. A debutat la începutul anilor '80 ai secolului trecut, afirmându-se în domeniul tapiseriei și picturii. A realizat multe expoziții personale, a participat la expoziții de grup de anvergură națională și internațională, lucrările sale fiind în colecții particulare din România, Germania, Rusia, Israel, Canada, Spania, Italia, Slovenia, Polonia ș.a., precum și în colecții de stat din Republica Moldova și România. „Imaginile sugestive, zămislite pe pânză cu ulei ale Ecaterinei Ajder te poartă virtual într-o lume magică, de o voluptate exagerată. Artista reconstituie pictural semnificația mitului creștin, transfigurându-l într-o structură singulară aparte în arta plastică autohtonă. Prin haru-i distinctiv, dânsa desprinde din spectacolul vedeniilor sale peisaje mirifice polivalente, pe alocuri chiar răzvrătite, asemenea sufletului său impetuos de zeiță a penelului și artei decorative textile” (A. Moroșanu).

• Dvs sunteți originară din Cahul, din zona Bugeacului. Ați urmat aici și Școala de Arte Plastice pentru Copii. Care este cea mai puternică amintire legată de Cahul și cum locul de baștină V-a influențat parcursul creativ?

Eu am avut marele noroc să studiez la Școala de Pictură pentru Copii din Cahul și să-i am drept mentori pe domnii Gheorghe Huzun și Petru Berdiu. Domnul director, Gheorghe Huzun, a inițiat o tradiție foarte frumoasă: selecta copiii talentați de

prin satele raionului Cahul și îi aducea la Școala de Pictură din oraș. Pe atunci era organizat și transport din aceste sate, de trei ori pe săptămână. Foarte mulți artiști plastici, arhitecți care au absolvit școala respectivă sunt cunoscuți nu doar la nivel național, dar și internațional.

Cu siguranță, locul de baștină mi-a influențat parcursul creativ. În copilărie, am avut ocazia să vizitez satele de la sud: Alexandru Ioan Cuza, Pașcani, Manta, Colibași, Slobozia Mare și să cunosc creațiile unor meșteri populari. Pe atunci, la Țiganca și Stoianovca, se țeseau covoare, iar prin preajmă existau locuri unde se vopsea și lâna. Erau niște culori aprinse, de anilină. Mama des mergea să vopsească lâna acolo. Acasă, ea era cea care țesea covoare, păretare, iar eu adesea mă jucam cu ghemurile pe lângă ea. Mai târziu, la facultate, am început și eu a țese.

• Cum arată portretul artei Ecaterina Ajder?

Portretul oricărui artist este plin de mister, de bucurie, dar și de zbucium. Orice om de creație se află permanent în căutare și exploatare de sine. Suntem imprezvizibili, la fel ca viața care este mereu plină de surprize. Atunci când începi o lucrare, nu știi când și cum o finizezi. Ea avansează în timp și se transformă. Noi, artiștii, interceptăm viața și frumosul din jurul nostru spontan și tot spontan le redăm în creațiile noastre.

• Ce tematici abordați în artă? Cât de des utilizați în lucrările Dvs simbolurile, motivele specifice zonei de sud a Moldovei?

Am o serie de lucrări cu tematica *La cules de îngeri*, inspirate de versurile Anei Blandiana, unde ideea principală este îngerul, îngerul de creație care ne însoțește și ne încurajează pe parcursul întregii vieți. Câteva dintre aceste lucrări sunt *Baladă cu îngeri*, *Cununa Pământului*, *Cununa Cerului*, *Dor*, *Rapsodie cu îngeri*, *Cunună cu îngeri* și altele.

Simbolul în arta plastică este esențial, pentru că de la simbol pornește ideea și compoziția. Eu

am încercat, în tablourile și tapiseriile mele, să abordez simbolurile și motivele artei populare din zona de sud a Moldovei, pe care le-am studiat nu doar pentru a-mi crea propriile lucrări, dar și pentru a-i familiariza pe studenții mei cu specificul acesteia. Sudul Moldovei întruchipează un amalgam de tradiții, atât românești, bulgărești, găgăuzești, ucrainești, cât și germane. Datorită faptului că bunica mea a locuit la Cuza Vodă, pe atunci raionul Vulcănești, am reușit să cunosc multe tradiții, simboluri specifice locului, cum sunt *Coconașii*, *Capra*, *Rudă-Paparudă*, *Drăgaicele*, *Caloian*, *Sorcova* și multe alte obiceiuri frumoase și unice. Pentru că erau sate din raionul Cahul locuite de germani, am împrumutat și de la ei motive ornamentale vegetale. Spre exemplu, trandafirul specific covorului basarabean este împrumutat din covorul tradițional nemțesc, pe când trandafirul din scoarțele basarabene se deosebește printr-o stilizare deosebită, specifică covorului din zona de sud.

● *Care a fost cel mai important proiect la care ați lucrat și de ce?*

Proiecte interesante au fost multe. Am executat o comandă de stat, pentru care am confecționat șase mari tapiserii, din seria Nostalgii arhaice. Niște tapiserii monumentale, expuse în Sălile de degustare de la Cricova, în Sala cu șemineu, o sală foarte mare, unde oficialii de stat susțin discuții tête-à-tête. Cultura Cucuteni a constituit sursa mea de inspirație. Am încercat, prin tapiseriile mele, să creez șase compoziții prin care am redat statuetele feminine, așa-numitele Venere, specifice culturii Cucuteni și perioadei matriarhatului. De asemenea, am redat prin aceste tapiserii vasele din ceramică pentru vin caracteristice acestei misterioase perioade arhaice. Este o temă foarte interesantă, care poate fi abordată și în compozițiile moderne, de pictură. Doar cunoscând foarte bine trecutul, istoria artelor plastice, tradițiile noastre populare, stilurile diferitor perioade și având capacitatea de a face o sinteză între ele putem crea lucrări de Artă Plastică Contemporană.

● *Acum discutăm tot mai mult despre reinterpretarea tradiționalului, fie că vorbim de muzică, arte plastice, teatru și chiar bucătărie. Ce părere aveți despre această tendință?*

În muzică, literatură, teatru este minunat să abordezi creația populară. Spre exemplu, formațiile de etnojazz *Trigon*, *Transbalkanica* și multe altele permanent apelează la folclorul autentic în lucrările lor și o fac într-un mod deosebit. Pentru mine, creația populară este un izvor nesecat de inspirație și cunoștințe. Nu trebuie să uităm niciodată de cultură și de tradiții, pentru că și arta abstractă pornește de la forme concrete, pe care le stilizăm, le simplificăm și obținem compoziții moderne noi.

● *Dvs sunteți conferențiar universitar la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Facultatea de Arte Plastice și Design. Ce V-a determinat să activați în domeniul pedagogic?*

La Colegiul Republican de Arte Plastice „I. Repin” am studiat Metodica Predării Artelor Plastice, Pedagogia Artelor Plastice, Filozofia Artelor Plastice, dar și Psihologia Artelor Plastice. Apoi, am urmat Facultatea de Arte Plastice în cadrul unei instituții pedagogice. Mă mândresc cu munca didactică pe care o fac acum. Ar fi păcat să fii un profesionist, să cunoști profund specificul genurilor de artă și să nu-i înveți și pe alții. Am avut ocazia să învăț și Pictură, și Tapiserie, și Artă Decorativă Aplicată. Nu poți să devii un bun profesor fără să fii și un bun profesionist. Acestea sunt pentru mine două profesii paralele, care merg mână în mână.

● *Ați observat o diminuare a numărului de tineri care își doresc să urmeze Facultatea de Arte Plastice?*

De câțiva ani au apărut probleme serioase în instruirea universitară din Republica Moldova. La Facultatea de Arte Plastice avem mai puțini studenți comparativ cu anii precedenți. Tineretul pleacă la studii peste hotare. Chiar și așa, studenții noștri, viitorii artiști plastici sunt talentați, cu ambiții de creație serioase și sănătoase. Avem profesori-artiști plastici, membri titulari ai Uniunii Artiștilor Plastici din R. Moldova, Maeștri în Arte cu studii absolvite la Tallinn, Lvov, Kiev, Sankt-Petersburg, Moscova, București, Cluj-Napoca, Iași, care, venind acasă, au format o școală națională puternică în domeniul Artelor Plastice. Studenții noștri învață specialități foarte bune și de perspectivă în domeniul Picturii, Artelor Decorative, Designului Interior, Designului Vestimentar, Designului Grafic. Cu părere de rău, foarte mulți pleacă peste hotare și își croiesc o carieră acolo. Avem studenți care, după absolvirea facultății, activează la New-York, București, Paris, Milano etc. Mulți tineri de la noi participă la Expoziții-concursuri Naționale și Internaționale de Arte Plastice, la Concursuri Internaționale de Modă și dau dovadă de iscusință și talent. Sperăm, totuși, că statul nostru le va oferi tinerilor talentați o mai bună posibilitate de a-și crea o carieră aici, acasă.

● *Ce sfaturi i-ați oferi Ecaterinei Ajder, celei de la 18 ani?*

Aș urma aceeași cale, chiar dacă m-aș întoarce din nou la vârsta respectivă. Nu regret nimic din ce mi-a oferit bunul Dumnezeu. Am avut marele noroc să întâlnesc multe personalități proeminente în viața mea, de la care am învățat lucruri extraordinare. Omul, cât trăiește, permanent învață. De aceea, fiecare perioadă a vieții mele este prețioasă. Prin aceasta e interesantă și frumoasă Creația și Viața.

Interlocutor: **Marina Porumb**

Nostalgie Arhaică I

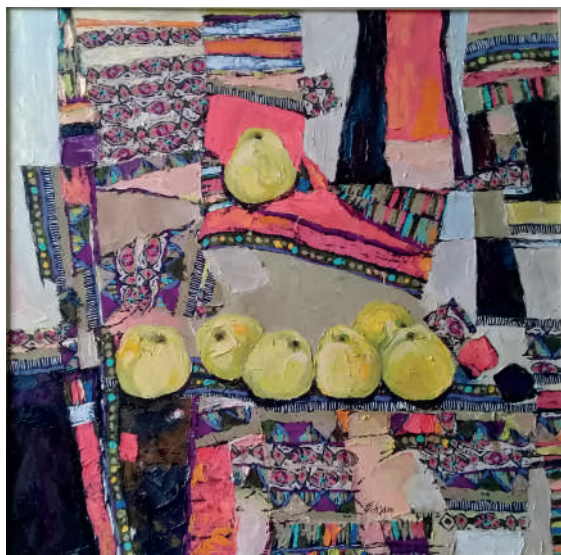
Altar

Doină

Baladă

Gutui în toamnă

Nostalgii Arhaice

Madona cu înger

Sfânta familie

Grădină, Măicu - ță. -țu

Piața Independenței, mun.Cahul, decembrie 2020

La mulți ani Cahul!

9 772345 141007 >